ડોશીમાની વાતો

લેખક
ઝવેરચંદ મેઘાણી

શીમાની વાતો

લેખક

ઝવેરચંદ મેઘાણી

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર :: રાણપુર

મુદ્રણસ્થાન

સૌરાષ્ટ્ર મુદ્રણાલય : રાણપુર.

પહેલી આવૃત્તિ : પ્રત ૨૦૦૦ : ૧૯૨૩

બીજી આવૃત્તિ : પ્રત ૨૦૦૦ : ૧૯૨૬ : માર્ચ

મૂલ્ય : આઠ આના

મુદ્રક અને પ્રકાશક

અમૃતલાલ દલપતભાઈ શેઠ

'શંતની તરૂણ માતાઓ!

"ઓ બા! વાર્તા કહેને!" એમ ઝંખી ઝંખીને
રાં બચ્ચાં તમને સતાવતાં હશે. નાનપણમાં દાદીને
ચે સાંભળેલી વાર્તા તમને સાંભરતી યે નહિ હોય. કાં
વાર્તા કહેવાની તમને નવરાશ નહિ હોય. વઢી વઢીને
ાબ્બા મારીને તમે બચ્ચાંને સૂવાડી દેતાં હશો.

આ વખતે ડોશીમા ઘરમાં હોત તો કેવું સુખ થાત!
કીકીને વાર્તા કીધા જ કરત. પણ અરેરે! કાં તો
ીમા મરી ગયાં હશે. અને જીવતાં હોય તો કજીઆ
ે તમે એમને આઘાં કાઢયાં હશે! ડોશીમા ટક ટક
કરે એ તમારાથી શે' સહેવાય!

હવે પસ્તાવો થાય છે? તો, લ્યો હું પાછી આવું
ટક ટક કરવા નહિ, કીકા કીકીને વાર્તા કહેવા. તમેય
ળશો ને? એક વખત તમારે પણ દાદી થવું પડશે, હો!

લી.

તમે તરછોડેલી

ડોશીમા.

નિવેદન

‘ડોશીમાની વાતો’ને નવયુગના બાલ-સાહિત્યમાં ઘટિત આદરમાન મળ્યાં છે. નાનાં નાનાં ભાઈ-બ્હેનોનો આનંદ, એજ અમારા સાહિત્ય મંદિરના આ પરિશ્રમનો સંપૂર્ણ બદલો છે. આઠ મહિના થયાં ચાલી આવતી સતત માગણીને નિરાશ કરવાની સ્થિતિમાંથી અમે આજે મુક્ત થઈએ છીએ.

અને બીજી એક વધાઈ દઈએ: આ વાર્તાઓથી

માનાં ડહાપણ શીખવનારી, આત્મભોગ અને બલિદાનની ભાવનાથી ભરપૂર, એવી શુદ્ધ કાઠીઆવાડી રૂપકથાઓનું એક આખું ઝુમખું હાથ લાગ્યું છે. 'દાદાજીની વાતો' નામે એ છપાય છે. પાણીમાં ડુબી ગયેલી 'સોનાની લંકા' સમાન, વિસ્મૃતિના સમુદ્રમાં ગૂમ થયેલી આ વાર્તાઓની આખી સુવર્ણ–સૃષ્ટિ નાનાં મોટાં તમામને વિહાર કરવાનું બળવાન આકર્ષણ દેશે. નાનાં હતાં તે દિવસોની કેટલી યે અંધારી રાત્રિઓ: સળગતી શગડીને વીંટળાઇને બેઠેલાં કેટલાંયે દેદીપ્યમાન બાલ–વદનો: અને એકાદ બે બચૂડીયાંને પોતાની ગોદમાં કામળી વડે લપેટી લઇને કાઠીઆવાડી છટાથી વાર્તા કહેનાર દાદાજી: એ બધું ફરી આપણી સ્મૃતિમાં સજીવન બનશે. મોટી ઉમ્મરનાઓ તો છલંગ મારીને બોલશે કે આહા! આવું તો અમે સાંભળેલું! આવતા મહિનામાં જ 'દાદાજી' ઉતરી પડશે અને કોઇ પણ બનાવટી શૈલીથી નહિ, પણ શુદ્ધ દાદા–વાણીમાં જ એ વાતો કરશે.

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર પ્રકાશક.
રાણપુર. ૧૯૮૧ : ફાગણ સુદ ૧૫

એક બે વાતો

બાળવાર્તાઓથી ભરપુર ખજાનો આપણા દેશની ડોશીમાઓ પાસે પડયો હતો. ધીરે ધીરે ડોશીઓ મરી ખુટી. જે રહી તેનો બુઢ્ઢાપણનો રસ ઘરના કંકાસ તરફ ઢળી જઇ મલીન બન્યો. બાળકોના કિલકિલાટ બંધ પડયા. આજ બાળકોએ વાર્તાને અભાવે જીવનમાંથી કેટલું જવાહીર ગુમાવ્યું છે તેનો આંકડો અદૃશ્ય કે અગમ્ય ભલે હોય! એક દિવસ સમજાશે કે એ નુકશાની બેસુમાર છે.

બાળકેળવણી કે બાળસાહિત્યની યોજના એવાઓના હાથમાં સોંપાઇ કે જે બાળકોના મનોભાવ સમજી શકે નહિ. પરિણામે બાળસાહિત્ય જેવું કાંઇ ગુજરાતી ભાષામાં રહ્યું જ નહિ. એક દિવસે આપણી આંખ ઉઘડી, જાગ્યા, બાળ-સૃષ્ટિ પર નજર માંડી. બાળકોના ચહેરા પર વહેલી વહેલી વૃદ્ધાવસ્થા દેખી, દુનિયાદારીનાં ડહાપણ દેખ્યાં. પણ કલ્પનાની મસ્તી કયાં કયાં ઉડી ગઇ? મનોરથોનાં મોજાં કયાં શમી ગયાં? સાહસ કરવાની આતુરતા, શૂરાતનના તનમનાટ, એ બધાં કયાં સંતાયાં? આપણને લાગ્યું કે બાળ-સૃષ્ટિમાંથી કાંઇક ખોવાયું છે—કાંઇક રસભર્યું, રમતભર્યું, અદ્ભુત અને આકાશગામી

બાળ કેળવણીના ક્રમ ઉથલાવી પાડવા ને નવી દુનિયા રચવા આજ કોશિશો થાય છે. પણ હજુ એની એ ઢબાંતોડ ભાષા, એ પાધરો બોધ દેવાની ઘેલછા, અગમ્ય વાતોને નવાં ભેજાંમાં ખોસી ખોસીને ભરી દેવાની ઉતાવળ—આજ નવા બાલ સાહિત્યમાં નજરે પડે છે. કંઠસ્થ સાહિત્ય તરફ હૃદય ખેંચાયું છે. પણ એને નવી ભાષાના અને નવા ભાવોના શણગાર પહેરાવીને બગાડી નાખવમાં આવે છે. નદી કિનારે કાદવમાં કે કે પાણીમાં મસ્તી ખેલતાં છોકરાંને ઝરીનો વજનદાર પોશાક પહેરાવ્યા જેવું જ એ ગણાય.

એ ભય સાચો સમજાયો આપણા ગિજુભાઇને. કંઠસ્થ બાળસાહિત્યની સાચી ચાવી એમને જડી ગઈ. એમની સંગ્રહેલી બાળવાર્તાઓ આજે બાળકોને નચાવી રહી છે, અને મોટાં નરનારીઓને ફરી એક વાર બાલ્યાવસ્થાનાં હાસ્ય–આનંદમાં ઉપાડી જાય છે.

ગિજુભાઈની વાર્તાઓ હાસ્યમય, વિનોદમય, બુદ્ધિ-ચાતુર્યવાળી, શબ્દચાતુર્યવાળી ને રમતભરી છે. આ સંગ્રહમાં ભેળી થયેલી વાર્તાઓમાં અદ્‌ભૂત રસ છે, કરૂણરસ છે, કલ્પનાના ખેલ છે, ગાંભીર્ય છે. એવી વાતોથી આપણું લોક સાહિત્ય છલોછલ ભર્યું છે. અંગ્રેજીમાં એને Fairy Tales—રૂપકથાઓ કહેવામાં આવે છે.

આમાંની કેટલીએક વાતો બંગાળાની લોકકથામાંથી લીધેલી છે. એ વાંચતાં જ આપણી જૂની સ્મૃતિ જાગે છે ને યાદ આવે છે કે એની એ વાતો આપણે ત્યાં પણ હતી. હું માનું છું કે લગાર પ્રસંગોના ફેરફાર બાદ

ક્રરતાં ભૂમિકા એકની એકજ છે. કેમ જાણે એકનાં એક ડોશીમા બન્ને પ્રાંતમાં આથડીને એની એ વાતો કહી આવ્યાં હોય! ચારસો પાંચસો ગાઉને અંતરે પડેલા પ્રાંતોના હૈયાનાં ઉંડાણમાં તો એકજ ધબકારા બોલી રહ્યા છે. ભારતવર્ષની એકરાષ્ટ્રતાનો આ પણ એક સબળ પુરાવો કાં ન હોય? બંગાળાની અંદર બાળ—સાહિત્યની વાડી આજ આપણા રાષ્ટ્ર—જીવનને ખરે ઉન્હાળે ઉગી નીકળી છે. એની લીલી કયારીઓ ભાળીને આપણને—ગુજરાતીઓને આપણાં ઉજ્જડ ખેતરોને માટે લજ્જા જ આવે.

ભાષા તો ડોશીમાની જ રાખવા કાળજી કરી છે. છતાં હું શિક્ષક નથી, બા[illegible] [illegible]—સંગી પણ નથી. શં[illegible] રહે છે કે સીધે સીધી આ વાતો વાંચીને ન્હાનાં ભાઇ-બ્હેનો કદાચ પૂરેપૂરી ન સમજે, તેથીજ આ અર્પણ થઇ છે આપણી ભણેલી ગણેલી યુવાન માતાઓને. એ બ્હેનો રસભેર વાંચી શકશે તેની મને અનુભવપૂર્વક ખાત્રી છે. અને પછી તો પોતાનાં બાળકની પાસે પોતાની ઢબે એ વાતો કહેવાનું જ બાકી રહે છે.

મારી તો આશા છે કે ન્હાનાં કે મ્હોટાં, નર કે નારી, સહુને આ વાતોમાં રસ પડવાનો. ડહાપણ, ડગલે ને પગલે તર્ક, દરેક કાર્યમાં બુદ્ધિ, જુક્તિ અને આડમ્બર—એ નિત્યના જીવન-ક્રમથી આપણે કેટલીયે વાર થાકી જઇએ છીએ. ધરતીના સીમાડા વટાવીને ઉંચે ઉડવા આપણી કલ્પના તલસે છે. ફરી બાળપણની રમ્ય સૃષ્ટિમાં મ્હાલવાનું મન થાય છે. તે વેળા આવી અસંભવ જણાતી વાતોમાં

પણ આપણે તલ્લીન બનીએ, હસીએ, ને રડીએ પણ ખરાં.: અને પશુપંખીઓ ઉપર પણ પ્રીતિ આવે.

બાળકોનાં હૈયામાં ન ઉતરે તેવી કેટલીએક બીનાઓ આવે ત્યાં; સમજાવટ કરવી ઘટે. એ પણ બાળકો શાળામાં જઇને શીખે તેના કરતાં આવી વાતોમાંથી જ સમજી લે એટલે જીવનની ઝીણી ઘટનાઓ પણ એની નજરે આવે. શબ્દો પણ બાળકોને શીખવાય.

મારી આજીજી તો માતાઓની પાસેજ છે. એના પ્રેમલ અંતરમાંથી જ ધાવણની પેઠે આપોઆપ ઉછળેલી આ વાર્તાની ધારાઓ છે. કોઇ સાક્ષરે, કવિએ કે પંડિતે નથી ઉડાડી. એમાં તો જનેતાનું હૃદય નીતરી રહ્યું છે. જે જનેતા ખોળામાં બેસાડીને ધાવણ પાય, તેજ જનેતાએ, પોતાના સમજણા બચ્ચાને પડખામાં ઘાલીને સૂવા ટાણે આ હૃદયના ધાવણની ધારાઓ પણ પાવી જોઇએ. માતાઓને કયારે માલુમ પડશે કે વાર્તા સાંભળવાને કાજે બાળકનો પ્રાણ કેટલો બધો તરફડે છે!

ચિત્રોને માટે તેમજ એ ચિત્રો વાળી વાર્તાઓને માટે બંગાળાનાં એક બાળકપ્રેમી બ્હેન શ્રીમતી સુખલતાનો આપણે સહુ અહેશાન માનીએ. બંગાળાની લોકવાર્તાઓના બે ત્રણ સંગ્રહ બહાર પાડી, પોતાનીજ પીંછીથી ચિત્રો ઉપજાવી, આ અપરિચિતા બ્હેને બાળકોની કેટકેટલી સેવા કરી ગણાય!

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર
રાણપુર.
તા ૧૮ : ૨ : ૧૯૨૩.

ઝવેરચંદ મેઘાણી.

સાંકળીયું

વાર્તાનો ક્રમ.	વાર્તાનું નામ.	પૃષ્ઠ
૧	ઇલા	૧
૨	કુલરાણી	૭
૩	એકવતી કન્યા	૧૩
૪	સોનબાઇ	૨૦
૫	ભાઇ બ્હેન	૨૮
૬	દેડકો રાજકુમાર	૩૬
૭	ચુડેલ રાણી	૪૧
૮	રાજકુમાર અને રાજકુમારી	૪૬
૯	સોનાની પુતળી	૫૫
૧૦	નિર્દય અપ્સરા	૬૧
૧૧	હસમુખી	૭૦
૧૨	મયૂર રાજા	૮૦
૧૩	અજબ ચોર	૮૯
૧૪	ગૌરી	૯૫
૧૫	ચંદ્ર અને બુમો	૧૦૫
૧૬	લક્ષ્મી	૧૧૩

ઈલા

એક માળીને દીકરી હતી. તેનું નામ ઇલા. ગરીબ ઘરની છોકરી, છતાં ઇલા તો રૂપરૂપનો ભંડાર. સવારે છાબડી લઇને બગીચે ફુલ વીણે, ને ફુલમાંથી આખો દિવસ બેઠી બેઠી માળા ગુંથે. સાંજે એના ભાઇ–બાપ એ માળા વેચી આવે, ને એ પૈસામાંથી ગરીબ ઘરનું ખરચ નીકળે.

એક દિવસ બગીચામાં આવીને ઇલા જુએ છે તો ફુલ ન મળે. પાડોશી લઇ ગયેલાં. ઇલાની આંખોમાં પાણી આવ્યાં. હવે શી રીતે તે દિવસનું ગુજરાન થશે ? કોઇને ઇલાએ ગાળો દીધી નહિ. એ તો તળાવને કાંઠે ગઇ. તળાવની અંદર ઘણાંયે રાતાં ને ધોળાં કમળ ખીલેલાં; કેમ જાણે હંસ બેઠાં હોય ! વાંકી વળીને ઇલા ફુલ તોડવા લાગી. છાબડી છલોછલ ભરીને જ્યાં ઉભી થાય ત્યાં તો કોઇ બોલ્યું, " ઈલા ! "

પાછી ફરીને ઇલા જુએ ત્યાં તો પાણીમાં એક મોટો સાપ બેઠેલો. ઈલા ચમકીને ઉભી રહી. એને બીક લાગી. પણ સાપની માનવીના જેવી વાચા જોઇને એના મનમાં કૌતુક થયું. ફરીવાર સાપ બોલ્યો, "ડરીશ મા, ઇલા !

હું એક રાજકુમાર છું. એક મુનિના શાપથી, સર્પ બનીને આ સરોવરમાં રહું છું. મારાથી માણસો બીએ છે, ને કોઇ આ કિનારે આવતા નથી. અરેરે! કેવા માણસનાં મન! હું તો કોઇને જરાય કનડતો નથી. પાણીની અંદર એક મોટો મહેલ છે. એ મહેલમાં જઇને હું માનવીનું રૂપ લઉં છું મહેલમાંથી નીકળતાં જ મારે સાપ બની જવું પડે. માછલાંની ને દેડકાંની વાતો મારાથી સમજાય છે. એ બધાંની સાથે એક બે વાતો કરીને મન હળવું કરૂં. પણ ગમે તેમ તો યે એ બધાં તો માછલાં ખરાં ને! ને હું તો માનવી. એની સાથે વાતો કરીને કાંઇ જીવાય? એટલે જ તને કાંઇક કહેવાનું મન થાય છે. તું તે સમજી શકીશ, ઇલા?"

ઇલાનું મ્હોં ઉતરી ગયું. એ બોલી, "શું કહો છો?"

સાપ બોલ્યો, મારી સાથે તું વિવાહ કર તને હું મારી રાણી બનાવીશ. કેટલા કેટલાં મણિમાણેક ને કેટલાં કેટલાં હીરામોતી તારા હાથમા સોંપીશ. સુંદરી ઇલા! ચાલ મારી સાથે."

સાપની વાત સાંભળીને ઇલાને દુઃખ થયું. મનમાં થયું કે એની સાથે પાણીની અંદર જાઉં, ને જોઇ તો આવું કે કેવું એનું રૂપ છે, કેવીક એની ધનદોલત છે, ને કેવોક એનો ઘરસંસાર છે. અરેરે! એ બિચારાથી એકલા શી રીતે જીવાતું હશે?

પણ એને બીક લાગી. કાંઇ યે બોલ્યા વિના એ ઘેર ચાલી ગઇ. બીજે દિવસે પાછી ઇલા તળાવની પાળે આવી. કમળનાં ફુલ ગઇ કાલ ખુબ ખપેલાં! પણ ફક્ત

કાંઈ ફુલને માટે ઇલા નહોતી આવી. એના મનમાં હતું કે ફરી વાર એ સાપ મળશે.

તે દિવસ પણ સાપ આવ્યો, ને બોલ્યો, " આવો, આવો, ઇલા ! મારી રાણી ! પધારો ! "

કેવો દયામણો એનો અવાજ ! બે ડગલાં આગળ ચાલીને ઇલા પાછી થંભી ગઇ. પણ ત્રીજે દિવસે તો ઇલાને બીક લાગી જ નહિ. સાપે આવીને બોલાવી કે "ઇલા !" ત્યા તો તરત છાબડી ફેંકી દઈને ઇલા પાણીમાં પડી ઇલાને પીઠ ઉપર બેસાડીને સાપ પાણીમાં ચાલ્યો ગયો.

પાણીની અંદર મોટો રાજમહેલ. પણ એમાં કોઇ યે માનવી નહિ ! નોકર, ચાકર, બધાંય માછલાં. નવાં રાણીજી આવ્યાં, એટલે માછલાં તો આનંદમાં ને આનંદમાં નાચવા મંડયાં.

સાપે આવીને માનવીનું રૂપ લીધું. એવું રૂપ તો ઇલાએ કોઇ દિવસ નહોતું જોયું. એના મનમાં થયું કે અરેરે ! કેવો કઠોર મુનિ ! કયાં છે એ મુનિ ! એને પગે પડીને હું મારા પતિનો શાપ ટાળું. સાપે કહ્યું, " એ મુનિ તો હિમાલયમાં ગયા. ત્યાંથી પાછા નહિ આવે."

સાપને ઘેર દિવસ સુખમાં ચાલ્યા જાય છે. ઇલાને બે દીકરા ને એક દીકરી થયાં છે. છોકરાં તો જાણે ચંદ્રના કટકા ! ઇલાના મનમાં થયુ કે આહા ! આવું રૂપ શું કોઇની નજરે નહિ પડે ?

ઇલાને ભાઇ–બાપ સાંભર્યાં. સાપને કહ્યું, " ઘણાયે

વરસ થયાં મારે પીયર નથી ગઇ. એક વાર જઇ આવું. મનમાં કોણ જાણે કેવું ય થાય છે."

એ સાંભળીને સાપની છાતી થરથરી ઉઠી. એ બોલ્યો, "ના, ના, ઇલા! મારી વ્હાલી! જાઇશ મા!"

ઇલા બોલી. "જઇને જ ચાલી આવીશ. સાત દિવસની મુદત કરૂં છું. ગમે તેમ, પણ માબાપ તો સાંભરે ને!"

સાપ બોલ્યો, "તું જા, પણ છોકરાંને તો નહિ મોકલું." ઇલાએ કહ્યું, "એ તે કાંઇ ઠીક લાગે? આવાં ચંદ્રમા સરખાં છોકરાં! મારાં માબાપ એને જુએ તો ખરાં!"

સાપ કહે, "ભલે જા, પણ બરાબર સાત દિવસમાં જ પાછી વળજે. મને એકલાં ગમશે નહિ હો! પાછી આવ ત્યારે તળાવની પાળે આવીને બોલાવજે કે "રાજકુમાર!" જો હું જીવતો હઇશ તો પીઠ ઉપર બેસાડીને લઈ જઇશ. અને સાદ કરીને તને જો દેખાય કે તળાવનું પાણી રાતું થઇ ગયું છે, તો જાણજે કે હું મરી ગયો છું. બીજું, આંહીની કાંઇ યે વાત ત્યાં કહીશ મા. જરા પણ નહિ. નહિ તો ભુંડું થવાનું."

ઇલા કહે, "નહિ કહું."

છીપલીની ગાડીમાં બેસીને છોકરા સાથે ઇલા તળાવની પાળે આવી. કેટલું યે જવાહીર સાથે લેતી આવી—અપરંપાર મણિ, માણેક, પરવાળાં ને મોતી!

સાપ વળાવા આવ્યો. એની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. ઇલા છોકરાંને લઇને પોતાને પીયર ગઇ.

• ઇલાના ભાઇ–બાપ તો ગાંડા ગાંડા થઇ ગયા. એ બોલ્યા, "અરે ઇલા! તું કયાં હતી? આટલી બધી માયા તને કયાંથી મળી? કયા દેશના રાજકુંવર સાથે તું પરણી?" ઇલાએ લગારે વાત કરી નહિ.

પછી ભાઇઓ ઇલાનાં છોકરાને આઘે લઇ જઇને છાનામાનાં પૂછવા લાગ્યા કે "કયા રાજાને ઘેર તમે અવતર્યો? કયાં આવ્યું એ રાજ? કયે માર્ગે થઇને ત્યાં જવાય?" પણ છોકરાં કાંઇએ બોલ્યાં નહિ, એટલે છોકરાને ડારો દીધો. તો યે તે કાંઇ બોલ્યાં નહિ. પછી એને ખુબ માર માર્યો. એટલા બધાં માર્યાં કે બાળકોથી ખમાયું નહિ, ને બધું માની ગયાં.

ઇલાના ભાઇઓએ તળાવની પાળે જઇને સાદ કર્યોઃ "રાજકુમાર!" ત્યાં સાપ દેખાણો. સાપને કાંઠે ખેંચી લઇને ખુબ માર મારીને ઠાર કરી દીધો. ભાઇઓ છાનામાના ઘેર આવ્યા. મનમાં લાગ્યુ કે આ સાપને હાથે કોઇક દિવસ આપણી બ્હેન મરી જાત.

સાત દિવસ વીતી ગયા. સાંજ પડી ગઇ હતી. ગરીબ ભાઇઓને ધન દોલત આપીને ઇલા બાળકોની સાથે તળાવની પાળે આવી. પાળ ઉપરના ઝાડનાં પાંદડાં ધ્રૂજતાં હતાં. પવન સુસુ અવાજ કરતો હતો. ઇલાનું હૈયું બીકમાં ને બીકમાં ધ્રુજી ઉઠયું.

ઇલાએ સાદ પાડયો, "રાજકુમાર"

તળાવનું પાણી કંપી ઉઠયું. ઇલાએ જોયું ત્યાં તો પાણી લોહી જેવું રાતું થઇ ગયુ. કોઇ આવ્યું નહિ ઇલા માથું પછાડીને મરી ગઈ. છોકરાં પણ "મા, મા," કરતાં મર્યાં.

ફુલરાણી

એક હતી ડોશી. એને દીકરો દીકરી કંઇ નહિ. એના મનમાં એમજ થાય કે અરે રે ! મારે એક દીકરો હોત તો કેવું સારૂં થાત ! મંદિરમાં જઇને ડોશી રોજ પ્રાર્થના કરે કે, 'હે ભગવાન ! એકાદ સંતાન આપો ને ! " એક દિવસ ભગવાન તુષ્ટમાન થઇને ડોશીના સ્વપ્નામાં આવ્યા. આવીને કહે કે "ડોશી ! મંદિરનાં પગથીઆં પાસે એક બી પડયું છે. તે લઇને તારી વાડીમાં વાવજે. એમાંથી કાંઇક નીકળશે."

ડોશીએ તો જઇને જોયું, ત્યાં સાચે સાચ મંદિરનાં પગથીયાં આગળ બી પડેલું. એણે એ બીને પોતાની વાડીમાં વાવ્યું. રોજ ઉઠીને ત્યાં જાય, ને પાણી પાય. એક દિવસ ત્યાં કોંટો ફુટયો. બીજે દિવસે પાંદડાં નીકળ્યાં. એમ રોજ ડોશી સવારે ઉઠીને ત્યાં જાય, ને રોજ ઝાડ મોટું થાય.

એક દિવસ ડોશી જઇને જુએ તો એક ધોળી ધોળી કળી ફુટેલી. ડોશીની નજર આગળ જ એ કળી ઉઘડી, ને અંદર જુએ તો કળીના કેશર ઉપર ફુલ સરખી એક સુંદર છોડી ઉભેલી. એક આંગળી જેટલી જ

લાંબી છોડી. ડોશી તો રાજી થઇ ગઇ, ને એને ઘેર લઇ ગઇ. એનું નામ પાડ્યું ફુલરાણી. એક છીપલીમાં ડોશી ગુલાબના ફુલની પાંખડી પાથરે, ને રોજ એમાં ફુલરાણીને સૂવાડે.

એક દિવસ રાતે ડોશી ફુલરાણીને ફુલના બિછાનામાં પોઢાડીને સૂઇ ગએલી. ઘરનાં બારણાં બંધ હતાં; પણ ઘરની ખાળમાં થઇને એક મોટો દેડકો અંદર આવ્યો. ફુલરાણીને જોઇને દેડકાના મનમાં થયું કે "વાહ! કેવી રૂપાળી કન્યા! આને મારે ઘેર લઇ જાઉં તો છોકરાં બહુ રાજી થશે." એમ ધારીને એણે તો આખી છીપલી મોઢામાં ઉપાડી, અને લઇ ગયો પોતાને ઘેર.

તળાવની પાળે એક ઉંડું ભોણ હતું. એમાં દેડકો રહેતો. ઘેર આવ્યો ત્યાં તો બચ્ચાં બચ્ચાં "ડ્રાંઉં ડ્રાંઉં" કરતાં દોડયાં આવ્યાં. બાપા કહે કે "ખબરદાર! કોઇ બોલશો નહિ. આ છોકરી જાગી ઉઠશે. સવારે બધાં ય એની સાથે રમજો."

સવાર પડયું. ફુલરાણી જાગી. જુએ ત્યાં તો ઘોર અંધારૂં, ટાઢું બરફ જેવુ અને ચારે કોર ડ્રાંઉં ડ્રાંઉં. લફ લફ કરતાં રાક્ષસ જેવાં પ્રાણી દોડાદોડ કરે છે, અને એની સામે મોટા મોટા ડોળા ફાડીને જોઈ રહ્યાં છે. છોડી બિચારી બહુ જ હેબતાઇ ગઇ, ને રોવા લાગી. એને રોતી ભાળીને દેડકાંને દયા આવી. તળાવની પાળ પાસે એક કમળનું ઝાડ હતું. એ કમળનાં પાંદડાં ઉપર લાવીને ફુલરાણીને બેસાડી.

પા. ૮ : એ કમળના પાંદડા ઉપર લાવીને ફુલરાણીને બેસાડી.

ચારે તરફ આસમાની સરોવર, રાતાં રાતાં કમળ ખીલેલાં અને લીલાં પાંદડાંનું આસન હતું. તોયે ફુલરાણી રોતી રહે નહિ.

એને રોતી સાંભળીને સરોવરનાં માછલાં ભેળાં થયાં, અને પુછ્યું કે "શું કામ રડે છે, નાની બ્હેન!"

ફુલરાણી કહે કે, "મને આંહીથી જાવા દો."

માછલાંએ ભેળાં થઇને એ પાંદડાની દાંડલી કાપી નાખી એટલે પાંદડું તો તરતું તરતું ચાલી નીકળ્યું. ફુલરાણી પણ માથે જ બેઠેલી. ચાલતાં ચાલતાં તળાવની સામી પાળે પહોંચી. ત્યાં કેટલુંયે ઘાસ ઉગેલું. એને ઝાલીને ધીરે ધીરે કાંઠે ઉતરી.

કાંઠે ઉતરવા જાય છે ત્યાં તો એક નોળીઓ દોડતો આવ્યો, અને ફુલરાણીને ઉપાડીને ઝાડની બખોલમાં લઈ ગયો. નોળીઓ જઈને માને કહે, "મા! મા! જો તો કેવું મઝાનું પ્રાણી હું લાવ્યો છું! મારે એની સાથે પરણવું છે."

મા કહે, "અરરર! આની સાથે પરણાય? એને તો બેજ પગ, એને પૂછડી યે નહિ, એને શરીરે રૂવાં નહિ. છોડી દે, છોડી દે."

માએ કહ્યું, એટલે એ બિચારો શું કરે? ફુલરાણીને પાછો નીચે મૂકી આવ્યો.

ફુલરાણી આખા દિવસની ભૂખી હતી. એની ફુલ જેવી કાયા કરમાઇ ગયેલી. ત્યાં તો પડખે જ એણે એક

ઉંદરનું દર જોયું ડોશીને ઘેર ઉંદર જોયેલા, એટલે તે બહુ ડરી નહિ. એણે દર પાસે જઇને પૂછયું, "અંદર કોણ છે? મને કાંઇ ખાવાનું દેશો?"

એ સાંભળીને એક બુઢ્ઢી ઉંદરડી બહાર આવી. છોડીને જોઇને એ ડોશીને તો બહુ હેત આવ્યું. તરત જ એને અંદર લઇ ગઇ.

ત્યાર પછી ફુલરાણી તો ત્યાંજ રહેતી. ઉંદરડી જ્યારે બહાર ચારો લેવા જાય, ત્યારે ફુલરાણી ઘરને સાવરણીથી વાળી નાખે, પડખે ખડ ઉગેલું, એમાંથી ખડ લાવીને પથારી પાથરી રાખે, અને ઉંદરડી જે ખાવાનું લાવે તે બેય જણાં મળીને ખાય. ઉંદરડીને કોઇ સગું નહોતું. ફક્ત એક છછુંદરો કોઇ કોઇ વાર જાતો આવતો.

ફુલરાણી રોજ ખડ લેવા જાતી ત્યારે ત્યાં એક પંખી પડેલુ જોતી પહેલાં તો એને એ પંખીની બીક લાગી. પણ એણે જોયું કે પંખીની પાંખ તુટેલી છે, એટલે પછી એણે જઇને પંખીની ચારે તરફ ખડનું સુંવાળું બિછાનું કરી આપ્યું, એને દરમાંથી ખાવાનું લાવીને ખવરાવ્યું.

પછી તો રોજ ઉંદરડી જ્યારે બહાર જાય ત્યારે ફુલ રાણી પંખી પાસે આવે, બિછાનું કરી આપે, ને ખવરાવે. એમ કરતાં બેય જણાનો જીવ મળી ગયો. ધીરે ધીરે પં-ખીની તુટેલી પાંખ સારી થઇ ગઇ. તોપણ પંખી રોજ ત્યાં જ રહેતું ફુલરાણીને મૂકીને બહુ આઘે એ જાય નહિ.

એક દિવસ ઉંદરડી કયાંઇકથી નવાં નવાં લુગડાંના

કટકા ઉપાડી લાવી ફુલરાણીને પૂછ્યું કે "આને શું કરશો?" ઉંદરડી બોલી, "આ પહેરાવીને તને પરણાવશું. તારે માટે એક વર ગોતી કાઢયો છે. આ મારો ભત્રીજો છછુંદરો જોયો છે ને? એ કેવો હુશીયાર છે! એનું ઘર તો આપણા ઘરથી દસગણું મોટું, ને એના કોઠારમાં એટલું તો ખાવાનું કે એક વરસ સુધી ખુટે નહિ. વળી રૂપાળો કેવો! આવું મઝાનું મખમલ જેવું કાળું ચાંબડું તો કોઇ ઉંદરને ન હોય, અને એના શરીરની સુગંધ કેવી! અત્તર ગુલાબ પણ ફુચ્ચા.

ઉંદરડી મનમાં બહુ જ હરખાણી. પણ ફુલરાણી તો મોઢે લુગડું ઓઢીને રોવા લાગી. ઉંદરડી ખીજાઇને બોલી, "ચુપ કર! જો રોઇશ તો કાન ખચકાવી નાખીશ.'

સાંજ પડી, એટલે ફુલરાણી છાનીમાની બહાર નીકળી, ને પંખી ભાઇની પાસે ગઇ. બધી વાત સાંભળીને પંખી ભાઇ બોલ્યો, "ચાલ, હું તને મારી પીઠ ઉપર બેસાડીને આઘે આઘે લઇ જાઉં." પછી એને લઇને પંખી ઉડવા લાગ્યું. રાત પડી. આકાશમા ચંદ્રમા ઉગતો હતો. પંખી ભાઇ અને પુલરાણી એક બગીચા ઉપર થઇને જાતાં હતાં. નીચે જયાં નજર કરે ત્યાં તો જાયું કે બગીચામાં એક ઠેકાણે અપરંપાર રૂપાળાં ફુલ હતાં. કાન માંડીને સાંભળ્યું ત્યાં એમ લાગ્યું કે તે ઠેકાણેથી બંસીના સૂર આવે છે. પુલરાણીએ. કહ્યું કે ચાલોને, જોઇએ તો ખરાં કે ત્યાં શું થાય છે?"

પંખી ભાઇએ એને લઇને ધીરે ધીરે એક સુંદર ફુલ ઉપર ઉતારી, પુલરાણીએ જોયું તો બધાંય ફુલ ઉપર પોતાના જેવાં જ એક એક પ્રાણી બેઠેલાં. અને એ બધાને પત-

ગીઆના જેવી રૂપાળી પાંખો. કોઇ બંસી બજાવે છે, કોઇ ગાયન કરે છે, કોઇ નાચી રહ્યાં છે. ફુલરાણીને જોતાં જ એ બધાંય એની પાસે આવ્યાં ને બોલ્યાં કે, "તમને અમારાં રાણીજી બનાવશું. તમે બધાં કરતાં વધુ રૂપાળાં છો" પછી બધાંએ એને માથે મુગટ પહેરાવી દીધો, અને નાની નાની બે રૂપેરી આંખ એના કમર ઉપર ચોડી દીધી. આખી રાત બધાં રાણીજીની આસપાસ નાચ્યાં. પરોઢીયું થયું ત્યાં તો રાણીજીને ઉપાડીને એ બધી પરીઓ પોતાને દેશ લઈ ચાલી. પંખીભાઇને પણ સાથે લઇ લીધો.

*

બેલવતી કન્યા

એક હતો રાજા. તેને સાત દીકરા. છ પરણેલા, એક નાનો દીકરો કુંવારો. નાનો કુંવર રોજ ભણવા જાય ત્યારે મોટી પાંચ ભાભી આશિષ આપે કે, "તમારે સોનાની લેખણું થજો" નાની ભાભી આશિષ આપે કે, "તમને બેલવતી કન્યા મળજો."

નાનો કુંવર નાની ભાભીને પૂછે કે, "હેં ભાભી! બેલવતી કન્યા ક્યાં હશે?" ભાભી કહે કે, "આંહીથી સાત દરીયા, ત્યાર પછી એક દેશ. એ દેશમાં એક તળાવ, એ તળાવમાં બેલવતી કન્યા રહે છે."

એક દિવસ વહેલો ઉઠીને કુંવર મંડયો ચાલવા. ચાલતાં ચાલતાં સાત દરીયા વળોટીને આવ્યો એ તળાવ પાસે. તળાવની પાળે એક ઋષિની ઝુંપડી હતી. ઋષિને કુંવર પગે લાગ્યો. કુંવરની કોમળ કાયા જોઇને ઋષિએ એને પૂછ્યું. "તું ક્યાંથી આવ્યો, બેટા? આંહી કેમ આવ્યો?" કુંવર કહે, "આવ્યો છું તો બેલવતી કન્યાને પરણવા." ઋષિ કહે, "જો, આ સામે તળાવ. આ તળાવની વચ્ચે એક ટાપુ છે. ટાપુની ઉપર બેલ ફળનું એક ઝાડ છે. એ ઝાડ ઉપર એક જ

બેલફળ ટીંગાય છે. એમાં સૂની છે બેલવતી કન્યા. એ ઝા-ડની આસપાસ રાક્ષસોની ચોકી છે. તારે તળાવમાં પડીને એકજ શ્વાસે ટાપુ ઉપર પહોંચવાનું. ત્યાં એક બકરૂં બાંધ્યું છે તે પેલા રાક્ષસોની આગળ મૂકવાનું. રાક્ષસો બકરૂં ખાવા માડશે, એટલે ઝાડ ઉપર ચડીને બેલનું ફળ તું તોડી લેજે. પછી પાછો પાણીમાં પડીને આહી આવજે. પણ ધ્યાન રાખજે, આ બધું કામ એક શ્વાસે કરવાનું છે. શ્વાસ નાંચો મેલીશ તો રાક્ષસો ખાઇ જશે."

રાજકુવર હિમ્મત હાર્યો નહિ. એક શ્વાસે બેલફળ લઇને ઋષિ પાસે આવ્યો. ઋષિએ કહ્યું, "બેટા જા તારે દેશ. ઘેર જઇને એ ફળ ભાંગજે. અંદરથી રૂપાળી એક કન્યા નીકળશે. પણ ખબરદાર, રસ્તામાં કયાંય ફળ ભાંગીશ મા."

કુંવર પાછો ચાલ્યો, સાંજ પડી, ને એક સરોવર આવ્યું. આખા દિવસનો થાકયો પાકયો હતો. મનમાં થયું કે લે ને આહીંજ આરામ કરૂં.

રૂપાળું સરોવર. કાંઠે લીલાં ઝાડ ઉભેલાં. પંખી બધાં કલ્લોલ કરી રહ્યાં છે. પણ કુંવરની ધીરજ તે કેમ રહે? એને એકલું ગમતું નહોતું. મનમાં થયું કે ઋષિ મહા-રાજે નકામી ના પાડી છે. આ ફળ ભાંગીને પેલી કન્યાને બહાર કાઢું તો વાતોચીતો થાય, આનંદ પડે ને રાત નીકળી જાય.

કુંવરે ફળ ભાગ્યું. અંદરથી બેલવતી નીકળી. રૂપ રૂપના ભંડાર. કુંવર કહે કે "રાણીજી! હું થાકી ગયો છું." કન્યા કહે, "મારા ખોળામાં માથું રાખો, ને પોઢી

જાઓ." માથું રાખીને કુંવર પોઢી ગયો. બેલવતી તો એ પોઢેલા પતિનું મ્હોં જોતી જાય, ને મનમાં મલકાતી જાય.

એટલામાં એક લુહારની બાયડી બેડું લઇને ગામમાંથી પાણી ભરવા આવી, બેલવતીને પૂછ્યું, "તમે કોણ છો, બાઈ! આ તમારે શું થાય?"

બેલવતી કહે "આ રાજકુમાર છે. એની સાથે મારાં લગ્ન થવાનાં."

એ સાંભળતાં લુહારની બાયડીની દાનત બગડી. કપટ કરીને તે બોલી, "બાપુ! તમે તો સુખીઆં છો! ભગવાન તમારૂં ભલું કરજો હું તો અભાગણી માંદી મરૂં છું. મારી સાસુએ પરાણે પાણી ભરવા મેલી છે. અરેરે! હું આ તળાવમાંથી આખું બેડું શી રીતે બહાર કાઢીશ?" એમ કહીને એણે ખોટું ખોટું રોવા માંડ્યું.

બેલવતીને દયા આવી. એ બોલી. "બ્હેન લ્યો, હું તમને બેડું ભરી આવી દઉ." એમ કહીને, પોતાના સ્વામીના માથા નીચે રેશમી લુગડાં મૂકયાં, ને બેડું લઇને તળાવમા ઉતરી. લુહારની બાયડી છાનીમાની પાછળ પાછળ ગઇ, ને બેલવતી જ્યાં પાણી ભરવા જાય, ત્યાં તો એક ધક્કો માર્યો, એટલે બેલવતી તળાવમા ડુબી ગઇ.

લુહારની બાયડીએ આવીને રાજકુંવરનું માથું પોતાના ખોળામાં લઇ લીધું. રાજકુંવર જાગીને જુએ છે ત્યાં તો રૂપાળી બેલવતીને બદલે કદરૂપી–કાળી કાળી બાઇ બેઠી છે. એના મનમાં થયું કે અરેરે! ઋષિ મહારાજનું કહેવું ન માન્યું. રસ્તામાં બેલવતીને બહાર કાઢી, એટલેજ

બેલવતીનું રૂપ ફરી ગયું લાગે છે. પણ હવે શું થાય? હાય હાય! મેં શા માટે આ ફળ રસ્તામાં ભાગ્યું?

એને લઈને કુંવર દેશમાં ગયો. ત્યાં તેની સાથે પરણ્યો. કુંવરને શું ખબર કે આ બેલવતી નહિ, પણ લુહારની બાયડી છે!

આમ કરતાં કરતાં ઘણા દિવસ વીતી ગયા. ઈશ્વરને કરવુ છે, તે સાતે ભાઈઓ એક દિવસ શિકાર કરતા કરતા એ જ તળાવની પાળે આવ્યા. જ્યાં બેલવતીને ધક્કો દઈને પેલી પાપણી બાઈએ ડુબાડેલી. તળાવની અંદર જોયુ તો એક કમળનું ફુલ ઉઘડેલું. ઓહો! કેવો રાતો રંગ! કેવી મીઠી સુગંધ! એવડું મોટું કમળ તો ક્યાંય ન હોય!

એને દેખીને નાનો કુમાર કહે, "મને લેવા થાય, પણ મારે એ કમળ જોઈએ":

મોટા ભાઈઓ કહે, "ના ના, લઈશ મા નક્કી એ કોઈ રાક્ષસી માયાનું ફુલ હશે! કમળનું ફુલ આવડું મોટું હોય જ નહિ."

પણ નાનો કુંવર કાંઈ સમજે? એણે તો તળાવની પાળે જઈને ધનુષ લાંબુ કર્યું. કમળ ધનુષમાં આવ્યું, એટલે ખેંચ્યું. ત્યાં તો ડાંડલી ને ફુલ બધુંય બહાર નીકળ્યું. ફુલ હાથમાં આવ્યું તે વખતે જ એક પંખી ગાયન ગાતું ગાતું કુંવરને માથેથી ઉડી ગયું.

બધાય કુંવર પાછા ઘેર ગયા. છ રાજકુંવર તો ભાત-

ભાતનાં જનાવર, ને ભાતભાતનાં પખી લઈ ગયા; નાના • કુંવરના હાથમાં તો એક જ રાતુંચોળ કમળનું ફુલ.

ફુલ લાવીને કુંવરે પોતાના મહેલમાં પુલદાનીની અંદર ગોઠવ્યું. એક દિવસ કુવર ઘેર નહિ. લુહારની બાયડી પુલને જોતાં જ રૂજી ઉઠી. એણે ફુલની પાંખડીઓ વીંખીને બારીમાંથી બગીચાના ઉકરડા ઉપર નાંખી દીધી. રાજકુંવર ઘેર આવ્યો. પુલ જોયું નહિ. એને બધી ખબર પડી. એની આંખમાં આંસુ ભરાઇ આવ્યાં. રાણીને કહે કે "અરેરે! બેલવતી! તું કેવી કઠોર હૈયાની! આવું સુંદર ફુલ છુંદી નાખતાં તારી છાતી કાં થરથરી નહિ? એણે તારૂં શું બગાડયું હતું?"

થોડા દિવસ થયા, ત્યાં તો એ ઉકરડા ઉપર એક મોટું મોટું બેલનું ઝાડ થયું. એ ઝાડ ઉપર એકજ ફળ ટીંગાતું હતું. માળી આવીને એ ફળ તોડી ગયો. ઘેર જઈને જ્યાં ભાંગે છે ત્યાં તો માંહેથી એક રૂપાળી કન્યા નીકળી. માળીને કાંઇ બાળક નહોતું. એ તો રાજી રાજી થઇ ગયો, ને બહુજ લાડ કરીને એ કન્યાને ઉછેરવા લાગ્યો.

પેલી બનાવટી રાણીને ખબર પડી કે માળીને ઘેર એક દેવાંગના જેવી દીકરી છે. એ છોડીને જોતાં જ રાણીના હૈયામાં ફાળ પડી. ઢોંગ કરીને રાણી માંદી પડી. વૈદ્ય ડાક્ટરો ઘણા ય તેડાવ્યા, પણ રાણીને સારૂં થાય નહિં. એક દિવસ રાણી કુમારને કહે કે, "રાત્રે મને સ્વપ્નામાં માતાજીએ દર્શન દીધાં અને કહ્યું કે માળીના ઘરમાં એક દીકરી છે. એ ડાકણ છે. એણે જ તને આ કરી મુકયું છે. એને મારીને એના લોહીથી ન્હાઇશ તો જ તારૂં

રોગ જાશે." રાજકુંવરે તરતજ હુકમ કર્યો કે લઇ આવો એ છોડીનું લોહી. માણસો તલવાર લઇ છૂટયા. છોકરીને મારીને લોહીનું ઠામ ભરી લાવ્યા. બનાવટી રાણીએ એ લોહીથી સ્નાન કર્યું, એટલે એનો રોગ મટયો. એ છોકરીનો બાપ માળી ચોધાર આંસુએ રોયો.

એમ દિવસ ચાલ્યા જતા હતા. રાજકુંવરનું મન કયાંયે જંપતું નહોતું. હાયરે! આટલી આટલી ચીજો લાવી આપે તો યે રાણીનું મન માને નહિ. જે માગે તે આપે તો યે રાણી ખીજાતી રહે.

ઉદાસ રાજકુંવર એક દિવસ જંગલમાં નીકળ્યો. ચાલતાં ચાલતાં એક નદીને કાંઠે આવ્યો. ત્યાં એક મોટો મ્હેલ જોયો. પણ અંદર કોઇ માનવી ન મળે. રાજકુંવર મેડી ઉપર ચડયો. અગાશીમાં જાય ત્યાં તો કોણ જાણે કયાંથી બે પંખી આવીને કઠોડા ઉપર બેઠા. બહુ સુંદર પંખી! મેઘધનુષ્યના સાતે રંગ કેમ જાણે એની પાંખમાં રમી રહ્યા હોય! અને વાહ! પંખી માણસનાં જેવાં ગીત ગાય! પંખી શું ગાયન ગાતાં હતાં?

પંખી ગાતાં હતાં બેલવતી કન્યાની વાત. રાજકુંવરે કેવી રીતે રાક્ષસોના ઝાડ ઉપરથી બેલફળ લીધું, પછી કેવો તે તળાવની પાળે સુતેલો, લુહારની બાયડીએ કેવું કપટ કરીને બેલવતીને પાણીમાં ડુબાવી, પછી રાજકુંવર કેવી રીતે એ કમળ લઇ ગયો, અને ત્યાર પછી જે જે બનેલું તે બધું પંખીએ ગાયું. બધી જૂની વાત ગાઇ બતાવી. રાજકુંવરની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. એણે પૂછયું, "હે પંખી! કયાં હશે એ બેલવતી કન્યા?"

પંખી બોલ્યાં, "રાજકુમાર ! આંહીથી એક તીર ફેંકો જ્યાં જઇને તીર પડશે ત્યાંથી પશ્ચિમ દિશામાં એક પહાડ છે. એ પહાડમાં હીરા મોતી જડેલા એક મહેલમાં એ બેલવતી એનાં માબાપ સાથે રહે છે. વરસે એક દિવસ આંહી આવીને રહે છે. છ મહિના પહેલાં આવેલ. છ મહિના વીત્યે આવશે. રાજાજી ! આંહી રહેશો તો એને મળાશે."

છ મહિના સુધી રાજકુવર ત્યાં રહ્યો. પંખીની સાથે વાતો કરતાં કરતાં વખત વીતી ગયો. છેલ્લી રાત પૂરી થઇ. પરોઢીએ કુંવર જાગે ત્યાં તો આઘેથી વાસળીના સૂર સંભળાય છે. ચારે બાજુ ફુલની સુવાસ પથરાઇ રહી છે. આવી, એ આવી, મારી બેલવતી ? બેલવતી આવી પહોંચી. એનો હાથ ઝાલીને કુંવર રડી પડયો ને બોલ્યો, " મને માફ કરજે, વ્હાલી બેલવતી ! મને કાંઇ ખબર નહોતી."

ઝળક ઝળક થતો પાલવ લઇને બેલવતીએ કુંવરની આંખો લુછી, ને કહ્યું, " રાજકુમાર ! રડો ના ! મારા સોગંદ ! "

બીજે દિવસે બેય જણાં રાજધાનીમાં ગયાં. રાજકુંવર બનાવટી રાણીને મારી નાંખવા તલવાર લઇને દોડયો. બેલવતી આડી પડી. બનાવટી રાણી બેલવતી પગે પડીને ચાલી ગઇ. ફરી વાર કુંવરે સાચી બેલવતીને સાથે લગ્ન કર્યું, ને બેઉ જણાં સુખમાં રહેવા લાગ્યાં.

સોનબાઈ

સાત ભાઈઓ હતા. સાત ભાઈ વચ્ચે એકજ નાની બ્હેન; બ્હેનનું નામ સોનબાઇ.

સોનબાઇ એનાં માબાપની બહુજ માનીતી. સાત ભાઇ એના ઉપર પ્રાણ પાથરે. પણ સાત ભાભીઓથી સોનબાઇના લાડ ખમાતાં નહોતાં.

માબાપ ચાલ્યાં જાત્રા કરવા. દીકરાને બાપ કહે કે, "મારી સોનબાઇને કોચવશો મા હો!" સાતે વહુઓ છાનામાના દાંત ભીંસીને કહે કે "હો!"

માબાપ તો ચાલ્યાં ગયા. નાનો દીકરો સાથે ગયો. મેડી ઉપર બેઠી બેઠી સોનબાઈ કહે, "ભાભી! ભાભી! એ લુગડું દઇ જાઓને!"

ભાભી કહે કે "ઓહો હો! રાજકુંવરીબા! તમારે પગે કાંઇ મેંદી નથી મેલી. નીચે ઉતરીને લઇ લોને."

સોનબાઇની આંખમાં પાણી આવ્યાં, એને માબાપ સાંભર્યાં.

બીજો દિવસ થયો. છ ભાઈ સવારે ઉઠીને કામે ગયા.

ભાભી કહે, "સોનબાઈ, બેઠાં બેઠાં રોટલા ખાવા નહિ મળે; લ્યો આ બેડું, ભરી આવો પાણી." સોનબાઈ પાણી ભરવા ગઈ. માથેથી બેડું પડી જાય, લુગડાં ભીંજાય, ને મારગે માણસો મશ્કરી કરે. માંડ માંડ સોનબાઈ બેડું ભરીને ઘેર આવી, ને ગોળામાં પાણી રેડ્યું. પાછી બીજું બેડું ભરવા ચાલી.

ભાભીએ ગોળાને પાણો માર્યો. એટલે નીચેથી ગોળો નંદવાઈ ગયો. ને પાણી બધું ઢોળાઈ ગયું.

સોનબાઈ બીજી હેલ ભરીને આવે ત્યાં તો ગોળામાં પાણી ન મળે. બીજી હેલ રેડીને સોનબાઈ ત્રીજું બેડું ભરવા ચાલી વળી આવીને જુએ તો ગોળામાં પાણી નહિ. નદી કાંઠે જઈને સોનબાઈ રોવા લાગી. એને રોતી સાંભળીને એક દેડકો એની પાસે આવ્યો. દેડકાએ પૂછ્યું "તને શું થયું છે, નાની બ્હેન!" સોનબાઈ કહે, "ભાભીએ ગોળો ફોડી નાખ્યો, પાણી ભરાતું નથી." દેડકો સોનબાઈની સાથે એને ઘેર ગયો. જઈને ગોળામાં જ્યાં બાંકોરું હતું ત્યાં ભરાઈને બેઠો પછી સોનબાઈએ પાણી રેડ્યું. આખો ગોળો ભરી દીધો. પાણીનું એક ટીપું યે દેડકાએ બહાર નીકળવા દીધું નહિ.

ભાભીએ દાંત ભીંસ્યા.

ત્રીજો દિવસ થયો. ભાઈઓ કામે ગયા. સોનબાઈને બોલાવીને ભાભી કહે, "લ્યો, આ કમોદ. ગણીને દાણા દીધા છે જાઓ, કમોદ ખાંડીને ચોખા કાઢી આવો. એકેય દાણો ઓછો થાશે, કે એકે ય દાણો ભાંગશે તો જીવ કાઢી નાખશું."

ઝાડ હેઠળ જઇને સોનબાઇ બેઠી બેઠી આંસુ પાડે છે. ત્યાં તો અપરંપાર ચકલીઓ આવી પહોંચી. ચકલીઓ કહે, "નાની બ્હેન, રડે છે શું કામ ?" સોનબાઇ કહે, "ભાભીએ કમોદ ખાંડવા દીધી છે. એકેય દાણો ભાગે કે એકેય દાણો ઘટે, તો ભાભી જીવ કાઢી નાખે."

ચકલીઓ કહે, "અરે, એમાં તે શું ?" એમ કહીને બધી ચકલીઓ વળગી પડી. ઘડીવારમાં તો બધા દાણા ફોલાઇ રહ્યા. એકેય દાણો ભાંગ્યો નહિ દાણા લઇને સોનબાઇ ઘેર ગઇ.

ભાભી કહે, "રાંડ, એક દાણો ઓછો થાય છે તું ખાઇ ગઈ હઇશ. જા લઇ આવ્ય. લીધા વિના આવીશ નહિ."

સોનબાઈ ઝાડ હેઠળ જઇને રોવા લાગી. ચકલીઓ દોડી આવી. સોનબાઇએ બધી વાત કહી. ચકલીઓ કહે, "બાઇઓ, તપાસો સહુ પોતપોતાનાં મોઢાં" એક બુઢ્ઢી ચકલીની ચાંચમાં એક ચોખાનો દાણો રહી ગએલો. સોનબાઈ એ દાણો લઇને ઘેરે ગઇ. દાણો ભાભીને દીધો.
ભાભીએ દાંત ભીંસ્યા

ચોથો દિવસ થયો. ભાઇઓ કામે ગયા. સોનબાઇને બોલાવીને ભાભી કહે કે, "જા, આ એક ગાંસડી લુંગડાં ધોઇ આવ્ય. બગલાની પાંખ જેવા કરીને લાવજે, નહિ તો જીવ કાઢી નાખીશ."

એક ગાંસડી લુગડાં લઇને સોનબાઇ નદી કાંઠે ગઇ બેઠી બેઠી આંસુ પાડવા લાગી.

એને રોતી જોઇને અપરંપાર બગલાં આવ્યાં. બગલાં કહે,•" નાની બહેન ! શું કામ રડે છે ? "

સોનબાઇ કહે, " ભાભીએ આંસડી એક લુગડાં દીધાં છે. બગલાંની પાંખ જેવાં ઉજળા કરવાનું કીધું છે, નહિ તો ભાભી જીવ લેશે. "

બગલાં બોલ્યાં, " એમાં શું ? ચાલો ભાઇઓ, લઇ લ્યો અકેકે લુગડું ને ધોઇ નાખો. "

થોડી વારમાં તો લુગડાં બગલાની પાખ જેવાં ઉજળાં ધોવાઇ રહ્યાં. લઇને સોનબાઇ ઘેર ગઇ.

ભાભી કહે, "એક લુગડુ ઘટે છે. રાંડ ! તેંજ ચોરી લીધું હશે. જા, લઇને આવજે."

વળી સોનબાઇ નદી કાઠે ગઇ. બગલાંને બધી વાત કહી. બગલાં કહે, "ભાઇઓ. તપાસો પોતપોતાની પાંખ." એક બુઢ્ઢા બગલાની પાંખમા લુગડું ભરાઇ રહેલું. એ લઇને સોનબાઇ ઘેર ગઇ.

ભાભીઓએ દાંત ભીંસ્યા.

પાંચમો દિવસ થયો. ભાઇઓ કામે ગયા. સોનબાઇને ભાભી કહે કે, "જાઓ, વગડામાંથી છાણાંલાકડાંનો ભારો લઇ આવો."

સોનબાઇ કહે, "ભાભી, ભારો બાંધવા દોરી દેશો?" ભાભીએ દોરી દીધી નહિ. વગડામાં બેસીને સોનબાઈ આંસુ પાડે છે. ત્યાં એક મોટો સરપ આવ્યો.

સરપ કહે, " નાની બ્હેન, રડે છે શું કામ ? "
સોનબાઇ કહે, " ભાભીએ દોરી નથી દીધી. ભારો શી
રીતે બાંધું ? "

સરપ કહે " બ્હેન, તારા ભારાને હું વીંટળાઇ વળીશ. તું ઘેરે જઇને ધીરે ધીરે ભારો નીચે મેલજે, એટલે મને વાગશે નહિ " સરપની દોરી કરીને સોનબાઇ ઘરે ભારો લઇ ગઇ.

ભાભીઓએ દાંત ભીંસ્યા.

ભાભીઓનું કંઈ ઉપજ્યું તો નહિ. એ તો રોજ રોજ પોતાના દીકરાને [illegible] કરે. સોનબાઈનાં છોકરાં ભૂખ્યાં ફરે. એમ કરતાં કરતાં ભાઈઓને પણ સોનબાઈ ઉપર ખીજ ચડવા માંડી. વારે વારે સોનબાઈને વઢવા લાગ્યા.

એક દિવસ સોનબાઈને નહાવું હતું. એનાં બધાંય લુગડાં ફાટી ગએલાં. નવાં લુગડાં માગે તો ભાભીઓ કહે કે, "કામ લે." સોનબાઇ બહુ જ રોઈ, એટલે ભાભીએ પોતાની એક ચુંદડી દીધી, ને કહ્યું કે, "રાંડ ! જો આ ચુંદડીને જરાય ડાઘ પડશે, તો જીવ કાઢી નાખીશ."

સોનબાઇ કહે, "ભાભી, હું ખુબ સાચવીને રાખીશ." સોનબાઈ નહાવા બેઠી, એટલે ભાભીએ એ ચુંદડી ઉપર છાનામાના તેલના છાંટા છાંટયા.

નહાઇને સોનબાઇ જ્યાં જુએ ત્યાં તો ચુંદડી ઉપર તેલના ડાઘા ! રોતી રોતી એ બિચારી ભાભીની પાસે આવી. ભાભીએ બધી વાત ભાઇને કહી. ભાભી

બોલ્યાં, "આ રાંડને નહિ મારી નાખો તો અમે ગળે ફાંસો ખાઇને મરશું." ભાઇને ખીજ ચડી, એણે સોનબાઇને મારી નાખી. ભાભીએ એ ચુંદડી સોનબાઇના લોહીમાં રંગી. પછી ભાઇઓ જઇને સોનબાઇને દાટી આવ્યા.

પણ સોનબાઇનો પાળેલો એક કૂતરો હતો. કૂતરો રોજ રોતો રોતો સોનબાઇને દાટેલી જગ્યાએ જાય; એને મારે તોયે કૂતરો ત્યાં ગયા વિના ન રહે.

ભાભીઓનાં મનમાં થયું કે આ કૂતરો બધી વાત કહી દેશે. પછી કૂતરાને પણ મારી નાખીને ભાભીઓએ સોનબાઇની પડખે દાટયો.

થોડા દિવસ થયા. સોનબાઇને દાટેલી ત્યાં એક લીંબડો ઉગ્યો. કૂતરાને દાટેલો ત્યાં એક પીપળો ઉગ્યો બેય ઝાડ મોટાં થયાં.

જાત્રા કરીને માબાપ ચાલ્યાં આવતાં હતાં. રસ્તામાં લીંબડો પીપળો આવ્યા. નાનો દીકરો કહે કે, "આહિ પોરો ખાઇએ."

"વાહ રે ! કેવાં રૂપાળાં ઝાડ !" એમ કહીને નાનો દીકરો લીંબડા પીપળાની ડાળ હલાવવા માંડયો. ત્યાં તો જમીનમાંથી જાણે કોઇ ગાવા લાગ્યું કે:

> કોણ હલાવે લીંબડી ?
> કોણ હલાવે પીપળી ?
> ભાઇની મારેલ બે'નડી !
> ભોજાઇની રંગેલ ચુંદડી !

નાનો ભાઇ તો હેબતાઇ ગયો. સોનબાઇના જેવો આ કોનો સાદ હશે ?

પછી લીંબડાની હેઠળ એણે ખોદ્યું. ત્યાં તો સોનબાઇ નીકળી. પીપળાની હેઠળ ખોદે ત્યાં સોનબાઇનો કૂતરો નીકળ્યો.

નાના ભાઇએ પોતાની એક જાંઘ ચીરીને તેમાં સોનબાઇને સંતાડી, અને બીજી જાંઘમાં કૂતરાને સંતાડયો. બધાં ઘેર ગયાં.

માબાપે અને ન્હાના ભાઇએ પૂછયું કે, "સોનબાઈ કયાં?"

ભાભીઓ કહે કે " રમવાં ગયાં છે. "

રાત પડી, સહુ જમવા બેઠાં. ભાઇ કહે, "સોનબાઇને બોલાવોને."

ભાભીઓએ ગામમાંથી એક બાડી છોકરીને હાજર કરી, ને કહ્યું, " આ સોનબાઈ."

નાનો ભાઇ કહે, " આવી સોનબાઇ ? એની આંખ બાડી કેમ ? "

ભાભીઓ કહે, " તમે નહોતાં ત્યારે એક આંખ ફુટી ગઇ છે. આટલાં બધાં વરસ થયાં, તે સોનબાઈનું રૂપ બદલી ગયું છે."

હસીને ભાઇએ પોતાની જાંઘમાંથી સાચી સોનબા-

ઇને બહાર કાઢી, ત્યાં ભાભીઓનાં મોઢાં કાળાં કાળાં શાહી જેવાં થઈ ગયાં.

બીજી જાંઘમાંથી કૂતરો નીકળ્યો. ભાભીઓને મરવા જેવું થયું.

ભાઇ કહે, "આ રાંડોનાં નાકકાન કાપીને ઉંધે ગધેડે બેસાડીને ગામમાં ફેરવીશ."

સોનબાઇ આડી પડીને કહે કે, "ભાભીઓને કાંઈ કરો તો મારા સોગન."

ભાભીઓ તો રોતી રોતી સોનબાઇને પગે પડી. સોન-બાઇની આંખમાં પણ આંસુ આવ્યાં. છ ભાઇ ઘેર આવ્યા, બહુજ ભોંઠા પડ્યા, માબાપના ખોળામાં માથું મૂકીને ખુબ રડ્યા, સોનબાઇને પગે પડ્યા.

પછી બધા એ વાત વિસરી ગયાં. સોનબાઇ મોટી થઇ એટલે પરણીને સાસરે ગઇ.

*

ભાઈ બ્હેન

બે હતાં ભાઇ બ્હેન. એની સગી મા મરી ગયેલી. નવી મા એ ભાઇ બ્હેનને બહુ દુઃખ દેતી.

એક દિવસ ભાઇ કહે, "જો, બ્હેન આપણી મા મરી ગઈ. બાપ પણ નથી. નવી માનું દુઃખ ખમાતું નથી. ચાલો, આપણે ભાગી જઇએ" બ્હેને હા પાડી. ભાઇ બ્હેન હાથના આંકડા ભીડીને ઘેરથી બહાર નીકળ્યાં.

વરસાદ વરસે છે. પલળતાં પલળતાં બેય જણાં આઘે આઘે ક્યાંય ને ક્યાંય ચાલ્યાં જાય છે. એમ કરતાં સાંજ પડી. ત્યાં તો એક વનમાં તે આવી પહોચ્યાં. આખો દિવસ ખાધેલું નહિ. અને ખુબ ચાલેલા, એટલે બેયને ઉંઘ આવતી હતી. એક ઝાડ હેઠળ જઇને ભાઇ બ્હેન ઉંઘી ગયા.

જ્યાં ઉંઘ ઉડી ત્યાં તો સવાર પડી ગયેલું. તડકો ચડી ગયેલો. ભાઇ કહે, "બ્હેન! હું બહુજ ભૂખ્યો ને તરસ્યો થયો છું. ચાલો, આટલામાં ક્યાંક નદી હોય તો જોઇએ"

હવે આંહી એને ઘેરે શું બન્યું? એની નવી મા હતી

ડાકણ. એ રાંડને ખબર પડી ગઇ કે છોકરાં મરી નથી ગયાં, એટલે તે છાનીમાની વનમાં આવીને વનનાં બધાં ઝરણામાં મંત્ર નાખી ગઇ. ભાઇ બ્હેન પાણી ગોતતાં ગોતતાં એક ઝરણાને કાંઠે આવ્યાં. ભાઈ જ્યાં પાણીનો ખોબો ભરીને પીવા જાય, ત્યાં તો બ્હેને ઝરણામાં કાંઇક અવાજ સાંભળ્યો. પાણી ખળખળ કરતું જાણે બોલતું હતું કે "પીશો મા, પીશો મા, જે આ પાણી પીશે તે શિયાળ થઇ જાશે."

એ સાંભળીને બ્હેને ભાઇના ખોબામાંથી પાણી ઢોળી નાખ્યું, ને કહ્યું કે "ભાઈ, ચાલો, બીજું ઝરણું ગોતીએ." થોડે આઘે જાય ત્યાં ઝરણું આવ્યું. કાંઠે બેસીને ભાઈ જ્યાં ખોબો ભરે છે, ત્યાં તો પાણીમાંથી જાણે કોઇ બોલ્યું કે "ખળ ખળ, ખળ ખળ. એ પાણી પીશો મા, પીશો મા, બકરૂં બની જાશો."

તરતજ બ્હેને ભાઇનો ખોબો ઢોળી નાખ્યો. ભાઈ બહુ ખીજાણો. એ બોલ્યો કે "હવે બીજે ઠેકાણે પાણી પીવા નહિ દે તો હું મરી જઇશ." થોડે આઘે જાય ત્યાં ત્રીજું ઝરણું આવ્યું. આછું આછું પાણી ચક ચક કરી રહ્યું છે. બ્હેન કાન માંડીને સાંભળે ત્યાં તો ઝરણાનું પાણી બોલે છે કે "પીશો મા, હરણ બની જશો." બ્હેન બિચારી ના પાડવા જાય છે ત્યાં તો ભાઇ ખોબો ભરીને પી ગયો; પીધું કે તરત એ હરણનું બચ્ચું બની ગયો.

બ્હેન બિચારી ખુબ રોવા લાગી. પણ રોવાથી શું વળે ? પોતાની ડોકમાંથી રૂપાની હાંસડી કાઢીને એણે

હરણની ડોકે પહેરાવી દીધી. પછી ખડની લાંબી લાંબી સળીઓ લઇને એક દોરડું ગુંથ્યું. દોરડું હરણને ગળે બાંધીને, દોરતી દોરતી ચાલી.

આમ કરતાં કેટલેય આઘે ગઈ. ત્યાં જોયું તો ખડ અને પાંદડાંનું એક રૂપાળું ઘર હતું. પોતાના હરણભાઇને લઇને બ્હેન એ ઘરમાં રહેવા લાગી. વનમાંથી રોજ કુણાં કુણા પાદડાં લાવીને હરણની પથારી કરે, કુણું ઘાસ લાવીને હરણને ખવરાવે, અને રાતે હરણની પીઠઉપર પોતાનું માથું રાખીને સૂઇ જાય.

એમ કરતાં કરતાં ઘણા દિવસ વીત્યા. એક દિવસ વનમાં ડંકા ને નગારાં વાગ્યાં, નિશાન દેખાણાં. અને એક ઘોડા ઉપર ચડીને રાજાજીનો કુંવર શિકાર કરવા આવ્યો. નગારાં સાંભળીને હરણ બોલ્યું, " બ્હેન, હું રાજાના કુંવરને જોવા જાઉં ? "

બ્હેન કહે, " ભલે, જા. પણ હુશીઆર રહેજે હો ! પાછો આવ ને, ત્યારે કમાડ ખખડાવજે, ને કહેજે કે, નાની બ્હેન કમાડ ઉઘાડો, નહિ તો હું કમાડ નહિ ઉઘાડું હો ! "

હરણ કહે " હો ! "

એમ કહીને હરણ રાજકુંવરને જોવા ગયો. રાજ-કુંવરે જોયું ત્યાં તો એક રૂપાળું હરણ ચાલ્યું જાય છે, ને એના ગળામાં રૂપાની હાંસડી ચળકે છે. રાજાનાં માણસો પણ જોઇ રહ્યાં. પણ જોતજોતામાં તો હરણ ક્યાંય સંતાઇ ગયું. કોઈ એને ગોતી શક્યું નહિ.

પ.. ૭૦ : રાતે હરણની પીઠ ઉપર માથું રાખીને બ્હેન સૂઇ જાય.

બીજે દિવસે પણ નગારાં સાંભળીને હરણ જોવા ગયું. રાજાએ માણસો દોડાવ્યાં. હરણ તો છલંગ મારતું ભાગ્યું. માણસ કાંઈ હરણને ઝાલી શકે? માણસોએ તીર ફેંક્યાં. હરણના પગમાં તીર વાગ્યું. લોહી નીકળવા માંડ્યું, તો યે હરણ હાથમાં ન આવ્યું.

આખો દિવસ દોડાદોડ. મોઢા આગળ હરણ, ને પાછળ રાજાનાં માણસ. સાંજ પડી ત્યાં હરણ પોતાના ઘર આગળ આવ્યું, અને બોલ્યું કે "નાની બહેન, કમાડ ઉઘાડ." ત્યાં તો કમાડ ઉઘડ્યું; હરણ ઘરમાં ગયું કે કમાડ પાછું બંધ થઈ ગયું. કોણે ઉઘાડ્યું, કોણે બંધ કર્યું, એ કાંઈ રાજાજીનાં માણસો ન સમજ્યાં.

માણસોએ રાજકુંવરની પાસે જઈને બધી વાત કરી. રાજકુંવરને બહુ નવાઈ લાગી. એ કહે, "કાલે હું જઈને તપાસ કરીશ. તમે કોઈ એને તીર મારશો મા."

હરણ ઘરમાં ગયું, એટલે બ્હેને એના પગ ઉપરથી લોહી ધોઈ નાખ્યું, ને એને પાંદડાંના સુવાળા બિછાના ઉપર સુવાડી દીધું. હરણ નિરાંતે ઉંઘી ગયું.

બીજે દિવસે સવાર પડી ત્યાં તો રાજકુંવરની શરણાઈ વાગી. હરણ તો તૈયાર થયું, પણ બ્હેન બોલી, "ના, ભાઈ, કાલ તને તીર માર્યું"તું, આજ તને મારી નાખે તો?"

હરણ બોલ્યું, "ના, બ્હેન! આજ હું બરાબર હુશીયાર રહીશ. બાપુ છો ને, મારી બ્હેન છો ને, મને આજનો દિવસ જાવા દે. તારે પગે પડું."

બ્હેન બિચારી ભોળવાઇ ગઈ. એણે રજા દીધી.

એણે જોયું કે રાજકુંવર પોતે જ એની પાછળ પડયો. આખો દિવસ બેય જણાં દોડયા જ કરે. સાંજ પડયા પહેલાં થોડેક વખતે પેલું ઘર રાજકુંવરને દેખાણું, એટલે એણે હરણને આઘેથી છોડી દીધું, ને પોતે એ ઘર આગળ ગયો. કમાડ ખખડાવીને રાજકુંવર બોલ્યો કે " નાની બ્હેન, કમાડ ઉઘાડ ને."

કમાડ ઉઘડયું. ઘરમાં જાય ત્યાં તો રાજકુંવરે હરણની બ્હેનને જોઇ. આવી રૂપાળી છોડી એણે કદી નહોતી દેખી. છોડીને પહેલવહેલાં તો રાજકુંવરને જોઇને બહુજ બીક લાગી. પણ રાજકુંવર એની સાથે મીઠી મીઠી વાતો કરવા લાગ્યો. એ બોલ્યો, " ચાલ, હું તને મારા રાજમાં લઈ જઇશ. ત્યાં જઇને તને મારી રાણી બનાવીશ. તું આવીશ ?"

છોડી કહે, "મારા હરણને મેલીને હું કેમ આવું ? રાજકુંવર કહે, "હરણનેય સાથે લઈ જશું."

છોડી કહે " તો ભલે."

સાંજ પડી. હરણ આવ્યું. પછી રાજકુંવર એ બેયને લઇને પોતાના રાજમાં ગયો. ત્યાં ખુબ ધામધુમ કરીને રાજકુંવર એ છોડીને પરણ્યો.

પછી રાજમહેલમાં બેય ભાઇ બ્હેન બહુ સુખમાં રહેતાં હતાં. થોડા મહિના થયા ત્યાં તો રાણીને એક રૂપાળો દીકરો અવતર્યો. રાજકુંવર તે વખતે રાજમાં ન હતો. શિકારે ગયેલો.

એટલામાં એવું થયું કે આ ભાઇબ્હેનની નવી માને બધી વાતની ખબર પડી ગઇ. એના મનમાં બહુ અદેખાઇ આવી. એને એક દીકરી હતી, તે બરાબર આ રાણીના જેવડી લાગતી.

માના મનમાં થયું કે મારી દીકરીને રાણી બનાવી દઉં. પછી મા-દીકરી એ નગરીમાં આવ્યાં. ત્યાં જઈ પોતાનાં રૂપ બદલાવી નાખ્યાં. પછી બેય જણાં દરબાર-ગઢમાં જઇને દાસીની નોકરી કરવા લાગ્યાં. બિચારી રાણીને તો દયા આવી એટલે બન્નેને રાખ્યાં. એક દિવસ રાતે જ્યારે બધાંય ઉંઘતાં હતાં ત્યારે એ રાંડ ડાકણે રાણીને મંત્ર મારીને હંસણી બનાવી બગીચાના તળાવમાં નાખી દીધી, અને પોતાની દીકરીને રાણીનો શણગાર પહેરાવી પથારીમાં સુવાડી દીધી.

રાજાજી શિકારેથી પાછા આવ્યા. એણે સાંભળ્યું કે "કુંવર અવતર્યા." બહુજ ખુશી થઇને તે રાજ મહેલમાં ગયા. ત્યાં પેલી ડાકણ આવીને બોલી કે "હમણાં રાણીને ઓરડે જાશો મા. એને ઠીક નથી. વૈદ્યે કોઇને જવાની ના પાડી છે." રાજાજી બિચારા સમજ્યા કે વાત સાચી હશે.

તે દિવસે રાત પડી. અરધી રાત થઇ ત્યારે સિપાઇએ જોયું કે સરોવરમાં એક રૂપાળી ધોળી ધોળી હંસણી તરે છે. સિપાઇને જોઇને હંસણીએ પૂછ્યું કે "સિપાઇ ભાઇ, સિપાઇ ભાઇ, રાજાજી શું કરે છે?"

સિપાઇ બોલ્યો, "રાજાજી સૂતા છે.

હંસણી બોલી, "મારૂં હરણ શું કરે છે?"

સિપાઇ કહે "સૂતું છે."

હંસણી કહે, "મારો કુંવર શું કરે છે?"

સિપાઇ કહે, "અંગુઠો ચુસતો ચુસતો પોઢી ગયો છે."
પછી હંસણી કહે કે "હું કાલે આવીશ." એમ કહીને એ ચાલી ગઇ.

સવારે ઉઠીને સિપાઇએ રાતે બનેલી બધી વાતચીત રાજાજીને કહી.

રાજાજી નવાઈ પામીને બોલ્યા, "એમ? એ શું સમજવું?"

બીજી રાતે રાજાજી એ સિપાઇની સાથે સરોવરને કાંઠે ગયા. અધરાત થઇ ત્યાં તો હંસણી આવી. આવીને પહેરાવાળાને પૂછવા લાગી કેઃ–

"ભાઇ! રાજાજી શું કરે છે?"

"મારૂં હરણ શું કરે છે?"

"મારો કુંવર શું કરે છે?"

પહેરાવાળાએ કહ્યું કે "બધાં સૂતાં છે."

હંસણી જાવા મંડી ત્યાં તો રાજાજી આવીને ઉભા રહ્યા. રાજાને જોઇને હંસણી બોલી, "રાજાજી, તમારી તરવાર મારા માથા ઉપર ત્રણ વાર ફેરવો." રાજાએ તર-

વાર લઇને હંસણીના માથા ઉપર ત્રણવાર ફેરવી ત્યાં તો હંસણી મટીને રાણી બની ગઇ. રાજાજી ચકિત થયા. એણે પુછયું કે "આ શું?" રાણીએ પોતાની નવી માની બધી વાત કરી. રાજાજી તો તરતજ તરવાર લઇને દોડયા અને પેલી ડાકણ તથા એની છોકરીના વાળ પકડી મારવા તૈયાર થયા. રાણી રાજાજીનો પગ પકડીને બોલી,

"મારા સમ. મારશો માં. ગમે તોય એ મારી મા છે, અને આ મારી બ્હેન છે."

રાજાજીએ ડાકણને કહ્યું, "આ હરણને માણસ બનાવી દે નહિ તો તને મારી નાખું."

ડાકણે ધ્રુજતાં ધ્રુજતાં કાંઇક મંત્ર ભણ્યા, એટલે તરત હરણ મટીને રાણીનો નાનો ભાઈ બની ગયો.

પછી એ દુષ્ટ ડાકણને અને છોડીને, માથાં મુંડાવી, ચુનો ચોપડી, ઉંધે ગધેડે બેસારી કાઢી મૂક્યાં.

દેડકો રાજકુમાર

એક હતો રાજા. એને ત્રણ દીકરી હતી. ત્રણે રાજ-કુમારી બહુ રૂપાળી, તેમાં યે નાની રાજકુમારીનું રૂપ તો અસલ જાણે પરી જેવું.

રાજમહેલની પાસે એક વન હતું. એ વનમાં એક ઝરણું હતું. ઉન્હાળાના દિવસમાં રાજાની નાની કુંવરી એ ઝરણાને કાંઠે આવીને ઝાડને છાંયડે બેસતી; બેસીને સોનાનો એક નાનો દડો લઈ રમતી.

એક દિવસ એ રમતી હતી ત્યા તો એનો દડો હાથમાંથી સરી ગયો અને દડતો દડતો ટપ દઈને ઝર-ણામાં પડયો. ત્યાં પાણી બહુ ઉંડું હતું. એમાં પડે તો માણસ ડુબી જાય.

રાજકુમારી હવે શું કરે ? એની આંખમાં તો ટપ ટપ પાણી પડવા માંડયાં–ખૂબ રોવા લાગી. રોતા રોતાં એને એમ લાગ્યું કે જાણે એને કોઈ બોલાવે છે.

રાજકુમારીએ ચારે તરફ જોયું પણ કોઈ નહિ. ફક્ત એક મોટો દેડકો પાણીમાંથી ડોકુ કાઢીને આંખો મટમટાવતો એની સામે જોઈ રહ્યો હતો.

પા. ૩૭ : "હું તારો દડો કાઢી દઉં તો મને શું આપીશ ?"

દેડકો બોલ્યો, "રાજકુમારી ! ઓ રાજકુમારી ! શા માટે રૂવે છે ?"

રાજકુમારી કહે, "મારો સોનાનો દડો પાણીમાં પડી ગયો છે."

દેડકો કહે, " હું તારો દડો પાણીમાંથી કાઢી દઉં તો મને શું આપીશ ?"

રાજકુમારી કહે, "મારો ઝગમગતો પોશાક આપીશ, મારો ચકચકતો મુગટ આપીશ, મારી મોતીની માળા આપીશ, તું જે માગીશ તે હું આપીશ."

દેડકો બોલ્યો, " મારે તારો પોશાક બોશાક કાંઈ નથી જોતાં. તું જો મને તારી સાથે રમવા દે, તારી સોનાની થાળીમાં તારી સાથે જમવા દે, અને તારી નાનકડી પથારીની અંદર તારી સાથે મને સૂવા દે, તો હું તારો સોનાનો દડો કાઢી આપું."

રાજકુમારી કહે "ભલે. તું જો મારો દડો કાઢી દે, તો તું જેમ કહીશ તેમ કરીશ."

રાજકુમારીના મનમાં તો એમ થયું કે "કેવો નાદાન! દેડકો તે શું માણસની સાથે રહી શકે? એ તો પાણીમાં બેઠા બેઠા ડરાંઉં ડરાંઉં કરી જાણે."

ત્યાં તો દેડકાએ પાણીમાં ડુબકી મારી. થોડી વારમાં તો એ સોનાનો દડો મ્હોંમાં લઈને બહાર આવ્યો. એના મનમાં તો હતું કે રાજકુમારી મારી સાથે કોણ જાણે કેવી મઝાની રમતો રમશે ! પણ

રાજકુમારીએ તો જરાયે રમત કરી નહિ. એ તો દડો લઇને, રાજી થાતી થાતી રાજમહેલમાં દોડી ગઇ.

બીજે દિવસે રાજકુમારી, રાજાજીની પાસે બેઠી બેઠી સોનાની થાળીમાં ખાય છે, ત્યાં તો ધપ, ધપ, ધપ કરતું કોઇક નીસરણી ઉપર ચડતું હોય એમ લાગ્યું. કોઇક જાણે બારણાની પાસે આવીને બોલવા લાગ્યું કે,

" ન્હાની રાજકુમારી, એ ન્હાની રાજકુમારી ! બારણું ઉઘાડો ને ! "

એ સાંભળીને રાજકુમારી બારણું ઉઘાડવા ગઇ. ઉઘાડી જુએ ત્યાં તો, હાય હાય ! એ તો પેલો દેડકો ! એને જેતાં જ રાજકુમારીએ ઝટપટ બારણું વાસી દીધું. તે પોતાની જગ્યાએ બેસી ગઇ.

રાજાએ પૂછ્યું, "કેમ બ્હેન, આટલી બધી કોની બીક લાગી ? શું કોઇ રાક્ષસ તને ઉપાડી જવા આવ્યો છે ? "

એ બોલી, "ના બાપુ, રાક્ષસ નહિ, પણ એક દેડકો ! "

રાજા કહે, "દેડકો તારી પાસે શા માટે આવ્યો છે ? "

રાજકુમારી બોલી, "બાપુ, કાલે વનમાં રમવા ગઇ હતી. ત્યાં ઝરણામાં મારો દડો પડી ગયો. એ દેડકે મારો દડો કાઢી આપ્યો, ને મને કહ્યું કે "મારી સાથે રમત રમ, મને તારી થાળીમાં જમવા દે." મેં કહ્યું કે "હો ! હું એમ કરીશ. મને શું ખબર કે વનમાંથી એ આંહી સુધી આવી પહોંચશે ? "

દેડકો વળી બોલવા મંડયો, "ઓ ન્હાની રાજકુમારી, મને આવવા દે! કાલ ઝરણાને કાંઠે તું શું બોલી હતી? ભૂલી ગઇ? ઝટ બારણું ઉઘાડ ને!"

ત્યારે રાજાએ કહ્યું, "બેટા તેં કહ્યું છે, તો પછી બારણું ઉઘાડવુ જ જોઇએ. આપણું વેણ કાંઈ ઉથાપાય? આપણે તો રાજા કહેવાઇએ."

પછી તો રાજકુમારીને બારણું ઉઘાડવું પડયું.

બારણું ખોલ્યું ત્યાં તો પીટયો દેડકો ધપ ધપ કરતો ઘરમાં ચાલ્યો આવ્યો. પછી જઇને પાધરો એ તો રાજકુમારીની થાળી પાસે જ પહોંચ્યો. રાજકુમારીને એ ભાઇસાહેબ કહે કે, "તારી સાથે જ જમીશ."

એ જોઇને રાજકુમારી તો આંખો મીચી ગઇ, નાક દાબી દીધું, અને મ્હોં ફેરવીને બોલી, "હે....એ....એ!"

પણ રાજા કહે કે, "ના એમ કરાય નહિ. આપણે રાજા. આપણાથી વચન ભંગાય નહિ. તારા ઉપર કેટલો ઉપકાર કર્યો છે?"

રાજકુમારી તો હોઠ અને મોઢું દબાવીને મુંગી મુંગી માંડ માંડ બેસી રહી. એણે જરાયે ખાધું નહિ. એટલામાં દેડકાજી તો થાળીમાંથી બધું ચટ કરી ગયા. પછી ખાઇ પીને દેડકો બોલ્યો કે "અરેરે! મારૂં પેટ ખુબ ભરાઇ ગયું. હવે મને તારી પથારીમાં સૂવાડી દે."

એ સાંભળીને રાજકુમારી તો રોવાજ મંડી. એને બહુજ સૂગ ચડતી હતી. પણ શું કરે? રાજાજીની બીકથી

કાંઈ બોલાણું નહિ. પછી દેડકાને ઝાલીને પોતાના ઓરડામાં લઇ ગઇ, અને એને એક ખુણામાં બેસાડી પોતે પલંગ ઉપર સૂતી.

ત્યાં તો વળી દેડકો બોલ્યો કે "હાં એમ નહિ ચાલે મને પલંગમાં સૂવા દે."

રાજકુમારી રોતાં રોતાં ઉઠી ને દેડકાની સામે જોયું. એને પલંગ ઉપર સુવાડીને પંપાળવા લાગી. એનો હાથ દેડકાના શરીર ઉપર હતો, અને એની આંખો હતી આકાશ સામે. થોડી વાર થઇ ત્યાં તો એના હાથેને કાંઈક સુંવાળું સુંવાળુ ને મોટું મોટું લાગવા મંડયું

આંખ, ફેરવીને રાજકુમારી જ્યાં દેડકા સામે જુએ ત્યાં તો "વાહ રે! પથારીપર દેડકો નહિ, પણ એક રૂપાળો રાજકુમાર એના શરીર ઉપર રેશમી પોશાક, એના માથા ઉપર મુગટ, એના કાનમાં કુંડળ ઝળક ઝળક થાય, ને એના ગળામાં સુગંધી ગુલાબની માળા.

એ રાજકુમારને એક ડાકણે મંત્ર મારી દેડકો બનાવી દીધેલો. પણ રાજકુમારીના હાથમા એવું સત્ હતું કે થોડીવાર હાથ પંપાળ્યો ત્યાં તો દેડકો પાછો રાજકુમાર બની ગયો.

બન્ને જણા મીઠી મીઠી વાતો કરતા રાજાજી પાસે ગયાં. રાજાજીએ બેયનાં લગ્ન કર્યાં. રાજકુંવરના રાજમાં ખબર મોકલ્યા. ત્યાંથી ધોળા ધોળા ઘોડાનો રથ આવ્યો. ઘોડાને માથે રૂપાળાં પીછાંની કલગી ફરકતી હતી.

સરણાઇ વાગી, ઢોલ નગારાં, વાગ્યાં, અને રાજકુંવર રાજકુમારીને લઇને પોતાના રાજમાં ચાલ્યો ગયો.

ચુડેલ રાણી

એક હતો રાજા. તે વનમા શિકારે ગયો. શિકાર કરતાં કરતા રસ્તો ભૂલ્યો, ને પોતાની રાજધાનીથી આઘે આઘે નીકળી ગયો. થાકી પાકીને રાજા એક ઝાડ નીચે બેઠો. થોડી વારમા તેને એમ લાગ્યું કે જાણે જંગલમાં કોઈ રૂવે છે. રોવાનો અવાજ આવતો હતો તે તરફ રાજા ગયો. જાય ત્યાં તો એક રૂપાળી સ્રીને ઝાડની સાથે બાંધેલી દેખી. એજ સ્રી રોતી હતી. રાજાએ તરવારથી દોરડાં કાપી નાખ્યાં, ને એ સુંદરીને પૂછ્યું કે "આવા ઘોર જંગલમાં તું ક્યાંથી ?"

બાઈ કહે, "હું દક્ષિણ દેશના રાજાની દીકરી છું. ચોર મને ઉપાડીને આંહી લઈ આવ્યા છે, ને મને કહીને ગયા છે કે સાંજે આવીને કાળકા માતા આગળ તારો ભોગ દેશું."

રાજા કહે, "રાજકુમારી, ચાલ મારી સાથે. તને મારી રાણી બનાવીને રાખીશ."

બેય જણાં રાજધાનીમાં ગયાં, ને પરણ્યાં.

જુની રાણી પાંચ વરસ થયાં મરી ગયેલી. આજ

નવાં રાણી આવ્યાં એટલે લોકો બહુ રાજી થયાં. રાજાને જૂની રાણીનો એક નાનો દીકરો હતો. રાજાને તે બહુ વહાલો હતો. નવી રાણી રાજકુમારને બહુજ વહાલ કરવા લાગી. રાજકુંવરને પણ મા ઉપર ખુબ હેત ચડવા માંડયું. એને લાગ્યું કે જાણે એની મરેલી મા પાછી આવી.

નવી રાણી આવી ત્યાર પછી ધીરે ધીરે રાજાના તબેલામાંથી એક પછી એક ઘોડા ઘટવા લાગ્યા, હાથી પણ ઓછા થવા લાગ્યા. કોણ ચોરી કરી જાય છે એ ખબરજ પડે નહિ. આખી રાત સખત પહેરો રાખે, તોયે હાથી ઘોડા ખોવાય.

એક દિવસ કોટવાળે રાજસભામાં આવીને હાથ જોડીને રાજાને કહ્યું, "મહારાજ! અભયવચન આપો તો એક વાત કહું." રાજાએ અભયવચન દીધું. કોટવાળ કહે, "રાજાજી! કાલ રાત્રે ઉઘાડી આંખે મેં જોયું કે બરાબર મધરાતે રાજમહેલની અગાશી ઉપરથી એક ડાકણ ઉતરી. એણે હાથીશાળામાંથી એક હાથી મારીને ખાધો ને પછી ડેલીના તળાવમાં હાથ મોઢું ધોઇને તે પાછી અગાશી ઉપર ચડી ગઇ.

આખી સભા થરથરી ઉઠી. રાજાએ ઘેર જઇને આ વાત રાણીને કહી. રાણી થરથરીને બોલી, "અરરર!"

રાજકુમારને ભણાવનાર એક માસ્તર હતા તે બહુ ચતુર માણસ હતા. રાજકુમાર ઉપર એને બહુજ માયા હતી. એણે એકવાર રાજકુમારને એકાંતમાં બોલાવ્યો ને કહ્યું "કુમાર, તમારે માથે મોત ભમે છે. તમે તમારા

આપના રાજમા હવે રહેશો નહિ. જો રહેશો તો તમારી મા તમને મારી નાંખશે. ”

કુમાર કહે, “ માસ્તર સાહેબ તમે આ શું બોલ્યા ? મારી મા મને મારી નાખશે ? મારી મા મને ઘડી એક દેખે નહિ ત્યાં તો એનો જીવ જાય, મારી મા મને ખવાડયા પછી તો ખાય, મને સુવાડીને પછી પોતે સૂવે, કડવું વેણ પણ મને કહે નહિ, આવી મારી મા મને મારી નાખે ? ”

માસ્તર કાંઈ બોલ્યા નહિ.

કુમાર ઘેર આવ્યો. જુએ છે તો પોતાની મા બહુ માંદી પડેલી. અપરંપાર દાકતરો. વૈદો, ને હકીમો દવા કરે છે. પણ માને સારૂં થાય નહિ. માની પાસે બેસીને દીકરો બહુજ ચાકરી કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ રાતે મા કહે, “ બેટા, આજ મને સ્વપ્નું આવ્યું, કે જો આપણા તળાવમાંથી કમળનું મૂળીયું લાવીને તું મને ખવરાવ તો મને આરામ થઈ જાય.

કુમાર બોલ્યો, “ભલે, મા ! હું હમણાંજ લઈ આવું.”

રાણી કુમારની પાછળ પાછળ ગઈ. તળાવની પાળે જઈને કુમારને પાણીમાં ધકકો માર્યો. કુમાર ડુબતો હતો, એટલે રાણીએ કહ્યું કે “બાર વરસ સુધિ આંહી કાચબો બનીને રહેજે. આંહી એકેય માણુસ રહેશે નહિ.” રાજકુમાર કાચબો બની ગયો.

રાણી પાછી આવીને પથારીમાં સુતી. રાજાજી આવ્યા

એટલે રાણી છાતીફાટ રોવા લાગી કે "અરેરે! દીકરો બિચારો મને માંદી જોઇને કાલ રાતે કયાંય ચાલ્યો ગયો અને કહેતો ગયો કે "મા! તારે માટે દવા મળે નહિ ત્યાં સુધી હું પાછો ફરવાનો નથી." રાજા રાણી બન્ને રડવા લાગ્યાં.

દિવસે દિવસે રાજમાં ડાકણનો ત્રાસ વધવા લાગ્યો. માણસો પણ ઘટવા લાગ્યા. રોજ રોજ ફરિયાદ આવે. કોઇ મા કહે કે "મારૂં છોકરૂં ખોવાયું," તો કોઇ બાઇ આવીને બુમ પાડે કે "મારો ધણી નથી જડતો." વજીર કહે કે "આજ હું એ ડાકણને પકડી લાવીશ." રાતે વજીર પહેરો ભરવા લાગ્યા. મધરાતે ડાકણ રાજ-મહેલની અગાશીમાંથી ઉતરીને કયાંય ચાલી ગઇ. રાત પૂરી થયે તે પાછી આવી. તળાવમાં હાથ મોઢું ધોઇને પાછી મહેલમાં ચાલી ગઇ. બીજે દિવસે સવારે વજીરનો પણ પત્તો લાગ્યો નહિ.

રાજા આવીને રાણીને કહે કે "ડાકણ વજીરને પણ ભરખી ગઇ. આજે રાતે તો હું જ પહેરો ભરીશ."

રાણી રોતી રોતી કહે કે "એક તો હું માંદી મરૂં છું, છોકરો પણ ચાલ્યો ગયો છે ને તમે પણ આમ મરવા ચાલ્યા! અરેરે મારી શી ગતિ!" રાણીને છાતી-ફાટ રોતી જોઇને રાજા ન ગયો.

હવે રાજકુમારના માસ્તરે ચોકી કરવાનું બીડું ઝડ-પ્યું. રાત પડી. મધરાત થઇ. અગાશી ઉપર ડાકણ દેખાણી. ડાકણ નીચે ઉતરીને ચાલી ગઇ. પાછી આવીને જ્યાં પાણીમાં મોઢું ધોવે છે, ત્યાં તો માસ્તરે એક તીર માર્યું.

તે તીરથી ડાકણનો કાન કપાઇ ગયો. ડાકણ એકદમ અલોપ થઇ ગઇ.

ગામમાં ખબર દીધી કે જે બાયડીનો કાન તૂટેલો હોય તેજ ડાકણ. રાજાએ જઇને જોયું તો રાણીનો જ કાન તૂટેલો. રાજા ધ્રુજી ઉઠયો.

બીજે દિવસ રાતે તળાવ ઉપર ભાલાવાળા માણસોની ચોકી બેઠી. ડાકણ આવી કે તરત એના શરીર ઉપર ચોકીદારોએ ભાલા ભોંકી દીધા. રાજા ડાકણને કહે કે "રાડ બોલ, કયાં છે મારો કુંવર?"

રાણી કહે કે "કાચબો બનીને આ તળાવમાં બેઠો છે બે વરસે તે પાછો માણસ બની જશે."

રાણીને જીવતી ને જીવતી બાળી મૂકી.

બે વરસ સુધી રાજાજી વાટ જોઇ રહ્યા. રાત દિવસ એને પોતાનો કુવર સાંભરે. દિવસે રાજાજી તળાવની પાળે જઇને બેસે, અને કાચબાને ખાવાનું ખવરાવે. એમ કરતાં કરતાં બે વરસ પુરાં થયાં. છેલ્લે દિવસે તળાવની પાળ ઉપર આખા શહેરનાં લોકો ભેગાં થયાં. સાંજ પડી. કાચબો તળાવનાં પગથીયાં ઉપર આવીને બેઠો. રાજાજીએ એક રેશમી વસ્ત્ર એના ઉપર ઢાંકી દીધું એ વસ્ત્ર લઇને કાચબો પાણીની અંદર ગયો. થોડી વાર થઇ ત્યાં તો રેશમી પિતાંબર પહેરીને રાજકુમાર પાણીમાંથી ચાલ્યો આવે છે! ઓહો! શું એનું રૂપ! કેમ જાણે તળાવમાં એક કુમાર હમણાં જ નહાવા પડયો હોય, અને એક ડુબકી મારીને બહાર નીકળ્યો હોય!

કુમારને ગાદી સોંપીને રાજાજી વનમાં તપ કરવા ચાલ્યા ગયા.

રાજકુમાર અને રાજકુમારી

રાજમહેલમાં રાણી એક દિવસ બેઠેલી. એની આંખોમાંથી આંસુ ચાલ્યાં જતાં હતાં.

રાજાજી આવી ચડયા. પૂછયું કે "રાણીજી, રોવું શીદ આવે છે ?"

રાણી બોલ્યાં, "જુઓ, સામેના ગોખલામાં ચકલા ચકલીનો માળો જોયો? એ માળામાં બે નાના બચ્ચાં છે એ બચ્ચાંને ચકલી ચાચ મારી મારીને રોવરાવે છે. ચકલો બેઠો બેઠો જોયા કરે છે.

રાણી પુછે છે, "એ ચકલી બચ્ચાંને શું કામ મારે છે, રાણીજી ?"

રાણી બોલ્યાં, "ચકલાની સગી મા મરી ગઈ છે. આ ચકલી તો એની નથી મા."

રાણી કહે, "રાજાજી હું મરી જઈશ, પછી મારાં બચ્ચાંની પણ આવી દશા થશે, એવું મનમાં થાય છે. માટે મને રડવું આવ્યું."

રાજા કહે, "ઘેલી રાણી ! એવું તે કાંઈ બને ! હું શું એ ચકલા જેવો નિર્દય છું ?"

રાણી કહે, "રાજાજી, વાત કરવી સહેલ છે."

રાજાએ રાણી આગળ સોગંદ ખાધા, કે "ફરીવાર કદી પરણીશ જ નહિ."

રાણી માંદાં પડયા. મરવું હતું તે દિવસે રાજાને પડખે બેસાડીને રાણી કહે કે, "તમારો કોલ સંભારજો હો ! મારાં કુંવર કુંવરીની સંભાળ રાખજો." એટલું બોલીને રાણી મરી ગયાં.

રાજાએ પંદર દિવસ શોક પાળ્યો. મોટાં મોટાં રાજની કુંવરીઓનાં કહેણુ આવ્યાં. રાજાજીએ પરણી લીધું.

નવી મા ઘરમાં આવી. રાણી રાજાના કાન ભંભેરવા લાગી. રાજાજી તો પોતાનું વચન વિસરી ગયા. કુંવર કુંવરીને દુઃખનો પાર નહિ.

ભાઇ બ્હેન જ્યારે બહુજ મુંઝાયા ત્યારે શું કરે ? રાજ મહેલમાં એક કુંવર કુંવરીનો રખેવાળ હતો; એનું નામ ભૈરવ. ભાઇ બ્હેન એ ભૈરવભાઇની પાસે જઇને બેસે, અને આંસુ ખેરે.

રાણીએ રાજાના કાન ભંભેર્યા. બીજે દિવસે ભૈરવભાઇની નોકરી તુટી ગઇ. કુંવર કુંવરીને છાતીએ ચાંપીને ભૈરવ ખૂબ રોયો. પછી એ નીકળ્યો.

એમ કરતાં થોડાંક વરસો વીત્યાં.

એક દિવસ મધરાત હતી. તે વખતે રાણીના ઓર-ડામાં એક બુઢ્ઢો પુરૂષ ઉભેલો એ બુઢ્ઢો પુરૂષ રાજાનો વજીર હતો. બેય જણાં શું વાત કરતાં હતાં?

રાણી કહે, "જુઓ, આ હીરામાણેકનો ઢગલો, તમારે જોઇતો હોય તો કામ કરો."

વજીર કહે, "શું કામ?"

રાણી કહે, "ખૂન."

વજીર કહે, "કોનું?"

રાણી કહે, "રાજકુમારનું"

વજીર તો ચમકી ઉઠયો, ને બોલ્યો કે "અરેરે! રાણી માતા! એ કુંવરને તો મેં મારે બે હાથે રમડયો છે. એજ હાથે હું એને મારૂં?"

રાણી બોલી. "નહિ મારો તો હું તમારો પ્રાણ લઇશ,"

ધ્રુજતો ધ્રુજતો વજીર બોલ્યો, "શી રીતે મારૂં?"

રાણી કહે, "આ કટારથી."

વજીર ધ્રુજી ઉઠયો. એ બોલ્યો કે "ના, ના, કટાર મારતાં મારો હાથ થરથરે. હું એને ઝેર પાઇને મારીશ."

રાજકુમારી આ બધી વાત સાંભળી ગઇ. એ તો દોડતી દોડતી જંગલમાં ગઇ. ત્યાં એક શંકરનું દેવળ હતું. રાજકુમારી શંકરની સ્તુતિ કરવા લાગી.

ત્યાં તો એક પુરૂષ ત્યાં તો આવી પહોંચ્યો. એનું મોઢું બહુ વિકરાળ માથે, મોટા મોટા વાળ, લાંબી દાઢી અને રાતી રાતી આંખો. રાજકુમારી તો દોડીને એને વળગી પડી ને બોલી "ભૈરવ ભાઈ, ઓ ભૈરવ ભાઈ !"

એ પુરૂષ પૂછે છે કે "અરે છોડી, તું કોણ છો ? તું મને ઓળખતી નથી ? હું તો આ જંગલનો બહારવટીઓ છું. તને બીક નથી લગતી ?"

રાજકુમારી બોલી, "ના ! તું ખોટું બોલે છે, તું તો મારો ભૈરવભાઈ. પાંચ વરસ પહેલાં અમે ભાઇબ્હેન તારા ખોળામાં રમતાં તે તું ભૂલી ગયો, ભૈરવભાઈ ?"

ભૈરવ ગળગળો થઇ ગયો. એણે પૂછ્યું, "બ્હેન, ભાઇ ક્યાં છે ? એને કેમ છે ?"

રાજકુમારી રોઇ પડી ને બોલી કે "ભાઇને તો આજ આ મંદિરે લાવીને મારી નાખશે."

બધી વાત સાંભળીને ભૈરવ મંદિરમાં સંતાયો. રાત પડી ત્યાં રાજકુંવરને લઇને વજીર આવી પહોંચ્યો.

વજીર કહે, "રાજકુંવર, લ્યો આ શરબત, પી જાઓ." રાજકુંવર બોલ્યો, "વજીરજી, હું જાણું છું કે એ શરબત નથી, ઝેર છે. લાવો પી જાઉં."

એમ કહીને રાજકુંવર પ્યાલો હોઠે માંડે છે, ત્યાં તો વજીરે પ્યાલો ઝુંટાવી લીધો ને પોતે પી ગયો. વઝીરને ઝેર ચડ્યું. જમીન પર એ પડી ગયો. મરતાં મરતાં

બોલ્યો કે "રાજકુંવર, અહીંથી પરદેશમાં ભાગી જાજો. નહિ તો તમારો પ્રાણ જાશે."

રાજકુંવર અને ભૈરવ મળ્યા. ત્રણે જણાં પરદેશ ઉપડયાં. રસ્તામાં રાત પડી. ઉજ્જડ જંગલ હતું. બહેન ભાઇના પગમાં કાંટા વાગતા જાય છે, શરીરે ઉજરડા પડે છે, ભૈરવની આંગળીએ વળગીને બેય ચાલ્યા જાય છે.

એવામાં વરૂઓનું એક ટોળું દોડતું આવે છે. ભૈરવ ભાઇ પાસે એક તલવાર. પણ એકલો કેટલાં વરૂને મારી શકે? પછી એણે કહ્યું, "તમે ભાઇબહેન ભાગો. મને એકલાને મરવા દો.

પોતાની તલવારથી ભૈરવે પોતાના શરીરમાંથી માંસના લોચા કાપ્યા. કાપી કાપીને વરૂઓનાં મોં આગળ ફેંકતો જાય ને ભાગતો જાય. વરૂઓ માંસ ખાવા રોકાય, ત્યાં ત્રણે જણા આઘાં આઘાં નીકળી જાય. વળી વરૂઓ દોડતાં દોડતાં આવી પહોંચે. ફરીવાર ભૈરવ પોતાનું માંસ કાપીને નાખે. એમ કરતાં ભૈરવે આખું શરીર વરૂને ખવરાવ્યું. અને રાજકુંવર તથા રાજકુંવરી દૂર દૂર નીકળી ગયાં.

સવાર પડયું. એક મોટી નગરી આવી. એ નગરીના રાજાએ એક મોટું મંદિર બંધાવેલું. પણ મંદિર ઉપર સોનાનું ઇંડું ચડાવવું હતું તે કેમેય ચડે નહિ. વાંકું વળી જાય. રાજાને બ્રાહ્મણો કહે કે "કોઇ બત્રીસ-લક્ષણા માણસનો ભોગ આપો."

રાજકુંવર ત્યાં આવી ચડયો. બ્રાહ્મણો કહે " આજ બત્રીશલક્ષણો માણસ. આપી દો એનો ભોગ."

રાજકુંવર કહે. " મને મારો છો શું કામ? જીવતો રહીને જ હું એ ઇંડું ચડાવી દઇશ." એમ કહીને એણે દોરી ખેંચી. ઇંડું વાંકું હતું તે સીધું થઇને ચડી ગયું. માણસો વાહ વાહ કરવા લાગ્યાં.

ભાઇ બ્હેન ત્યાંથી આગળ ચાલ્યાં. ચાલતાં ચાલતાં બીજી એક નગરી આવી. તે દિવસે તે નગરીની રાજકુમારીનો સ્વયંવર થતો હતો. દેશ દેશના રાજાઓ ભેળા થયા હતા.

બહુ મોટી સભા ભરાયેલી, બધા રાજાઓની વચ્ચે હાથણી ઉપર બેસીને રાજકુંવરી આવી પહોંચી, હાથણીની સૂંઢમાં કળશ ભર્યો હતો. રાજાજીએ હાથણીને કહ્યું કે " હે દેવી! જે રાજાની ઉપર તું કળશ ઢોળીશ તેને મારી દીકરી પરણાવીશ ને અરધું રાજપાટ આપીશ."

હાથણી આખી સભામાં ફરી વળી, પણ કોઇના ઉપર એનું મન ઠર્યું નહિ. ચાલતી ચાલતી હાથણી મંડપની બહાર ગઇ, ને ત્યાં એણે કળશ ઢોળ્યો. કોના ઉપર? એક ભિખારી જેવા છોકરા ઉપર. આ છોકરો તે આપણો રાજકુમાર.

બધાય બોલી ઉઠયા. " હાથણી ભૂલી, હાથણી ભૂલી. આ ભિખારીની સાથે કાંઇ રાજકુમારી પરણે ખરી કે?"

બધા કહે કે "હાથીને બોલાવો, હાથીને બોલાવો."

હાથી ઉપર ચડીને રાજકુમારી આવી. હાથી પણ

આખા મંડપમાં ફરીને બહાર ગયો. પેલા રાજકુંવરને ભિખારી માનીને આઘો કાઢી મૂકેલો, ત્યાંથી ત્યાં પહોંચ્યો ને એના ઉપર કળશ ઢોળ્યો.

રાજકુમારી પોતાના બાપને કહે, "બાપુ મારા નસીબમાં ગમે તે માંડ્યું હોય. હું તો એ ભિખારીની સાથેજ પરણવાની. બીજા મારા ભાઈ બાપ."

પછી બેય પરણ્યાં રાજકુંવર અરધા રાજપાટનો ધણી બન્યો છે, અને લીલા લહેર કરે છે પોતાની બહેનને એણે એ રાજાના ભાઇ વેરે પરણાવી છે.

પણ રાજકુમારના મનમા સુખ નહોતું. એને એનો દેશ સાંભરતો. પોતાના બુઢ્ઢા બાપુ સાંભરતા. કોઇ કોઇ દિવસ એની આંખમાં પાણી આવતાં. પછી એણે પોતાના સસરાની રજા માગી. કહ્યું કે છ મહિને આવીશ. રાજાએ દીકરીને તૈયાર કરી. બાર ગામા ગાડાં ચાલે એટલો કરીઆવર દીધો. હાથી ઘોડા દીધા. ડંકા નિશાન દીધા. આખો રસાલો લઇને કુંવર રાણી સાથે બાપને ગામ ચાલ્યો.

આંહી તો બાપુ બુઢ્ઢા થઇ ગયા છે. કુંવર અને કુવરી ચાલ્યાં ગયાં, ત્યારે થોડાએક દિવસ ઠીક લાગ્યું. રાણી એને રીઝવ્યાં કરે. પણ દેવના બાળક જેવાં પોતાના બે છોકરાંને કાંઇ ભૂલાય? રાજા તો ઝુરી ઝુરીને રાત દિવસ કાઢે. રાણી ઘણુંયે મનાવે, છોકરાંનાં વાંકા બોલે. પણ રાજાનું મન માને નહિ. એણે રાણી સાથે અબોલા લીધા.

રાજના કામમાં રાજાનું મન ઠરતું નહિ. આખો રાજ-

કારભાર બગડયો. સારા માણસો ભાગી ગયા. ખરાબ માણસોનું જોર વધ્યું. ખજાના ખાલી થયા. પરદેશના રાજાએ લુંટી લુંટીને રાજને ટાળી નાખ્યું.

રાજાજી તો ઝંખે કે "ક્યાં હશે મારાં કુંવર ને કુંવરી? એને કોણ ખવરાવતું હશે? કોણ સૂવાડતું હશે?"

એક દિવસ સાંજ પડી. આકાશમાં ધુળના ગોટેગોટા ઉડે છે. ચાકરો આવીને કહે કે કોઇ પરદેશી રાજા ચડી આવે છે, એની સાથે અપરંપાર સેના છે.

રાજાની પાસે સેના નહિ, હથીઆર નહિ. રાજા શું કરે? મોઢામાં ખડનું તરણું લીધું, હાથમાં અવળી તરવાર ઝાલી. અને પરદેશી રાજાને શરણે ચાલ્યો.

પરદેશી રાજાએ આ જોયું. જોતાંજ એ સામો દોડયો. દોડીને બુઢ્ઢા રાજાના પગમાં પડી ગયો, ને બોલી ઉઠયો "બાપુ, બાપુ, મને પાપમાં કાં નાખો?"

રાજાએ કુંવરને ઓળખ્યો. કુંવરને છાતી સાથે દાબીને રાજાજી ખુબ રડયા. કુંવરની આંખમાં પણ આંસુ માય નહિ.

ગાજતે વાજતે બધા નગરમાં ગયા. કુંવરને જોવા આખું ગામ જાણે છલકી ઉઠયું.

નવી માને ખબર પડી. એના પેટમાં તો ફાળ પડી. એણે તાંસળી ભરીને અફીણ ઘોળ્યું. જ્યાં મોઢે માંડવા જાય છે ત્યાં તો કુંવર પહોંચ્યો. તાંસળી પડાવી લીધી. માના ખોળામાં માથું મેલીને કુંવર ખૂબ રડયો. માનું

હૈયું ઉભરાઈ આવ્યું. મા માફી માગવા મંડયાં. કુંવર કહે, "માડી ! કાંઈ બોલો તો તમને ઈશ્વરની આણ."

કુંવર ગાદીએ બેઠો. રાજા રાણી વનમાં તપ કરવા ગયાં. રાજ આખું આબાદ થયું. ખાધું પીધું રાજ કીધું.

સોનાની પુતળી

એક હતી રાજકુમારી. એનું નામ હીરા. પોતે બહુ રૂપાળી. પોતાના રૂપનો એને બહુ જ અહંકાર. કોઇની વાત સાંભળે નહિ, મનમાં આવે તેમ કરે અને રાત-દિવસ શણગાર જ સજ્યા કરે.

એને સાત સખી હતી. એક સખી અંબોડો બાંધી આપે, બીજી સખી હાથપગ ચિતરી આપે, ત્રીજી સખી શણગાર સજી આપે, ચોથી સખી અરીસો ધરીને ઉભી રહે, પાંચમી પંખો ઢાળે, છઠ્ઠી વાજું વગાડે, ને સાતમી નાચ કરે. સાતે જણી મળીને હીરાને મોઢે હીરાનાં વખાણજ કર્યા કરે. પહેલી સખી કહેઃ—

"આહા, કુંવરીબા તો જાણે કંચનની પુતળી."
બીજી બોલે કેઃ—

"વાહ, એનો રંગ તો જાણે ચોખા સોના સરખો."
ત્રીજી ટાપસી પૂરે કેઃ—

"આહા! બાનું નાક તો જાણે બંસી!"

ચોથી ચડાવી મારે કેઃ—

"અરે, આની આંગળી તો અસલ જાણે ચંપાની કળી!" અને પાંચમી બોલે કેઃ—

"બ્હેન! તમારી આંખો તો બરાબર હીરાના જ કટકા!"

આવું આવું સાંભળીને રાજકુંવરી બા તો મદમાં ને મદમાં ફુલાયા કરે.

એનો મદ તો એટલો બધો ચડ્યો કે પછી પરીઓથી સહેવાયું નહિ. પરીઓને મનમાં થયું કે આને કાંઇક શિખામણ દેવી જોઇએ.

સોનાના અરીસા સામે ઉભી ઉભી રાજકુંવરી પોતાનું મોઢું જોતી હતી. ત્યાં તો અચાનક અરીસામાં કોઇનું મોઢું દેખાયું. પાછી ફરીને કુંવરી જુવે ત્યાં તો એક પરી ઉભેલી. પરી બોલી "હીરા તું રૂપાળી છો, પણ આટલો મદ રાખ નહિ. એથી તારૂં સારૂં નથી થવાનું."

રાજકુંવરી કહે, "મારૂં રૂપ તારાથી દેખી શકાતું નથી, એટલે જ મારી સાથે વઢવાઢ કરવા આવી લાગે છે. ખરૂં ને?"

પરી કહે, "ના, જેને આટલો બધો અહંકાર હોય, તેનું સારૂં થાય જ નહિ. માટે હું તો તને ચેતવવા આવી છું, બ્હેન!"

આટલું બોલીને પરી તો ચાલી ગઇ.

પછી તો હીરાનો મદ ક્યાં યે માય નહિ. એના મનમાં

એમ થયુ કે હું એટલી બધી રૂપાળી કે પરીઓ પણ મારી અદેખાઇ કરે !

હીરાની પાસે ઘેરો વળીને સાત સખીઓ બેસે ને એનાં ખોટે ખોટાં વખાણ કરે.

એક જણી કહે, "કુંવરીબાના હોઠ તો અસલ પરવાળા જેવાજ !"

બીજી બોલે, "બાના દાંત તો જાણે અસલ મોતી જેવા !"

બધી વાતો સાંભળીને હીરા તો હસ્યા જ કરે.

એકાએક એક સખી બોલી, "અરે, આ શું ! બાના દાંત સાચે સાચ મોતી જેવા કેમ લાગે છે ?"

વાત ખરી હતી. રાજકુંવરીના રાતા મોઢાની અંદર એકેય દાંત ન મળે. પણ દાંતને બદલે ગોળ ગોળ મોતીની બે હાર ચળક ચળક થાય છે. સખીઓ સમજી ગઇ કે આ કામ પેલી પરીનું હશે. એને મનમાં ફાળ પડી, પણ રાજકુમારીને મોઢે કોઇ બોલ્યું નહિ. હીરા તો મનમાં બહુ જ રાજી થઇ. એણે વિચાર્યું કે " ખાવાપીવામાં લગાર અડચણ તો આવશે. પણ એની કાંઈ ફિકર નહિ. મોતીના દાંત તો નસીબદારને જ મળે."

એક દિવસ સવારે હીરા પથારીમાંથી ઉઠતી નથી. એની સાતે સખીઓ ઉઠાડે છે પણ હીરા તો પડખુ ફેરવીને કહે કે " ઓહો, હેરાન કરો મા, બાપુ, અત્યારમાં ઉઠીને શું કરવું છે !"

સખીઓ કહે, "તમને અત્યાર લાગે છે. પણ જુઓ તો ખરાં, કેટલું ટાણું થઇ ગયું છે ?"

હીરા કહે, "કાં ? હજી તો અંધારૂં ઘોર છે."

સખીઓને લાગ્યુ કે હીરા ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં આમ બોલે છે. એટલે એને ઢંઢોળીને કહ્યું, "આમ જુઓ તો, તડકા કેટલા બધા ચડી ગયા છે ?"

ત્યારે પછી હીરાંના પેટમાં ફાળ પડી. એ તો આંખ ઉઘાડીને જોતી હતી. પણ અજવાળું દેખાતું જ નહોતું. એ હાથે આંખ ચોળીને ફરીથી જોયું. તોયે અંધારૂં ઘોર! હાય, હાય, એ આંધળી બની ગઇ હતી !

રાજાના મહેલમાં તો પોકાર થઇ ગયો. વૈદને બોલાવવા માણસો દોડયાં.

વૈદ આવીને જુએ ત્યાં અંખો તો એવી ને એવીજ. ઉલટી વધુ ચકચક થતી હતી. કેમ જાણે આંખો સળગી ઉઠી હોય ને! વૈદે આંખો ઉપર ધીરે ધીરે ફુંક મારી. પણ હીરાની આંખ જેમ હતી તેમજ રહી. બીડાઇ ન ગઇ. પછી દાક્તરે આંખમાં આંગળી નાખી. તોયે આંખો હલી ચલી નહિ. પછી અંદર છરી ઘોંચી પણ આંખ ઉપર છરીનો ડાઘ પણ પડયો નહિ. આંખોને બદલે હીરાના બે કટકા બની ગયા છે !

આંખો ગઇ, એટલે પહેલાં તો રાજકુંવરીને બહુજ વસમું લાગ્યું. પણ સાત સખીઓ કહેવા લાગી કે "એમાં શું થઇ ગયું ? તમે ભાળશો નહિ તો અમે તમારૂં બધું કામ કરી દેશું. પણ તમારી આંખો કેવી રૂપાળી

બની ગઇ છે ! કેવી ચળકે છે ! એની શી વાત કરવી, બા ?" રાજકુંવરી બહુ રાજી થઇ. એને તો રૂપાળા થવું હતું ! બીજી કાંઇએ વાત નહિ.

વળી એક દિવસ સવારે ઉઠીને હીરા બોલવા જાય પણ બોલાયું નહિ. ફરીવાર વૈદ આવ્યા. ખુબ તપાસીને વૈદ બોલ્યા કે "કુંવરીબાની જીભ અને હોઠ, બધાય પરવાળાનાં બની ગયા છે."

મુંગા થવું એ તો ખરેખર બહુજ ભુંડુ. પણ સાત સખીઓ હીરાને કહે, "ઓહો બા ! રાતા રાતા પરવાળાના હોઠની અંદર, મોતીના દાણા જેવા દાંત કેવા શોભીતા લાગે છે ! તમારા જેવી સુંદરી હવે તો આખા જગતમાં ન મળે."

ધીરે ધીરે રેશમ જેવા કાળા કાળા એના વાળ પણ સાચે સાચ રેશમના જ થઇ ગયા, ને એની આંગળીઓ પણ ચંપાની કળીઓ બની ગઇ. પછી પરીઓએ વિચાર્યું કે ચાલો, ફરીવાર હીરાની પાસે જઇએ. હવે કદાચ એનો મદ ઉતરી ગયો હશે.

સોનાના આસન ઉપર હીરા બેઠી છે. સાત સખીઓ એને વીંટળાઇ વળી છે. એ વખતે પરીએ આવીને હીરાને પૂછ્યું, "હીરા ! હવે તને કાંઇ અક્કલ આવી કે ? તારો ગર્વ ઉતર્યો કે ? બોલ, મને જવાબ દેવો હશે તો તારાથી બોલી શકાશે."

ક્રોધમાં હીરાનું મોઢું રાતું ચોળ થઇ ગયું. રાડ

પાડીને હીરા બોલી, "હું કદી યે તારી પાસે હાર કબૂલ કરવાની નથી. મારા મહેલમાંથી હમણાંજ ચાલી જા."

પરી કહે, "ઓહો ! હજી યે આટલો મદ ? ઠીક, તને બધાંય કંચનની પુતળી કહીને બોલાવે છે, તો હવે સાચેસાચ તું કંચનની પુતળી જ બની જા !"

ત્યાં તો જોતજોતામાં રાજકુંવરીનો રંગ સોના જેવો થઇ ગયો ને આખું શરીર ચળક ચળક થવા માંડ્યું. ધીરે ધીરે એના હાથ પગ કઠણ બની ગયા. હીરા સોનાની પુતળી બની ગઇ.

રાજમહેલમાં, એક સૌથી સુંદર ઓરડાની અંદર એ સોનાની પુતળીને બેસાડી રાખી. એને જોઇને બધાંયને બીક લાગતી. પછી એ દેશમાં માણસો અભિમાન કરતાં જ મટી ગયાં.

નિર્દય અપ્સરા

નાનું સરખું એક શહેર, અને તેમાં એક રૂપાળો રાજમહેલ. પુનમનો દિવસ હતો. મધરાત જામી હતી. તે વખતે એ રાજમહેલની ઉપર આકાશમાં એક વિમાન આંટા મારતું હતું. એ વિમાનની અંદર ટોકરીઓના ઝંકાર થતા હતા.

કોનું એ વિમાન? કેમ ત્યાં થંભ્યું હતું?

દેવલોકની એક અપ્સરા એ વિમાનમાં બેસીને ઇંદ્રિરાજાની કચેરીમાં જતી હતી. જતાં જતાં આ શહેર ઉપર વિમાન આવ્યું. અપ્સરાએ આઘેથી જોયું. રાજા અને રાણી રાજમહેલની અગાસીમાં સૂતાં હતાં.

ઓહો! મૃત્યુલોકની અંદર આવાં સુખી માનવી રહેતાં હશે? આ રાજા રાણી કેવી મીઠી નીંદરમાં પોઢયાં છે! હાય! હું અપ્સરા, પણ આવું સુખ મારા નસીબમાં ક્યાંથી હોય?

આવું આવું એ અપ્સરાના મનમાં થવા લાગ્યું. એનાં મનમાં રાણીના સુખની અદેખાઇ આવી. તુરતજ

એણે વિમાનને અગાશી ઉપર ઉતાર્યું અને રાજાને ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં ઉપાડી લીધો. રાણીને એકલી મૂકીને વિમાન આકાશમાં ઉડ્યું.

સવાર પડ્યું. રાણી જાગી. જુએ તો રાજા ન મળે. રાજા બહાર ગયા હશે! દરબારમાં ગયા હશે! એમ વાટ જોતાં જોતાં બપોર થયા. સાંજ પડી. પણ રાજા તો આવ્યા નહિ. રાણીના પેટમાં ફાળ પડી. દસે દિશામાં માણસો દોડ્યાં. પણ રાજાનો પત્તો લાગે નહિ.

પણ દિવસ વાટ જોઈને રાણી ચાલી નીકળી. સાથે કેડ માણસ નહિ કયાં જવું તે તો ખબર નહોતી. ડુંગરા ચડ્યાં, વને વન વીંધ્યા, નદી તળાવ જોયાં. ક્યાંક આટલે [illegible] જાય કે [illegible]!

એમ કરતાં કરતાં એક અઘોર જંગલ આવ્યું. ત્યાં કોઈ માણસ ન મળે. એ જંગલની અંદર એક ઉંચો ઉંચો કોઠો. કોઠાના દરવાજા બંધ; અને ઉપર ચઢાય એવું ક્યાંઈ નહોતું. પણ કોઠાની દિવાલ ઉપર ઝાડના વેલા ચડેલા એ વાત રાણીને યાદ આવી. વેલાને ઝાલીને રાણી ધીરે ધીરે ચડવા લાગી. વચમાં એમ થાય કે હમણાં વેલો તુટશે. નીચે નજર કરે તો ચકરી આવે. જાણે પડી કે પડશે! પણ રાણી તો ભગવાનનું નામ લેતી લેતી છેવટે કોઠા ઉપર પહોંચી.

ઉપર જાય ત્યાં તો રૂપાળા ઓરડા જોયા. ચારે તરફ ભાત ભાતની શોભા જોઈ. પણ ઓરડાને તાળાં દીધેલાં. જોતાં જોતાં એની નજર એક ચાવીના ઝુમખા ઉપર પડી. ચાવી લઈને એ પહેલો ઓરડો ઉઘાડવા લાગી. ઉઘાડતી

જાય ને એની છાતી થરથર ધ્રુજતી જાય. ઉઘાડીને જુએ તો જાત જાતના સુંદર મેવા અને મીઠાઇ. બીજો ઓરડો ઉઘાડયો. અંદર જુએ તો જાત જાતનાં ફુલ અને તેલ અત્તર. એના જેવી સુગંધ મૃત્યુલોકની અંદર રાણીએ કોઇ દિવસ નહોતી જોઇ. એ બંધ કરીને ત્રીજો ઓરડો ઉઘાડે ત્યાં તો જાત જાતના પોશાક. એવા કિમ્મતી પોશાક તો પરીઓજ પહેરી શકે.

એમ કરતાં કરતાં સાતમો ઓરડો જ્યાં ઉઘાડે ત્યાં તો રાણી થંભી ગઇ એના મોઢા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. એનાથી ચીસ પડાઇ ગઇ. એણે શું જોયું ?

રૂપાળા એક પલંગ ઉપર એનો સ્વામી, પેલો રાજા પડયો છે. મોઢું સુકાઇ ગયું છે, શરીર તદન દુબળું પડી ગયું છે. રાજા બેભાન બનીને સૂતેલો હતો.

રાણી રોતી રોતી રાજાના શરીર ઉપર હાથ ફેરવતી હતી. ત્યાં તો "ઘરરર, ઘરરર" એવો અવાજ સંભળાયો. આકાશમાંથી એક વિમાન ઉતરવા લાગ્યું. રાણીએ તો તરત જ ઓરડો બંધ કરી દીધો અને ચાવી જ્યાં હતી ત્યાં મૂકીને પોતે સંતાઇ ગઈ.

વિમાન કોઠા ઉપર ઉતર્યું. અંદરથી એક અપ્સરા બહાર નીકળી. રાજાને ઉપાડી જનાર તેજ આ અપ્સરા. રાત પડી ગઇ હતી. અપ્સરા આવી ત્યાં તો આખા કોઠાની અંદર એની મેળે દીવા થઇ ગયા.

અપ્સરાએ એક પછી એક ઓરડા ઉઘાડયા. ખાધું પીધું, શણગાર સજ્યા. ફુલની માળા પહેરી. માથે સુગંધી

તેલ લગાવ્યાં, અને સાતમા ઓરડાની અંદર ગઈ. જઈને સૂતેલા રાજાને પગે કાળો દોરો બાંધ્યો હતો તે છોડી નાખ્યો. રાજા ઉંઘમાંથી ઝબકી ઉઠયો. વિલાપ કરતાં કરતો રાજા કહે છે કે "રે અપ્સરા! મેં તારો શું અપરાધ કર્યો છે? તું મને આંહી લાવી છો, પણ મારી વહાલી રાણી શી રીતે દિવસો વીતાવતી હશે? એ મરી ગઇ હશે કે જીવતી હશે?"

અપ્સરા બોલી, "રાજા! એ રાણીને હવે ભુલી જા. મારી સાથે લગ્ન કર. જો મારૂં રૂપ, મારી માયા, મારી શોભા."

રાજા તો ઝખે છે કે 'મારે મારી રાણી વિના બીજું કાંઇ ન જોઇએ."

અપ્સરા કહે, "હું તને નહિ છોડું. તું નહિ માને તો તને રીબાવી રીબાવીને મારીશ."

આખી રાત આવી રીતે અપ્સરા મનાવે ને ધમકાવે. પણ રાજા માને નહિ. સવાર થયું એટલે ફરીવાર રાજાને પગે કાળો દોરો બાંધ્યો. રાજા બેભાન બનીને પલંગમાં પડયો. અપ્સરા વિમાનમાં બેસીને ઇંદ્રલોકમાં ચાલી ગઈ.

આખી રાત રાણીએ છાનીમાની આ વાતો સાંભળી. પોતાના સ્વામીનું દુઃખ જોઇને એનું હૈયું ફાટી જતું હતું. એના મનમાં થયુ કે "ઓહો! કેવો મારા પતિનો પ્રેમ! અપ્સરા ઉપર પણ મોહ્યો નહિ! વાહ રે મારા પતિ!"

પછી દિવસ આથમ્યો એટલે રાણી સાતમા ઓરડામાં ગઈ. રાજાને ઉઠાડવો શી રીતે ? શરીર ઉપર હાથ ફેરવતાં એના પગના અંગુઠા ઉપર કાળો દોરો જોયો. રાણીએ દોરો છોડયો. તુરત જ રાજા જાગ્યો અને રાણી સામે જોઈ રહ્યો. પણ ઘણા દિવસની ભૂખને લીધે એને બરાબર દેખાયું નહિ.

રાણી કહે, “ ઓળખો છો ? ”

રાજાએ રાણીનો સાદ ઓળખ્યો. બેય જણાં ભેટી પડયાં. રાજા રાણીને કહે કે “ વહાલી રાણી ! તમે આંહીથી ભાગી જાઓ. અપ્સરા તમને મારી નાખશે. મારી આશા રાખશો નહિ. ”

રાણી કહે “ મરીશ તો તમારી પાસે જ મરીશ. તમને સાથે લીધા વગર આંહીથી નથી ખસવાની. ”

રાજા કહે, “ રાણીજી, હું શી રીતે આવું ? મારા શરીરમાં જોર નથી. આટલા દિવસ થયાં મને ખવરાવ્યું નથી. આ કોઠા ઉપરથી કેમ કરીને નીચે ઉતરાય ? ”

રાણી બોલી, “તમને હું ખાવાનુ આપું. હમણાં થોડાં દિવસ તમે ખાઓ પીઓ. તમારા શરીરમાં જોર આવશે ત્યારે આપણે ભાગી જશું. પણ એકલી તો હવે જઈ રહી.”

પછી રાણીએ પહેલા ઓરડામાંથી મેવા ને મીઠાઈ આણ્યાં. રાજાને ખવાડ્યાં. સાંજ પડી વિમાન ગાજ્યું, દીવા પ્રગટ થયા, એટલે રાજાને પગે દોરો બાંધીને રાણી સંતાઈ ગઈ.

આવી રીતે રોજ સાંજરે અપ્સરા આવે ને પહેલે દિવસ જેમ કર્યું હતું તે પ્રમાણે કરે. પણ રાજા તો એકનો બે થાય જ નહિ. એટલે અપ્સરા એને મૂર્છામાં નાખીને સવારે પાછી ચાલી જાય. અને સવાર પડે કે તુરત રાણી રાજા પાસે આવે, ખવરાવે, પીવરાવ ને આનંદ કરાવે. સાંજે પાછી સંતાઈ જાય.

એમ કરતાં થોડા દિવસ વીત્યા. અપ્સરાએ જોયું કે આ રાજાના શરીરમાં હવે નવું જોર આવતું જાય છે. આમાં કાંઈક ભેદ હશે. ગમે તેમ હોય, પણ રાજાને ક્યાંઈકથી ખાવાનું પહોંચે છે! અપ્સરા બરાબર તપાસ રાખવા લાગી.

રાજાને તો હવે દિવસનો પણ આરામ નથી મળતો. રાત આખી પણ જાગવું પડે છે. દિવસે રાણી ને રાતે અપ્સરા. એના થાકથી એક દિવસ રાતે રાજાને ઝોલું આવી ગયું અને તુરત જ અપ્સરા ચેતી ગઈ. એના મનમાં થયું કે નક્કી અહીં કોઈ માનવી રહે છે. સવાર પડયું કે તરત રાજાને પગે દોરો બાંધીને એને વિમાનમાં નાખ્યો અને ઘરરર! કરતું વિમાનને આકાશમાં હાંકી મૂકયું. પેલી રાણી દોડતી દોડતી બહાર આવી ને બૂમો પાડવા લાગી. ઓ રાજા! ઓ મારા સ્વામીનાથ! પણ કોણ જવાબ આપે?

માંડ માંડ હાથમાં આવેલો રાજા હવે તો ગયો, ફરી મળવાનો નથી, એમ માનીને રાણી હિંમત હારી બેઠી. રખડતી રખડતી એક સરોવર ઉપર જઈને ઉભી. અંદર પડીને મરવા જાય છે ત્યાં તો અંદર હંસનાં બે બચ્ચાં બેઠેલાં જોયા. એ બચ્ચાં માનવીની વાચામાં કહેવા

લાગ્યાં કે "બ્હેન! આ સરોવરમાં અમે તને આપઘાત કરવા નહિ દઇએ. જો પેલા અમારાં માબાપ આવે. એમને પુછીને પડજે."

હંસ અને હંસણી આવ્યાં

રાણી બોલી, "હે રાજહંસ, હવે મને મરવા દો. મારા પતિ વિના હું શીદને જીવું?"

હંસ–હંસણી બોલ્યાં, "હે દુઃખીઆરી રાણી! તારો રાજા હજુ જીવે છે. તે ક્યા છે એની અમને ખબર છે. અમારી પીઠ ઉપર બેસી જા. અમે તને એ દેશમાં ઉતારી દેશું."

રાણી હંસની પીઠ ઉપર બેઠી. હંસ હંસણી ઉડ્યાં. મોટા મોટા ડુંગર અને મોટા દરિયા વળોટીને ગાંધર્વ-લોકમાં પહોંચ્યાં. રાણીને ત્યાં ઉતારી.

હંસ બોલ્યો "રાણી બ્હેન! સાંભળો. આંહી એક ગાંધર્વ છે. એને એક દીકરી હતી. તે ઘણાં વરસો થયાં ખોવાઇ ગઇ છે. તમે ત્યાં જજો ને કહેજો કે 'હું તમારી દીકરી છું.' પછી તે તમને નાચગાન શીખવશે. ને ઇંદ્રની સભામાં લઇ જશે. ઇંદ્ર ભગવાનને તમારા નાચથી રાજી કરજો અને એ વરદાન આપે ત્યારે તમારા પતિની માગણી કરજો. તમારા પતિને હરણ કરી જનારી અપ્સરા પણ ત્યાંજ હશે."

એમ કહીને હંસ હંસણી ઉડી ગયાં.

રાણી ગાંધર્વ પાસે ગઇ.

રાણી કહે, "બાપુ ! મને ઓળખો છો ?"

ગાંધર્વ કહે "તું કોણ ?"

રાણી કહે, "હું તમારી દીકરી."

પછી ગાંધર્વે નામ નિશાન પૂછી જોયાં તો બરાબર વાત મળતી આવી. ગાંધર્વ બિચારો દીકરીને જોઇ ગાંડો ગાંડો થઇ ગયો. દીકરીને નાચગાન શીખવવા મંડયો. થોડા દિવસમાં તો રાણી બહુજ સરસ કળાઓ શીખી ગઇ.

પછી ગાંધર્વ પોતાની દીકરીને ઈંદ્રની સભામાં લઇ ગયો. એના મનમાં એમ કે મારી દીકરીને સારાં નાચ-ગાન કરાવીને ઈંદ્રની મહેરબાની મેળવી લઉં. સહુથી સરસ નાચ કરનારી પેલી અપ્સરા હતી. એ અપ્સરા નાચે છે અને ગાંધર્વ વાજીંત્ર બજાવે છે. ગાંધર્વ જાણી-જોઇને વાજીંત્ર તાલ બહાર વગાડતો ગયો, એટલે અપ્સ-રાનો નાચ ખરાબ થવા માંડયો. ઈંદ્રનું મન બહુજ નારાજ થયું.

પછી ગાંધર્વે રાણીને હાજર કરી નાચ કરાવ્યો. એવો તો અલૌકિક નાચ કે ઈંદ્ર કહે, "બેટા ! માગ, માગ !"

રાણી બોલી, "માગું મ્હારા પતિ."

ઈંદ્ર કાંઈ સમજી શકયા નહિ. પછી રાણીએ પોતાની આખી કથની કહી સંભળાવી. પેલી અપ્સરાને પણ ઓળખાવી.

ઇંદ્રે કોપ કરીને અપ્સરાને પૂછ્યું, "સાચી વાત?"

અપ્સરા શરમાઇને નીચું જોઈ ગઈ.

ઈંદ્રે શાપ દીધો કે "હે નિર્દય મનની અપ્સરા! જા, તું મૃત્યુલોકમાં જન્મજે. તને પણ તારા પતિનો વિયોગ થશે."

રાજાને કચેરીમાં હાજર કર્યો. ઈંદ્ર મહારાજે રાજા રાણી બેયને આશીર્વાદ દીધા. ઘણી ઘણી ભેટો આપી, અને વિમાનમાં બેસાડીને એમને ગામ મોકલી દીધાં.

*

હસમુખી

એક હતો સોદાગર. એ સોદાગરને ત્રણ દીકરી હતી. મોટી બે બ્હેનો દેખાવમાં રૂપાળી, પણ એનાં મન બહુ ખારીલાં. આખો દિવસ બેઠી બેઠી બેય જણીઓ નવા નવા શણગાર સજ્યા કરે. નાની દીકરી, જેવી રૂપાળી તેવીજ ગુણવાન. એનું મ્હોં તો સદાય હસતું ને હસતું. બધાંયને એના ઉપર બહુ હેત આવે. બધાએ એનું નામ પાડ્યું 'હસમુખી.'

સોદાગર બહુજ પૈસાદાર. એને ઘેર સાત સાત કોટડી દ્રવ્ય ભર્યું છે. મહામૂલા માલ ભરી એનાં વહાણ દેશ-વિદેશમાં જાય છે.

એક વખત ખબર પડ્યા કે એનાં બધાં વહાણ દરીઆમાં ડુબી ગયાં. એ રાંક બની ગયો. મ્હેલ વેચીને નાની ઝુંપડીમાં રહેવા ગયો. ભાતભાતનાં ભોજનને બદલે જુવારનો રોટલો જ મળે.

મોટી બે બ્હેનોને તો બહુજ ખીજ ચડી. એને કાંઇ સારૂં લાગે નહિ. આખો દિવસ કચકચ કર્યા જ કરે.

પણ નાની બ્હેન હસમુખીનું મ્હોં તો હસતું ને હસતું. આખો દિવસ ઘરનું કામકાજ કરે, રાંધણું કરે, વાળી ચોળીને ઘર ચોખ્ખું રાખે, પોતાના બાપુની સંભાળ રાખે, ને રાતે પોતાની નાની મઝાની પથારીમાં સુખેથી ઉંઘી જાય. સવાર પડયું ન હોય ત્યાં તો ઉઠે, ને કામકાજ કરવા માંડે. બાપનેય આ નાની દીકરી ઉપર બહુજ હેત. પણ મોટી બે બ્હેનોથી એ ખમાય નહિ.

વળી ખબર આવ્યા કે સોદાગરનું એક વહાણ હાથ આવ્યું છે. એ વહાણને લેવા જવામાં સોદાગરને પાછા આવતા એક વરસ લાગશે. એણે દીકરીઓને પૂછયું કે "તમારે માટે કંઇ લાવું ?"

મોટી દીકરી કહે કે "મારે માટે એક રૂપાળું ઓઢણું લાવજો."

વચેટ દીકરી કહે કે "મારે માટે એક મોતીની માળા લાવજો."

સહુથી નાની દીકરી હસમુખી રોતી રોતી કહે કે "બાપુ ! મારે બીજું કાંઇ નથી જોઇતું. તમે વ્હેલા વ્હેલા પાછા આવજો."

બાપુ કહે, "ના, બેટા ! બીજી બ્હેનોએ કંઇક કંઇક મંગાવ્યું છે. માટે તું પણ કાંઇક તો મગાવ."

હસમુખી બોલી, "ઠીક ત્યારે, બાપુ ! એક સફેદ ગુલાબનું ફુલ લેતા આવજો."

સોદાગર ગયો. પાછા વળવાનો વખત આવ્યો. મોટી

દીકરી માટે ઓઢણું અને વચેટને માટે મોતીની માળા તો મળી; પણ ધોળું ગુલાબનું ફુલ કયાંથી કાઢવું ? એ દેશમાં તો ગુલાબ જ ન મળે. તો પછી સફેદ ગુલાબની શી વાત જ કરવી ?

એમ વિચાર કરતો કરતો સોદાગર ઘોડે ચડીને બીજે ગામ જતો હતો એમાં એ રસ્તો ભૂલ્યો. એને બહુજ થાક લાગ્યો. ઉંઘ પણ આવતી હતી. ફરતાં ફરતાં એણે એક મોટો મહેલ જોયો. એને એમ થયું કે ઓહો ! વનમાં આવો મહેલ કયાંથી ?

એણે તો મહેલને દરવાજે સાંકળ ખખડાવી. તુરત દરવાજો ઉઘડયો. ત્યાં કોઇ માનવી નહોતું. કોણે દરવાજો ખોલ્યો હશે એ કાંઇ સમજાયું નહિ.

સોદાગર જુએ ત્યાં તો હવામા બે હાથ દેખાય છે. એ હાથ એને પગે લાગીને અંદર બોલાવે છે.

સોદાગર બોલ્યો, “ઘોડાને એકલો મકીને શી રીતે આવું ? ”

ત્યાં તો કોણ જાણે કયાંથી બીજા બે હાથ આવ્યા અને લગામ ઝાલી ઘોડાને તબેલામાં લઈ ગયા. સોદાગરને થયું કે નક્કી, આ તો ભૂતનું ઘર લાગે છે; પણ એને તો એવો થાક લાગેલો કે અંદર ગયા વિના ઉપાય નહોતો.

અંદર જાય ત્યાં બીજા બે હાથ આવીને એને ભોજનશાળામાં લઇ ગયા. ખૂબ સારી મીઠાઈ, મેવા, શરબત ને મુખવાસ દીધાં. સોદાગર ખાવા મંડયો. જુએ

હસમુખી

સિંહ કહે, "કેમ ફુલ તોડયું ? તને ખાઇ જાઉં."

(પા. ૭૩)

ત્યાં તો ચારે તરફ કેટલાયે હાથ હવામાં ઉભેલા. કોઈ એને પંખો ઢાળે, કોઈ પીરસે, ને કોઈ શરબત લાવી આપે. પછી એને સુવાના ઓરડીમાં લઇ ગયા. જુએ તો બે હાથ બિછાનું કરે છે. બિછાનું એવું સુંવાળું કે સોદાગરને મીઠી ઉંઘ આવી ગઈ.

સવારે ઉઠીને ઘોડે ચડી એ ચાલવા લાગ્યો. ત્યાં તો એણે એક રૂપાળી ફુલવાડી જોઇ. એ ફુલવાડીમાં ધોળાં ધોળાં સુંદર ગુલાબ ઉઘડેલાં. સોદાગરને એની નાની દીકરીનો સંદેશો સાંભર્યો. તરત એ ફુલ તોડવા ગયો. જ્યાં તોડે ત્યાં તો મોટી ચીસ પડી. સોદાગરના હાથમાંથી ફુલ પડી ગયાં. સામે જુએ તો એક વિકરાળ સિંહ! રાતી રાતી એની આંખો! છરી જેવા એના દાંત! એની જીભ તો લસ લસ થાતી હતી.

સિંહ કહે, "કેમ મારૂં ફુલ તોડયું? તને ખાઇ જાઉં."

સોદાગર કહે, "ભુલ થઇ. આ વખતે માફ કરો. મારી નાની દીકરીએ મગાવ્યાં છે, એટલેજ મે તોડેલાં."

સિંહ બોલ્યો, "ઠીક, એક વાત કબુલ કર તો જાવા દઉં. ઘેર જા ત્યારે તને જે પહેલું સામું મળે તેને એક મહિનાની અંદર આંહી મોકલી દેવું."

સોદાગરે વિચાર કર્યો કે ઘેર પહેલુંવહેલું તો બીજું કોણ મળશે? બારણામાં મારો કુતરો બેઠો હશે. એને મોકલી દઇશ. એમ સમજીને એણે કહ્યું કે "બહુ સારૂં."

સિંહ કહે, "આ ફુલ તારી દીકરી પાસે લઇ જા.

એક મહિનો વીત્યે જ્યારે આંહી આવવું હોય, ત્યારે આ ફુલ હાથમાં રાખજો, ને મનમાં ચિંતવજો; એટલે તુરત આંહી આવી પડશો."

સોદાગર ઘેર ગયો. દરવાજામાં જાય ત્યાં તો નાની દીકરી "બાપુ આવ્યા, બાપુ આવ્યા" કરતી દોડી આવી. બાપુને વળગી પડી.

બાપના મનમાં ફાળ પડી કે "હાય હાય! શા સારૂ મેં સિંહનું વચન કબૂલ કર્યું? આ દીકરીને મારાથી કેમ મોકલાશે? એના કરતાં સિંહ મને જ ખાઈ ગયો હોત તો કેવું સારૂં થાત?" સોદાગરની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં.

હસમુખીએ પૂછ્યું, "બાપુ શું કામ રડો છો? શું થયું છે."

બાપુએ રોતાં રોતાં બધી વાત કહી.

હસમુખી બોલી કે "કાંઇ વાંધો નહિ. આપણું વચન કાંઇ આપણાથી ભંગાય? બાપુ! મને ત્યાં ખુશીથી લઇ જાજો."

એક મહિનો વીતી ગયો. સોદાગરે વાત કાઢીજ નહિ, પણ હસમુખી કાંઇ ભૂલે? એણે સંભારી આપ્યું. સોદાગર ખૂબ રોયો. પણ હસમુખી એકની બે થઇ જ નહિ. બન્ને જણાંએ હાથમાં ફુલ લઈને ચિંત્વન કર્યું, એટલે ઘડીવારમાં તો સિંહની ફુલવાડીમાં પહોંચ્યાં. દરવાજે કોઇ માણસ નહોતું. પણ આગળની જેમ બે હાથ આવ્યા, ને

બાપદીકરીને અંદર લઈ ગયા. પછી ઘણા હાથ આવ્યા, અને બાપ દીકરીને જમાડી લીધું.

ત્યાં તો સિંહ આવ્યો. સોદાગરે એને પગે લાગીને કહ્યું, "આ મારી દીકરી."

સિંહ બોલ્યો, "તમે હવે તમારે ઘેર જાઓ. તમારી દીકરી આંહી જ રહેશે. એની ચિંતા કરશો નહિ. એને આંહી કાંઇ દુ:ખ નહિ થાય."

સોદાગર દીકરીને એક બચ્ચી કરીને ચાલ્યો ગયો. હસમુખી તો એ ભૂતના મહેલમાં એકલી પડી. ઘણા હાથ એની પાસે હજર રહે છે. એને જે જોઇએ તે આપે છે. હસમુખી નહાવાની ઓરડીમાં જાય ત્યાં તો પત્થરની કુંડીમાં સુગંધી ગુલાબજળ ભરેલાં, જાતજાતનાં રૂપાળાં તેલ પડેલાં, અને જાતજાતનાં રંગબેરંગી ઓઢણાં ટાંગેલાં. ખાવાને વખતે ખાવાનું પણ તૈયાર. ખાવા બેસે તે વખતે મીઠાં મીઠાં વાજાં વાગવા માંડે. એક ઓરડામાં જુએ તો અપરંપાર રમકડાં, બીજા ઓરડામાં ચિત્રોની ચોપડીઓ, ત્રીજા ઓરડામાં લીલા પીળા ને આસમાની રંગનાં પંખી.

હસમુખીને આ બધુંય બહુજ ગમ્યું. પણ અરેરે! આવી શોભા શું એકલા એકલા જ જોયા કરવાની? મારી સાથે બીજું કોઈ માનવી નહિ?

સાંજે સિંહ આવ્યો. સિંહ કહે, "તને વાર્તા કહું?"

હસમુખી બ્હીતી બ્હીતી બોલી કે "ભલે!"

રાજી થઇને સિંહ વાર્તા કહેવા લાગ્યો. બહુજ

મઝાની વાર્તા. સિંહની મીઠી મીઠી બોલી સાંભળે ત્યારે હસમુખીને બહુ હેત આવે. પણ સિંહનાં મોઢા સામે જુએ ત્યાં હસમુખી બ્હી મરે. સિંહ થોડીક વાતો કરીને ચાલ્યો ગયો.

પછી તો રોજ સાંજે આવીને સિંહ વાર્તા કરે. ધીરે ધીરે હસમુખીની બ્હીક ઓછી થઇ. એને લાગ્યું કે સિંહનું મ્હોં ભલે ખરાબ હોય, પણ એનું મન બહુ જ પ્રેમાળ લાગે છે.

એક વાર સિંહ કહે કે "મારી સાથે પરણીશ?"

હસમુખી તો આ સાંભળીને ડુસ્કે ડુસ્કે રોવા લાગી. બિચારો સિંહ દિલગીર થઇ ચાલ્યો ગયો

હસમુખીને એક દિવસ સ્વપ્નું આવ્યું કે પોતાને ઘેર એના બાપુ બહુ માંદા છે. એને બહુ જ શોક થયો. સાંજે સિંહને એણે વાત કરી.

સિંહ કહે, "લે આ ગુલાબ. હાથમાં રાખીને તારા ઘરનું ચિંતવન કરજે. હમણાં પહોંચી જઇશ. પછી આવવાને વખતે પણ એમજ કરજે. જલદી આવજે હો! તારા વિના મારા દિવસ કેમ જાશે?"

હસમુખી કહે "હું આઠ દિવસમાં જ આવીશ."

બીજે દિવસે એ ઘેર પહોંચી. ખરેખર એના બાપુ માંદા હતા. પણ હસમુખીને દેખીને એ સાજા થઇ ગયા.

હસમુખીએ પોતાની બે બ્હેનોને સિંહના ઘરની બધી

વાત કહી સંભળાવી. એ સાંભળીને એ બે બ્હેનોના મનમાં બહુજ ખાર થયો. એક દિવસ તેઓ છાનીમાની એના ઓરડામાંથી ગુલાબનું ફુલ ચોરી લાવી. ફુલ હાથમાં રાખીને ચિંત્વન કર્યું કે "અમને એ રૂપાળા રાજમહેલમાં લઈ જા."

ત્યાં તો એક ભયંકર અવાજ થયો. જાણે કોઈ રાક્ષસ ખાવા આવે છે. બેય જણીના હાથમાંથી ફુલ પડી ગયાં ને બેય જણી ઘરમાં ભાગી ગાઈ.

સાત સાત દિવસ વીતી ગયા. હસમુખીને જાવાનો વખત થયો. એણે બાપુની રજા લીધી; પણ જુવે તો ફુલ ન મળે. હસમુખી રોતી રોતી ફુલ ગોતવા લાગી. બહાર જઈને જુવે ત્યાં સુકાઈ ગયેલું ગુલાબ પડેલું. હસમુખી જઈને એ ફુલને અડકી ત્યાં તો આગળના જેવું જ તાજું ફુલ બની ગયું. રાજી થઈને એ સિંહને ઘેર ચાલી ગઈ.

જઈને જુવે ત્યાં તો હાય હાય! રૂપાળી ફુલવાડી હતી ત્યાં બધું જંગલ થઈ ગયેલું; ઘરમાં જઈને જુવે તો બધું વીંખાયેલું પડેલું. આખું ઘર ઝાંખુ ઝાંખું બની ગયેલું. પેલા હાથ તો કામ કરતા હતા, પણ એમાં જાણે જોર જ નહોતું. તે દિવસે ખાવાને વખતે વાજાં પણ ન વાગ્યાં. સાંજે સિંહ આવશે એમ લાગ્યું. પરંતુ અરેરે! કદાચ એને બહુ જ ખોટું લાગ્યું હશે તો હું શું કરીશ?

સાંજ પડી, પણ સિંહ તો આવ્યો નહિ! આખી રાત હસમુખીને ઉંઘ આવી નહિ. એ તો આંસુડાં ઢાળતી

જાય ને મનમાં વિચારતી જાય કે અરેરે ! એને રીસ ચડી હશે ? કે એ માંદા પડયા હશે ? મેં અભાગણીએ શા સારૂ મોડું કર્યું ?

હસમુખી બગીચામાં જઇને સિંહને ગોતવા મંડી. એણે જોયું તો આઘે એક ઝાડ હેઠળ સિંહ સુતેલો. સાવ મરવા જેવો થઇ ગયેલો. એની આંખમાંથી આંસુ પડતાં હતાં.

હસમુખી એની પાસે જઇને રોતી રોતી કહેવા લાગી, "સિંહ ! ઓ સિંહ ! ઉઠો. ફરી વાર કદી હું આવું નહિ કરૂં. મારા સમ છે, ઉઠોને ! "

સિંહે ગરીબડું મ્હોં કરીને હસમુખીને કહ્યું, "તું મારી સાથે પરણીશ ?"

હસમુખી બોલી, "એથી જો તમને સારૂં થતું હોય તો હું જરૂર પરણીશ."

અહાહા ! આટલું હસમુખી બોલી તો ત્યાં તો ચોમેર વાજાં વાગવા લાગ્યાં, વાડી લીલીછમ બની ગઇ, પંખી ગીત ગાવા લાગ્યાં; અને સિંહ ! હસમુખી જુએ તો સિંહ ન મળે. એને બદલે એક રાજકુમાર ઉભેલો.

રાજકુમાર બોલ્યો "આ રાજમહેલ મારો છે. એક જાદુગરે આવીને મને સિંહ બનાવી દીધો. મારા માણસોના ફક્ત હાથજ રહેવા દીધા. એણે મને કહેલું કે કોઈ રૂપાળી કન્યા આવીને તને પરણવાની હા પાડશે, ત્યારેજ તું પાછો રાજકુમાર થઇ જઈશ."

ઘરમાં જઈને જુએ ત્યાં તો હાથ ન મળે. બધા

નોકરચાકર કામ કરતા હતા. પછી રાજકુમાર હસમુખાને લઇને સોદાગરને ઘેર ગયો. એની વાત સાંભળીને સોદાગરે બેયનાં લગ્ન કર્યાં.

બે મોટી બ્હેનો તો ખારમાં ને ખારમાં બળી જ ગઇ.

પરણીને બેય જણાં પાછાં પોતાને દેશ આવ્યાં. ખાધું પીધું રાજ કીધું.

મયૂર રાજા

એક હતો રાજા અને એક હતી રાણી. એને બે નાના દીકરા હતા. થોડા વખત પછી એને એક રૂપાળી કુંવરી અવતરી. દેશના મોટા મોટા માણસોને અને બધીય પરીએ ને બોલાવીને રાજા રાણીએ કુંવરીનું નામ પાડ્યું "મણિમાળા." બધાં જવા લાગ્યાં તે વખતે રાણીએ પરી-ઓને પૂછ્યું કે "મારી દીકરીનું નસીબ કેવું છે?" પરીને આ વાત કહેવાનું મન નહોતું. પણ રાણીએ બહુજ આજીજી કરી. રાણી કેમેય જાવા દે નહિ. એટલે પરીઓએ કહ્યું કે "તમારી કુંવરીને લીધે તમારા દીકરાને માથે બહુ દુઃખ પડશે. કદાચ એ દીકરા મરી યે જાય" રાણી તો વાત સાંભળીને કલ્પાંત કરવા લાગી, પણ એણે કોઇને કાંઇ કહ્યુ નહિ.

ત્યારથી રાણી બરાબર ખાય નહિ, પીએ નહિ. છાનીમાની બેસી રહે.

રાજા કહે, "રાણીજી, બોલો, શું થયું છે તમને? મોઢું કેમ ઉતરી ગયું છે?"

રાણી ખોટું ખોટું કહે કે "તળાવમાં ન્હાવા ગઇ'તી ત્યાં એક જોડ હીરની બંગડી પાણીમાં પડી ગઇ."

રાજાજી કહે, "બસ, આ જ વાત છે ? બોલાવો સોનીને અને ઘડાવો બીજી છ જોડ હીરાની બંગડી,"

છ જોડ હીરાની બંગડી ઘડાવી, તોયે રાણીજી ખાય નહિ, પીએ નહિ, રાતે પાણીએ રોયા કરે.

રાજા કહે, "રાણીજી, વળી શું થયું ?"

રાણી કહે, બગીચે ફરવા ગઇ'તી ત્યાં કાંટા ભરાણા ને સોનેરી સાડી ફાટી ગઇ."

તુરતજ રાજાએ હુકમ કીધો કે "બીજી પચાસ મણિ-મોતી-જડેલી સાડીઓ કરાવો." પચાસ સાડીઓ આવી.

તોયે રાણી ખાય નહિ, પીએ નહિ, ડળક ડળક રોયા કરે. રાજાજી કહે "રાણીજી, ખરેખર તમે કાંઇ વાત સંતાડી રાખી છે. સાચું કહો, શું થયું છે ?" રાણીએ પરીઓની વાત કહી બતાવી. સાંભળીને રાજાને ફાળ પડી. એણે કહ્યું કે કુંવરીને મારી નાખીએ. રાણી તો છાતીફાટ રોતી રોતી બોલી, "ના, ના, એ બને નહિ." પછી બેય જણાંએ નક્કી કર્યું કે જંગલમાં એક કિલ્લો બંધાવીને એમાં મણિમાળાને રાખવી. રાજમહેલની પાછળ એક મોટું જંગલ હતું. ત્યાં મોટી મોટી દિવાલોવાળો એક કિલ્લો બંધાવ્યો, ને રાજકુંવરીને એમાં રાખી. રોજ સાંજે રાજા રાણી બે કુંવરને લઇને કુંવરીને મળી આવે.

એમ કરતાં ઘણા વરસ વિત્યાં. રાજા રાણી મરી ગયાં. એટલે મોટો કુંવર ગાદીએ બેઠો છે. એક દિવસ એણે

પોતાના ભાઈને કહ્યું, "ભાઈ, બ્હેન મણિમાળા બિચારી બહુ દુ:ખી થાય છે. નાનપણથીજ આ કિલ્લામાં એને શા માટે પૂરી છે? ચાલો આપણે એને અહીં લઈ આવીએ." એમ કહીને બન્ને જણા બ્હેનને તેડવા ચાલ્યા.

મણિમાળાનો આનંદ તો કયાંય માય નહિ. એને ભાઈઓ ઉપર ઘણું ઘણું હેત વછૂટયું ! પછી ત્રણે જણા વનમાંથી રાજધાની તરફ ચાલી નીકળ્યાં.

રસ્તામાં કેટલાં કેટલાં ફળ ફુલના ઝાડ ને કેવાં રૂપાળાં પંખી નજરે પડયાં ! મણિમાળાએ તો એવાં પંખી કોઈ દિવસ જોએલાં નહિ. જોઈ જોઈને મણિમાળા હસતી જ જાય ને પૂછતી જાય કે "આ શું ? આનું નામ શું ? " પોતાની ધોળી બિલાડીને પણ સાથેજ તેડી લાવી છે. એક ઠેકાણે એણે જોયું તો એક મોર કળા કરીને નાચી રહ્યો છે. એનાં સુંદર પીછાં સૂરજના તેજમાં ચળક ચળક થાય છે. મણિમાળા તો થંભીને ઉભી રહી. પછી તે બોલી, "ઓહો, કેવું રૂપાળું પ્રાણી ! આ શું કહેવાય!" ભાઈઓ કહે "એ એક જાતનું પંખી. એનું નામ મયુર." તુરતજ મણિમાળાએ હઠ લીધી કે "આ મયુર બહુ સુંદર. હું પરણું તો એ મયુરોના જ રાજાને. બીજા બધા મારા ભાઈ બાપ."

એના ભાઈઓ કહે, "અરે બ્હેન, ગાંડીના જેવી વાતો કાં કરે? માનવી તે વળી પંખીની સાથે પરણે ખરાં ? મયૂરોને તે વળી રાજા હોય ? અને હોય તો યે અમે એને કયાં ગોતવા જઈએ ? " મણિમાળા તો એકજ વાત કહે કે "પરણું તો એ પંખીના રાજાને જ પરણું"

ભાઈઓએ નક્કી કર્યું કે ચાલો ત્યારે, મયૂર રાજાને ગોતીએ. બ્હેનને કહે કે "બ્હેન અમે જશું મયૂર રાજાને ગોતવા. તું અહીં રહીને રાજપાટ સંભાળજે." પછી એ દેશના એક બહુજ હુશીયાર ચિતારાની પાસે પોતાની બ્હેનની છબી ચીતરાવી. છબી એવી તો બની કે જાણે મણિમાળા પોતેજ બેઠી હોયને! હમણાં જાણે એ આંખનો પલકારો મારશે અને એના હોઠ ફફડશે! છબી લઇને બેય ભાઇ મોરને દેશ જવા નીકળ્યા.

પણ ક્યાં આવ્યો હશે એ મોરનો દેશ? કોને ખબર? બેય જણા કેટલા કેટલા દેશ ભટક્યા, કેટલા કેટલા પહાડ વળોટી ગયા, કેટલાં કેટલાં વન વીંધ્યાં, પણ ક્યાંય પતો મળે નહિ. કેટલાંયે માણસોને પૂછે પણ કોઇને ખબર નહિ. બેય ભાઇ રસ્તે ચાલતા ચાલતા વિચાર કરે છે કે અરેરે! મયૂરોનો રાજા નહિ મળે, ને આપણી બ્હેન પરણશે નહિ!

એટલામાં તો ભરર! ભરર! ભરર! એવો અવાજ સંભળાયો. જુએ ત્યાં તો આકાશમાં ટીડડાંનાં ટોળે ટોળાં ચાલ્યાં આવે ને આકાશમાં અંધારૂં થઇ ગએલું. એ હતો ટીડનો દેશ. ટીડડાં એ ભાઇઓની પાસે આવીને પૂછવા લાગ્યાં, "ભાઇઓ, આંહી શું કામે આવ્યા છો?"

મોટો ભાઇ કહે, "મોર પંખીનો દેશ ક્યાં આવ્યો, ભાઇ?" ટીડ કહે, "ચાલો તમને એ દેશમાં લઈ જાઇએ. પણ એ તો બહુજ આઘે છે. તમારાથી પહોંચાશે?"

બે ભાઇઓએ પોતાની બધી વાત કરી, એટલે ટીડ

ભેગાં થયાં. એક ઝાડની ડાળ ભાંગી ને તેના ઉપર એ બે ભાઇઓને બેસાડયા પછી ડાળ ઉપાડીને બે ભાઇઓને લઇ ટીડ મોર પંખીને દેશ ચાલ્યાં.

નેવું હજાર ગાઉ આઘે એ દેશ. ત્યાં જઇને જુએ તો ઠેકાણે ઠેકાણે મોર ! ધરતી ઉપર મોર, આકાશમાં યે મોર. કોઇ મોર રમત કરે છે, કોઇ નાચે છે, અને બધાય એવા ટહુકાર કરે છે કે ત્રણ ગાઉ આઘેથી પણ એ અવાજ સંભળાય. મોરપંખીના દેશમાં તો આવ્યા, પણ એના રાજા આગળ શી રીતે જવાય ? ટીડ બોલ્યાં કે "ચાલો તમને રાજા પાસે લઇ જઇએ."

રાજદરબારમાં જઇને જુએ ત્યાં તો બરાબર માનવી જેવાં માનવી જ બેઠેલાં. એ માણસોનો પોશાક મોર પીછાંનો બનાવેલો. દેખાવ બહુ રૂપાળો. બધાયની અંદર વધુમાં વધુ સ્વરૂપવાન રાજા. રાજા સોનેરી મોર ઉપર બેઠેલા. એના માથે મોરપીછનો મુગટ ઝળહળી રહ્યો છે.

નાનો રાજકુંવર રાજાને નમસ્કાર કરીને બોલ્યો, "અમે આપને એક ચીજ બતાવવા આવ્યા છીએ." એમ કહીને પોતાની બ્હેન મણિમાળાની છબી રાજાની આગળ ધરી. છબી જોઇને મયૂર રાજા એટલા ખુશી થયા કે એ તો બોલવા મંડયા કે "કેવું સુંદર ! વાહ ! કેવું સુંદર ! માનવીને શું આટલું બધું રૂપ હોય ?

મણિમાળાના ભાઇ કહે, "આ અમારી પોતાની બ્હેનની જ છબી. આ મારા મોટા ભાઇ છે. આપની જેમ એ પણ એક દેશના રાજા છે."

બેય જણીએ રાજકુમારીનો પલંગ દરિયામાં મેલી દીધો (પા. ૮૫)

એ સાંભળીને મયૂર રાજાએ બેય ભાઇની બહુ જ મહેમાનગતી કરી. પછી તે બોલ્યા કે "પરણું તો આપની બ્હેનને જ પરણું. બીજી બધી મા–બ્હેન. પણ યાદ રાખો, જો તમારી બ્હેનનું રૂપ બરાબર આ છબી જેવું નહિ હોય તો હું તમને મારી નાખીશ."

ભાઇઓ કહે "ભલે."

પછી બ્હેનને તેડવા પોતાના રાજમાં માણસો મોકલ્યાં.

ત્રણ દરિયા વળોટીને મયૂર દેશનાં માણસો મણિ-માળાને દેશ પહોંચ્યા. મણિમાળાને માટે એક સુંદર નૌકા સાથે લીધેલી. એ નૌકાની ચારે તરફ મોરનાં જ ચિત્રો. એમાં બેસીને મણિમાળા મોર પંખીના દેશ તરફ ચા ી નીકળી. સાથે પોતાની ધોળી બિલાડીને પણ લીધેલી. બીજી એક બુઢ્ઢી દાઇ અને એ બુઢ્ઢીની એક દીકરી પણ સાથે હતી.

નૌકામાં બેસીને મણિમાળા વિચારે છે કે ઓહો ! ક્યારે એ મોરપંખીના દેશમાં પહોંચું ! બુઢ્ઢી દાઇના મનમાં થાય છે કે "મારી દીકરીને મયૂર રાજાની રાણી કેવી રીતે કરૂં ?" બુઢ્ઢીના પેટમાં આવી દાનત હતી એની મણિમાળાને શી ખબર ?

એક દિવસ રાતે મણિમાળા સૂતી છે એની સહેદ બિલાડી પણ એના પલંગ ઉપર સૂતેલી. એ સમયે બુઢ્ઢી દાઇ અને એની દીકરી બેય ઉઠયાં. બેય જણાંએ રાજ-કુંવરીનો પલંગ ઉપાડયો ને નૌકામાંથી દરિયામાં મેલી દીધો. કોઇને ખબર પડી નહિ.

બીજે દિવસે નૌકા મોર પંખીને દેશ પહોંચી. રાજાજીએ પાલખી મોકલી. રસ્તામાં બેય બાજુ ઝાડ ઉપર હજારો મોર બેઠા બેઠા માથાં ઉપર ઉંચા કરીને જોઇ રહેલા કે એ કન્યા આવે! એ આપણા રાજાજીની રાણી આવે! એટલામાં ઝળક ઝળક થતો પોષાક પહેરીને બુઢ્ઢીની દીકરી નૌકામાંથી ઉતરી.

બધા મોર તો જોઇ રહ્યા.

એક મોર બોલ્યો, "શું જોઇને આ ડાકણે આવો રૂપાળો પોશાક પહેર્યો હશે?"

બીજો મોર બોલ્યો, "અરેરે! આપણાં રાણીજીની દાસી શું આટલી બધી કદરૂપી હશે?"

ત્રીજો મોર ચીસ પાડતો પાડતો આવ્યો કે "ભાઇઓ! એ જ આપણાં રાણીજી!"

એ સાંભળી બધા મોર "ઉવાક, ઉવાક" કરતા દુઃખની બૂમો પાડવા લાગ્યા.

બુઢ્ઢીની છોકરીને બહુ જ ખીજ ચડી. એ બોલી કે "પીટયાઓ! પહેલાં એક વાર મને રાણી થઇ જવા દો. પછી તમારી વાત છે."

કન્યાનું રૂપ જોવા મયુર રાજા પણ આવ્યા. એણે તો કન્યાને જોઇ કે તુરત એનું મોઢું રાતુંચોળ થયું. રાજા કહે કે "અરર! મારી મશ્કરી! જાઓ. લઇ જાઓ એ બે ભાઇને બંદીખાનામાં, સાત દિવસ પછી ગરદન મારજો."

રાજકુમારો તો કાંઇયે ભેદ સમજ્યા નહિ ને અફસોસ કરવા લાગ્યા.

આ તરફ મણિમાળાનું શું થયું ? એનો પલંગ તો તરતો તરતો ચાલ્યો. મણિમાળા અને એની બિલાડી બેય હજુ તો ઉંઘતાં હતાં. થોડી વારે બિલાડી જાગી, જુએ તો ચારે બાજુ પાણી ! એ તો મ્યાંઉં મ્યાંઉં કરવા લાગી. પલંગની ચારે બાજુ મોટાં મોટાં માછલાં વીંટળાઇ વળ્યાં. ત્યાં તો રાજકુંવરી પણ જાગી. જુએ તો ક્યાં નૌકા ? ક્યાં એનાં માણસો ? ક્યાં પોતે ? પલંગ ઉપર પોતે એકલી એ પાણીમાં તણાતી જાય છે, ને ચારે તરફ મોટાં માછલાં ! એવાં મોટાં માછલાં કે આખા પલંગને ગળી જાય.

બે દિવસ સુધી પલંગ પાણીમાં તણાતો ગયો. છેવટે પલંગ એક મછવા સાથે ભટકાયો. મછવા ઉપર એક ડોસો બેઠેલો. હાથીદાંતની નકશીવાળા એ પલંગ ઉપર રેશમી પથારી અને એના ઉપર આવી દેવાંગના જેવી સ્ત્રી જોઇને ડોસાએ એને મછવા ઉપર લઈ લીધી, ખાવાનું આપ્યું. મણિમાળા ખાઇ પીને તાજી થઇ. એણે બધી વાત ડોસાને કહી. ડોશો કહે, "રડશો નહિ. આ એ જ મોર પંખીનો દેશ છે."

રાજકુમારી અને બિલાડી મછવામાં જ રહ્યાં.

રાજકુમારી રોજ બિલાડીને શહેરમાં મોકલે અને કહે કે "રાજાની થાળી ઉપાડી લાવજે."

બિલાડી રોજ દરબારમાં જાય. ખાવાની થાળી તૈયાર થાય, રાજાજી જમવા પધારે, ત્યાં તો બિલાડી થાળીને ઉપાડીને પલાયન કરી જાય. મછવામાં જઇને બન્ને જણાં એ ભોજન જમે.

એક દિવસ ! બે દિવસ ! રાજાજીનો થાળ રોજ ગૂમ થવા લાગ્યો. રાજાજીને નવાઇ લાગી. એક દિવસ રસોયો સંતાઇ ગયો બિલાડી થાળી ઉપાડીને ભાગી એટલે રસોયો પાછળ પાછળ ચાલ્યો. મછવામાં સંતાઇને જુએ ત્યાં તો તો બધો ભેદ સમજાણો.

રાજાજીને એણે બધી વાત કરી. રાજાજીએ ત્રણે જણાંને તેડાવ્યાં. આંખો રાતીચોળ કરીને પેલા બુઢ્ઢાને ધમકાવવા જાય ત્યાં તો એની નજર રાજકુમારી ઉપર પડી. રાજા હેબતાઇ ગયો. આ તો પેલી છબીમાં ચિતરેલી રાજકુમારી ! અરે ! છબીનાં કરતાં પણ કેટલું બધું રૂપાળું એનું મોઢું ! ટગર ! ટગર ! રાજા જોઇ રહ્યો. રાજકુમારી હસતી હસતી અબોલ ઉભી રહી.

રાજા કહે, “બોલો કુમારી ! કયો તમારો દેશ ? શી રીતે આંહી આવ્યાં ?”

મણિમાળાએ બધી વાત કહી. રાજાએ બંદીખાનામાંથી રાજકુમારોને તેડાવ્યા આજ બરાબર સાતમે દિવસ છે. રાજકુમારોએ જાણ્યું કે હાય હાય ! મરવાનું ટાણું થઇ ગયું. ત્યાં તો માણસોએ આવીને સલામ કરી. ગાડીમાં બેસાડીને રાજા પાસે લઇ ગયા. જઇને જુએ ત્યાં તો બ્હેનને દેખી ! ત્રણે ભાંડુ ખૂબ રડયાં; પછી હસ્યાં.

મયૂર રાજા પણ ત્રણે જણાંને પગે પડયો.

પછી તો ધામધૂમ સાથે મયૂર રાજા મણિમાળા સાથે પરણ્યા અને પેલી બુઢ્ઢીની કદરૂપી છોડી કયાં ! એ તો કયાં યે પલાયન કરી ગઇ.

અજબ ચોર

એક હતો ચોર. એને એવું નીમ કે એક વરસમાં એક જ વાર ચોરી કરવી, બીજી વાર નહિ.

એક દિવસ એ ચાલ્યો ચોરી કરવા. રસ્તામાં એક નદી આવી. ત્યાં એ બેઠો. એટલામાં એક વાણીયો નીકળ્યો. વાણીયાને બહુ તરસ લાગેલી. ખોબો ભરીને જ્યાં પાણી પીવા જાય ત્યાં એણે ચોરને જોયો. વાણીયાના પેટમાં ફાળ પડી. પાણી પૂરૂં પીધા વિના ઉઠયો.

ચોર કહે, 'શેઠજી, પૂરૂં પાણી તો પી લ્યો.'

વાણીયો કહે, "બસ ભાઇ, મારે વધારે નથી પીવું."

ચોર કહે, "શેઠ, તમે ભડકો મા. હું તમને નથી લુંટવાનો. વિશ્વાસ રાખો, ને પાણી પી લ્યો. મારે તો મોટી ચોરી કરવાની છે."

વાણીયે પાણી પીધું. ચોર કહે, "શેઠ ! તમારી પાસે આ લાકડી છે, તે મને આપો. પૈસા દઉં."

વાણીયાના મોઢા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. એ બોલ્યો "ભાઇ, મારાથી લાકડી વિના હલાય નહિ. લાકડીએ ટેકે

ટેકે તો હું હાલું છું. આંહી વગડામાં બીજી લાકડી ક્યાંથી કાઢું ?"

ચોરે લાકડી ઝુંટાવી લીધી. અને એને ચીરી. ત્યાં તો માંહેથી ચાર રત્નો નીકળ્યાં.

દાંત કાઢીને ચોર કહે કે "શેઠજી, તમને મેં અભય-વચન દીધેલું, તો યે તમે મારી પાસે ખોટું બોલ્યા ! લ્યો તમારાં રત્ન. મારે એ ખપે નહિ. તમે કયે ગામ જાઓ છો?"

શેઠ કહે "ઉજેણી નગરી."

ચોર કહે, "ઉજેણીના રાજા વીર વિક્રમને એટલું કહેજો કે આજ રાતે હું ચોરી કરવા આવીશ, માટે હુશીઆર રહે."

વાણીઆએ જઇને વીર વિક્રમને ખબર દીધા.

રાજા વીર વિક્રમ તો વિચારવા લાગ્યા કે ઓહો ! આવો બહાદુર ચોર કોણ હશે ? આ ચોર તો સામેથી સમાચાર મોકલાવે છે !

રાજાએ હુકમ કર્યો કે આજ રાતે હું એકલો આખા નગરની ચોકી કરવાનો છું. માટે બધા સિપાઇને રાતે રજા આપવી. કોઇએ આજ રાતે જાગવાનું નથી. નગરનાં માણસોને પણ કહેજો કે નિરાંતે સૂઇ જાય.

રાજાજી તો દેવતાઇ પુરૂષ હતા. એના વચન ઉપર બધાને વિશ્વાસ. રાત પડી. ચોકીદાર બધા પોતપોતાને ઘેરે ગયા. ગામનાં માણસો પણ સૂઇ ગયાં. નગરના ગઢના દરવાજા દેવાઇ ગયા.

રાજાજી એકલા ચોરનો વેશ લઈને નગરની અંદર ગઢની રાંગે રાંગે ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં એક જગ્યાએ ઉભા રહ્યા. એને લાગ્યું કે આંહીથી ચોર ઉતરશે. ત્યાં તો બહારથી પેલો ચોર ગઢ ઉપર આવ્યો. ચોરે જોયું કે અંદર એક આદમી ઉભો છે. એટલે તે પાછો ઉતરવા મંડયો. ત્યાં તો રાજાએ સીસોટી મારી. ચોર એક બીજાને જોઈને સીસોટી મારે તેવીજ આ સીસોટી.

ચોર સમજ્યો કે આ કોઈ મારોજ ભાઈબંધ લાગે છે. એટલે એ અંદર આવ્યો. વિક્રમ રાજા કહે કે "ચાલ દોસ્ત, હું આ ગામનો ભોમીયો છું. તને સારાં ઠેકાણાં બતાવું."

બન્ને જણા ચાલ્યા. ચાલતાં ચાલતાં એક શાહુકારનું ઘર આવ્યું. રાજાએ અંદર જવાનો રસ્તો બતાવ્યો. ચોર અંદર જાય, ત્યાં શેઠ શેઠાણી ભર ઉંઘમાં સુતેલાં. ચોર થોડી વાર ઉભો ત્યાં ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં શેઠાણી બોલ્યાં કે "કોણ એ, ભાઈ!"

આ સાંભળીને તરત ચોર બહાર નીકળ્યો. રાજાને કહે કે "ચાલો બીજે ઘેર. આંહી ખાતર નથી પાડવું."

રાજા કહે "કાં?"

ચોર બોલ્યો, "શેઠાણીએ મને ભાઈ કીધો. બ્હેનને તો કાંઈક દેવાય." એમ કહીને પાછો અંદર ગયો. પોતાની પાસે સોનાનો એક વેઢ હતો તે શેઠાણીની પથારીમાં મૂકી આવ્યો.

પછી બેય જણા બીજે ઠેકાણે પહોંચ્યા.

ચોર અંદર જાય ત્યાં શેઠાણી સૂતેલાં. ચોરનો હાથ એક મીઠાની ગુણ ઉપર પડયો. એના મનમાં એમ થયું કે આ સાકર છે. એક ગાંગડો લઇને મોઢામાં મૂકે ત્યાં તો મીઠું. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો.

રાજા કહે, "કેમ થયું ?"

ચોર બોલ્યો, "ભાઇ ! આ ઘરનું લૂણ (મીઠું) મારા પેટમાં પડ્યું. મારાથી લૂણહરામ થવાય નહિ. ચાલો બીજે ઘેર !"

રાજાને થયું કે "આ તે ચોર કે સંત ?"

ત્રીજે ઘેર ગયા, રાજાએ રસ્તો દેખાડયો. ચોર અંદર જઇને અંધારામાં હાથ ફેરવે ત્યાં એક જુવારના કોથળામાં એનો હાથ પડયો. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો ને રાજાને કહ્યું કે "ભાઇ ! શુકન બહુ સારાં થયાં. જાર હાથમાં આવી. પણ જે ઘરમાં શુકન થયાં તે ઘરને કાંઇ લૂંટાય ? એ શુકન તો હવે ફળવાનાં. ચાલો બીજે ઘેર."

રાજા કહે, "ચાલ, ત્યારે રાજમહેલ ફાડીએ."

બેય જણા ચાલ્યા રાજમહેલમાં. રાજમહેલની અંદર દાખલ થાય ત્યાં એક પણ ચોકીદાર ન જોયો.

ચોર પુછે છે, "ભાઇ ! આ તે શું ? ગામમાં કોઇ ચોકીદારજ નહિ ! દરબારગઢમાંયે કોઇ માણસ નહિ. રાજા વીર વિક્રમનો બંદોબસ્ત તો બહુ વખણાય છે ને !

રાજા કહે, "અરે ભાઇ ! એ તો બહાર મોટી મોટી

વાતો સંભળાતી હશે. આંહી તો આવું જ અંધેર ચાલે છે. રાજા કાંઇ ધ્યાન નથી દેતા."

મહેલમાં રાણીજી હીંડોળાખાટ ઉપર સૂતેલાં. રાજા ચોરને કહે કે "આ ખાટના પાયા સોનાના છે. પાયા લઈ લઈએ એટલે છોકરાંનાં છોકરાં બેઠાં બેઠાં ખાય."

પણ ખાટ શી રીતે કાઢવી? રાણીજી જાગી જશે તો?

પછી ચોર એ ખાટ હેઠળ ઉપરાઉપરી ગાદલાં ખડકવા મંડયો. ખાટને અડે એટલો મોટો ખડકલો કર્યો. પછી છરી લઇને ચારે તરફથી ખાટની પાટી કાપી નાખી. એટલે રાણીજીનું શરીર, નીચે ગાદલાં હતાં તેના ઉપર રહી ગયું.

પછી ચોરે દાંત ભરાવીને ખાટને આંકડીયામાંથી ખેંચી લીધી. પછી એને વીંખીને ચાર પાયા જુદા કાઢયા. ચારે પાયા લઇને બન્ને જણા પાછા ગઢની રાંગે પહોંચ્યા.

પેલો ચોર કહે, "લે ભાઇ! આ બે પાયા તારા ને બે મારા. સરખો ભાગ."

રાજા કહે, "હું એકજ પાયો લઇશ. મહેનત તો તારી છે."

ચોર કહે, "ના, તેંજ મને ઠેકાણું બતાવ્યું. તારી મહેનત પણ ઘણી છે."

ત્યાં તો ઝાડ ઉપરથી એક ચીબરી બોલી.

તુરત ચોરે રાજાને કહ્યું, "ઓળખ્યા તમને. શાબાશ છે, રાજા! માથે રહીને ચોરી કરાવી કે?"

રાજા હસી પડયા અને પૂછ્યું, "તેં શી રીતે જાણ્યું કે હું રાજા છું?"

ચોરે કહ્યું, "રાજાજી! હું પંખીની બોલી પણ સમજું છું. આ જે ચીબરી બોલી એનો અર્થ એમ થાય છે કે આ ચોરીના માલનો માલીક તો આંહી જ ઉભો છે!"

રાજાએ શાબાશી આપી. ચોરને પોતાને મહેલે લઇ ગયા. બીજે દિવસે મોટી કચેરી ભરીને ચોરને ઇનામ દીધું. એની નીતિના વખાણ કર્યાં. એને રાજમાં મોટી નોકરી દીધી.

*

ગૌરી

એક હતો રાજા. એને પૈસા બહુ વહાલા. પૈસા મળે તો બીજું કાંઇ ન માગે. એની રાણી મરી ગયેલી. સંસારમાં એક દીકરી સિવાય એને બીજું કોઇ નહિ. એ કુંવરી એવી સુંદર કે દુનિયામાં એટલું રૂપાળું કોઇ નહિ. એના શરીરનો રંગ એવો ગોરો કે જાણે શરીરમાંથી તેજ નીકળતું હોય એવું લાગે, એટલે જ રાણીએ એનું નામ "ગૌરી" પાડેલું.

એ દેશમાં ઘુરઘુરી નામની એક બહુજ કદરૂપી, કાળી કાળી, ખુંધવાળી, એક આંખે કાણી, એક પગે લંગડી, ને એક હાથે ઠુંઠી બાઇ રહેતી હતી. એ બાઇના મનમાં થતું કે મારા જેવી રૂપાળી બીજી કોઇ નહિ. માણુસો જ્યારે બોલે કે રાજકુંવરી ગૌરી બહુજ રૂપાળી, ત્યારે આ ઘુરઘુરીના મનમાં બહુ દાઝ થતી.

એક દિવસ રાજાજી ફરવા નીકળેલા. પાછા ફરતાં રસ્તામાં એને બહુજ તરસ લાગી. સામેજ ઘુરઘુરીનું ઘર. રાજા ત્યાં પાણી પીવા ગયા. ઘુરઘુરીએ તો "પધારો, પધારો' કહીને રાજાને ઘરમાં બેસાડયા. ઘરમાં ચારે કોર માટલાની માણુ માંડેલી. ઘુરઘુરીએ સોનાનો પ્યાલો લઇને

એક માટલામાંથી શરબત રેડવા જાય ત્યાં તો માટલા-માંથી શરબતને બદલે રૂપીઆની ધાર થઇ. ધુરધુરી કહે, 'અરે! અરે! શરબતનું માટલું ક્યાં ગયું?' એમ કહીને બીજા માટલામાંથી રેડવા લાગી. ત્યાં તો સોના મહોરની ધાર થઇ. વળી બીજા માટલામાંથી ધાર કરે તો હીરા નીકળી પડે. કોઇમાંથી ઝવેરાત ઝરે. પણ એકેયમાંથી શરબતની ધાર થઇ નહિ.

ધુરધુરી તો બૂમ પાડવા લાગી, "હાય, હાય! મારૂં શરબતનું માટલું કોણ ચોરી ગયું?" આ બધું ખોટે ખોટું. એ રાંડ જાણતી હતી કે રાજાને ધન બહુ વહાલું છે, એટલેજ એણે શરબતનું માટલું જાણી જોઇને લીધું નહો'તું. રાજા તો આટલી માયા જોઇને થંભી ગયા. પછી એ રાંડે શરબતનો પ્યાલો રાજાને પાયો અને બોલી કે 'મારી સાથે પરણો તો આ બધી માયા તમને મળે.'

એ સાંભળીને રાજાજી કુદકો મારીને ઉઠયા ને બોલ્યા કે "ચાલો, હમણાંજ વિવાહ કરીએ.' રાંડ ધુરધુરી કહે છે કે 'એમ નહિ. એક વાત રાખવી પડશે. જો હું તમારી સાથે પરણું તો તમારી દીકરી ગોરીને તમારે મને સોંપવી. હું એને ફાવે તેમ કરૂં.' રાજાજી કહે કે 'ખુશીથી ખુશીથી, તું કહે તેમ.' ધુરધુરીની માયા જોઇને રાજાનું માથું ખસી ગયું હતું.

બીજે દિવસ સવારે રાજા ગોરીને કહે કે "આજે શણ-ગાર સજો આજ નવાં રાણી આવશે. હું આજ ધુરધુ-રીની સાથે પરણવાનોછું." ગોરી જાણતી હતી કે ધુરધુરી એને દેખી શકતી જ નહોતી. એણે પોતાની દાઇને

કહ્યું કે ' મા, સાંભળ્યું કે? આજ બાપુ ઘુરઘુરીને પરણવાના છે. ' એમ કહીને તે રોવા લાગી.

રાણીજી આવે છે! નવાં રાણીજી આવે છે! એટલે બધાંય દોડાદોડ કરી રહ્યાં હતાં. રાજકુમારી તો એક લીલા રંગનું બનારસી ઓઢણું ઓઢીને બગીચાને એક ખુણે છાનીમાની બેઠી છે. થોડી વારમાં તો લાગ્યું કે હીરા મોતીના પોષાકવાળો એક ઘોડેસવાર, એક બહુજ સફેદ ઘોડો લઈને એની પાસે આવે છે. ઘોડેસવાર રાજકુમારીને પગે લાગીને બોલ્યો કે "મહારાજ તમને બોલાવે છે." ઘોડેસવારનું મોઢું રૂપાળું: લીલા રંગનો રેશમી પોશાક પહેરેલો: માથે ઝરીની ટોપી: એમ લાગે કે જાણે કોઈ રાજકુમાર. ગૌરી બોલી, "તમે કોણ છો? તમને તો કોઈ દિવસ દેખેલ નથી."

ઘોડેસવાર કહે, "મારૂં નામ પ્રતાપ. પરીઓની રાણીને તમે બહુ વહાલાં છો, એટલે તમને આ ઘોડો દેવા મને મોકલ્યો છે, રાજકુમારી!"

પછી એ સુંદર ઘોડા ઉપર ચડીને ગૌરી નવાં રાણીને તેડવા ચાલી. એ દેશનો રીવાજ હતો, કે ઘોડે બેસાડીને કન્યાને તેડી લાવે અને વરને ઘેર વિવાહ થાય.

પોતે પરણવાની, રાણી થવાની, એટલે ઘુરઘુરી તો શણગાર સજવામાંથી નવરીજ શાની પડે! એક પગ લાંબો ને એક ટુંકો. એટલે ટુંકે પગે એક ચાખડી બાંધીને બેય પગ સરખા કરી નાખ્યા. પછી રાતી બનારસી સાડી પહેરી મોટો ઘુમટો તાણ્યો, એટલે મોઢું તો દેખાય નહિ.

કોઇ જાણે કે કન્યા બહુ સ્વરૂપવાન હશે! પણ એની ખુંધનું શું કરવું? ઓઢણું ફેરવી ફેરવીને ઓઢે તોય ખુંધ દેખાયા વિના રહે નહિ.

કન્યાને તેડવા એક સોનેરી સામાનવાળો લાલ ઘોડો આવ્યો છે. સાથે બે સવાર આવ્યા છે. પણ ઘુરઘુરી એ ઘોડા ઉપર બેસે જ શેની? રાજકુમારી ગૌરીના ઘોડાને હીરામોતીનો સામાન જોઇને એ રાંડ બોલી, "હાં મારૂં આટલું મોટું અપમાન! આ છોકરીનો ઘોડો આવો રૂપાળો, અને મારે માટે તો જાણે ગધેડું મોકલ્યું હોય ને!"

સાચેસાચ રાજકુમારીના ઘોડા આગળ ઘુરઘુરીનો ઘોડો ગધેડા જેવોજ લાગતો હતો. પછી રાજા સાહેબે કુંવરીનો ઘોડો રાણીને અપાવ્યો. રાણી કહે છે એ લીલા પોશાકવાળો સવાર પણ મારે જ જોઇએ. એમ કરતાં હાથી, ઘોડા, પાલખી શણગાર્યાં. નિશાન ઉડતાં જાય, શરણાઇ વાગતી જાય ને કન્યા ચાલી પરણવા. અચાનક કોણે જાણે શું થયું કે ઘુરઘુરીનો ઘોડો એને લઇને જંગલમાં છુટી નીકળ્યો. રોકયો રોકાય નહિ. ઘુરઘુરી બિચારી તો લસરી પડી ને ઘોડાનું પૂંછડું પકડીને લટકવા માંડી. કાંટા ભરાણા, એની સાડી ચીરાઇ ગઇ અને એનું ચામડું પણ છોલાઇ ગયું, તોયે એણે ઘોડાની પૂછડી છોડી નહિ. રાજાનાં માણસો પાછળ છુટયાં, પણ એ દેવતાઈ ઘોડો કાંઈ હાથ આવે?

આખો દિવસ રખડી રખડીને સાંજે ઘોડો રાજમહેલમાં આવીને ઉભો. ઘુરઘુરી તો ખુબ રોઇ. પછી કહે કે-

ઘુરઘુરી બીચારી તો લસરી પડી ને ઘોડાનું પુંછડું પકડીને લટકવા માંડી. (પા. ૯૮)

"એ બધું-આ છોકરીએજ ઘોડાને શીખવેલું. રાજાને કહેજો કે મારે નથી પરણવું. હું તો આ ચાલી મારે ઘેર."

ત્યાં તો રાજા દોડતા આવ્યા. આવીને ઘુરઘુરીને કહે કે "માફ કર. હું હમણાં જ ગૌરીને તારી પાસે મોકલી દઉં છું. તારી મરજી પડે તેવી સજા તું એને કરજે."

રાજકુમારી ગૌરીને બહુ બીક લાગી, પણ પ્રતાપે એને કહ્યું, "બીશો મા, કુમારી! પરીઓની રાણીને તમે બહુ વહાલાં છો."

પછી એક ઘરમાં એને પૂરીને ચાર દાસીઓએ એને ડાંગે ડાંગે ખુબ મારી. પણ આહા! કેવી નવાઈ! એ ડાંગના મારથી ગૌરીનાં લુગડાંના ચીરેચીરા થઇ ગયા, પણ એને શરીરે જરાયે વાગ્યું નહિ. એકેય ડાઘ પણ ઉઠ્યો નહિ. ગૌરીને લાગ્યું કે પરીઓની રાણી મારી રક્ષા કરી રહી છે.

પાંડ ઘુરઘુરી તો રાણી થઇ. ગૌરીને મરજી પડે તેમ દુઃખ આપે, તોયે એ રાંડને નિરાંત વળી નહિ. એક દિવસ રાતે ગૌરીને ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં એણે જંગલમાં મોકલી દીધી. રાતમાં ગૌરી જાગી, ઘોર અંધારામાં એ છાતીફાટ રોવા લાગી, પણ ત્યાં એનું કોણ?

ઘુરઘુરીએ રાજાને કહ્યું કે કાલે ગૌરી નદીએ રમવા એકલી ત્યાં પડીને તણાઇ ગઈ. એ સાંભળીને રાજાની આંખમાં પાણી આવ્યાં. નોકર ચાકર પણ રોવા લાગ્યા.

આ તરફ ગૌરી પોકાર કરે છે કે હે પરીઓની

રાણી! હું તમને ખરેખર જો વહાલી હોઉં તો મારી રક્ષા કરજો."

એટલામાં એ અંધારા વનમાં જાણે ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા પ્રગટયા. સામે જુએ તો કાચનો એક સુંદર રાજમહેલ. થોડી વારમાં તો પેલો પ્રતાપ એક સોનાની ગાડીને બે હરણીયાં જોડીને આવી પહોંચ્યો. એ કહે કે "પધારો રાજકુમારી, પરીઓની રાણીએ તમને તેડવા આ ગાડી મોકલી છે."

હરણીયાંની ગાડીમાં બેસીને ગૌરી એ કાચના મહેલે જવા નીકળી. મહેલમાં જાય ત્યાં તો શરણાઇ વાગી અને ફુલનો વરસાદ વરસ્યો. પરીઓની રાણી પોતે આવીને રાજકુમારીને અંદર લઇ ગઈ.

આવી રૂપાળી, આવી અલૌકિક મેડી તો માનવીના દેશમાં કયાંય ન મળે. જોઇ જોઇને ગૌરી ચકિત બની જાય. નવાઇની વાત કે એ મહેલની એક ભીંત ઉપર ગૌરીના જીવતરની વાતો જ ચિતરેલી. જન્મી ત્યારથી આજ સુધી એના જીવતરમાં જે બનેલું તે બધુંય ચિતરેલું.

પરીઓની રાણી કહે, "તું મને બહુજ વહાલી છો, રાજકુમારી! એટલે જ તારાં ચિત્રો મેં ચિતર્યાં છે તું આંહી રહેજે. આ પ્રતાપ મારો દીકરો, એની સાથે તને પરણાવીશ"

રાતે ગૌરીને ઉંઘ આવે નહિ. પરીઓને ઘેર અપરંપાર સુખ, પણ એનું હૈયું પોતાના બાપને મળવા ટળવળી રહ્યું છે. સવારે ઉઠીને ગૌરી રાણીને કહે કે

"મને મારે દેશ મોકલી આપો. બાપુને જોયા વિના હું શી રીતે જીવું ?"

પ્રતાપ કહે, "જો, હું તને આંહી બેઠાં તારા બાપુ બતાવું." એમ કહીને એણે ગૌરીની આંખો મીંચાવી દીધી, અને એના જમણા હાથની ટચલી આંગળી દાબી, પછી પૂછ્યું કે "કાંઇ દેખાય છે, રાજકુમારી ?"

ગૌરીએ જોયું તો એક ઓરડામાં એના બાપુ રડે છે ને 'ગૌરી, ગૌરી' ઝંખે છે. પેલી રાંડ ઘુરઘુરી પાસે ઉભી ઉભી બોલે છે કે "ગૌરી તો મરી ગઇ, એને કાં બોલાવો, રાજા ?"

આંખ ઉપરથી પ્રતાપનો હાથ ખસેડીને રડતી રડતી એ બોલી, "કેવા કઠોર હૈયાના તમે ? તમારે પાયે પડું, મને જાવા દો, બાપુ પાસે જાવા દો."

તુરત પ્રતાપ હરણની ગાડીમાં બેસાડીને ગૌરીને એના બાપને દેશ લઇ ગયો. નીચે ઉતારીને ગૌરીને કહ્યું, "અમારે દેશથી જે માનવી ચાલ્યું આવે તે જીવતું ને જીવતું ફરીવાર ત્યાં આવી શકે નહિ. કબરમાં દટાય પછી જ ત્યાં આવે." એટલું કહીને પ્રતાપ ચાલ્યો ગયો.

ધીરે ધીરે ગૌરી મહેલમાં ચાલી. એને જોઇને રાજાએ ચીસ પાડી કે "ભૂત, ભૂત !" પણ પછી એ સમજ્યા કે આ તો જીવતી રાજકુંવરી ગૌરી છે, એટલે દીકરીને બાઝી પડ્યા ને રડવા લાગ્યા. ત્યાં તો પેલી ઘુરઘુરી આવી ને બોલી, "ઓહો! બેટા ગૌરી, તું ક્યાંથી, માડી ! તું શી રીતે આવી ? નદીમાંથી તને કોણે ઉગારી ? ચાલો, ચાલો, મારે ઓરડે." એમ કહીને એનો હાથ ઝાલીને એ રાંડ

એને લઈ ગઈ. રાજા તો ટગર ટગર જોઈ રહ્યો, પણ એનાથી કાંઈ બોલાયું નહિ.

ઘુરઘુરીને એક ડાકણ બ્હેનપણી હતી. સાંજે ડાકણ આવી એટલે એને બધી વાત કરી, "આ ગૌરી તો પાછી આવી. હવે એને કાંઈ એવું કામ દઈએ કે એને બરાબર સજા થાય. ડાકણે સૂતરની આંટી દીધી અને કહ્યું કે આ સૂરત ઉખેળી દેવાનું કહેજે. કરોળીઆની જાળ જેવું ઝીણું સૂતર, હજાર હાથ લાંબુ, અને તદ્દન ગુંચવાઈ ગયેલું. ઘુરઘુરીએ સવારે ગૌરીને એ દીધું ને બોલી, "સાંજ સુધીમાં પૂરૂં નહિ કરે કે એમાંથી એકેય દોરો તૂટશે, તો પછી જોઈ લેજે, તારા શા હાલ થાય છે !"

ગૌરી શું કરે ? સૂતર ઉકેલતી જાય, દોરા તૂટતા જાય અને ટમ ટમ આંસુ પાડતી જાય. ત્યાં તો કોણ આવ્યું ? આહાહા ! આ તો પ્રતાપ ! નીલમ જેવો લીલો લીલો એનો પોષાક ! આવીને પ્રતાપે આખી આંટી ઉખેળી દીધી. પછી એ ચાલ્યો ગયો.

ઘુરઘુરી આવીને જુએ ત્યાં તો સૂતર તૈયાર. તોયે ગૌરીનો ખોટો ખોટો વાંક કાઢીને બે ચાર ધપ્પા મારી લીધા.

બીજે દિવસે ડાકણને બોલાવી. ડાકણે આવીને એક ભારો પીછાં દીધાં ને બોલી, "ગૌરીને કહેજે કે આમાંથી ભાત ભાતનાં પંખીના પીછાંની નોખી નોખી ભારી બાંધી આપે."

ઘુરઘુરીએ ગૌરીને એ કામ દીધું. એ હોહો ! કેટલાં બધાં પીછાં ! રાતાં, લીલાં, આસમાની ને સોનેરી. એવાં પીછાંવાળાં

પંખી ગૌરીએ ક્યાં જોયાં હતાં ? પીછાંનો ભારો આઘે નાખીને રાજકુમારી રોવા લાગી. ત્યાં તો ભારાની અંદર ખડખડાટ શેનો થયો ? ગૌરી જુએ તો અંદરથી પ્રતાપ નીકળ્યો. નીકળીને એણે પોતાની લાકડી પીછાં ઉપર ફેરવી. જોતજોતામાં તો રંગરંગના પીછાંની નોખી નોખી ઢગલી બની ગઇ. પ્રતાપ અલોપ થઇ ગયો.

સાંજે આવીને ધુરઘુરી જુએ ત્યાં તો પીછાં બરાબર ગોઠવેલાં ! એની ખીજનો તો પાર નહિ. વળી પાછી એ તો દોડી પેલી ડાકણ પાસે. ત્યાંથી એક નાની પેટી લઈ આવી. ગૌરીને કહે કે "આ પેટી મારે ઘેર મેલી આવ. જોજે, એને તાળું નથી દીધું. રસ્તામાં ખબરદાર રહેજે. કોઇ ખોલે નહિ."

એના મનમાં થયું કે પેટી ઉઘાડવાની ના પાડી છે. એટલે "નક્કી ગૌરી પેટી ઉઘાડવાની, ને ઉઘાડશે એટલે ખબર પડશે !"

મોટા ખેતરમાં થઇને ગૌરી ચાલી. રસ્તામાં થયું કે લે ને પેટી ઉઘાડું, અંદર શું છે ? ઉઘાડે ત્યાં તો અંદરથી ટીડડાં જેવાં અપરંપાર નાનાં નાનાં માણસો નીકળી પડયાં. કોઇના હાથમાં ઇસરાજ, કોઇએ લીધેલી સારંગી, કોઇની પાસે સતાર, ને કોઈ વગાડે વાંસળી. નાચતાં નાચતાં ને ગાતાં ગાતાં બધાં નીકળતાંજ જાય. રાજકુમારીને તો ખુબ મઝા પડી. પણ થોડીવારે એને ભાન આવ્યું. હવે આ બધાંને પાછાં પૂરવાં શી રીતે ? દડ દડ એની આંખમાંથી પાણી ઝરવા મંડયાં. એને પ્રતાપ સાંભર્યો. એ બોલાવવા લાગી "પ્રતાપ ! ઓ પ્રતાપ !" ત્યાં

તો લીલા પોશાકવાળો પ્રતાપ હાજર થયો. પોતાની લાકડી અડકાડીને એણે બધાંય નાનાં માણસોને પાછા પેટીમાં પુર્યાં.

ઘુરઘરીનો લાગ કેમેય કરીને ફાવે નહિ. એના મનમાં થયું કે ગમે તેમ કરીને આને મારી નાખવી જોઇએ. નોકરોને કહીને એણે બાગમાં એક મોટો કુવો કરાવ્યો ને એના ઉપર પત્થર ઢાંકયો. ગૌરીને લઇને એ પત્થર આગળ આવી. પત્થર ઉંચો કરીને ગૌરીને ધક્કો માર્યો. ગૌરી કુવામાં પડી. એટલે પાછો પત્થર ઢાંકી દીધો.

કુવામાં માટી પોચી હતી, એટલે ગૌરીને વાગ્યું નહિ. પણ ચોમેર ઘોર અંધારૂં. એણે પોતાની દાઇમાને બૂમ પાડી. પણ કોણ સાંભળે? રડતી રડતી રાજકુમારી જમીન પર જ ઉંઘી ગઇ. ઉંઘમાં એ સ્વપ્નું જોવા લાગી. જાણે પરીઓની રાણી આવીને એના કાનમાં કહે છે કે "આ જ તારી કબર, રાજકુમારી! હવે તારૂં મન હોય તો અમારે દેશ તેડી જાઉં."

ગૌરી આ સાંભળીને ઝબકી ઉઠી. ચારે તરફ જાણે જમીન ધ્રુજતી હતી. ધીરે ધીરે ભીંતમાં એક બાંકોરૂં પડયું. એ બાંકોરામાંથી ગૌરીએ જોયું તો પરીઓનો દેશ! ચંદ્રમાના અજવાળાથી યે ઉજળું તેજ ચળકી રહ્યું છે એવો પેલો કાચનો મહેલ—એ મહેલને દરવાજે પરીઓ હાથમાં ફુલની માળા લઇને ઉભી છે. બધીએ મળીને ગૌરીને ફુલથી શણગારી. પછી એ રાજકુમારીને રાણીજી પાસે તેડી ગઇ.

*

ગૌરી પરીઓનો દેશ જુએ છે. (પા. ૧૦૪)

ચંદ્ર અને બુનો

ચીન દેશમાં એક રાજા રાજ કરે. તેને હતો એક પ્રધાન. આ પ્રધાન બહુ સેતાન. રાજાના રાજમાંથી ખુબ ખાઇ જાય. રાજા ભોળો, એટલે પ્રધાનનું કપટ સમજે નહિ.

રાજાએ એક બીજા દેશના રાજાની કુંવરી સાથે લગ્ન કર્યાં. નવી રાણી જેવી સ્વરૂપવાન તેવીજ ચતુર. રાજાજીના રાજના કામકાજમાં પણ એનું ધ્યાન પડે. રાજની બધીયે વાત સમજે. એને પરણીને રાજા બહુ સુખમાં દિવસો ગુજારતા. પણ પ્રધાનની લુચ્ચાઇ હવે ચાલતી નહોતી, કેમકે રાણીની આંખમાં ધૂળ નાખીને કાંઇ થઇ શકે તેવું નહોતું.

પ્રધાને તો ખટપટ આદરી. રાજાજીના કાન ભંભેર્યાં કે રાણી તમોને મારી નાખીને પોતાના ભાઇને રાજગાદીએ બેસાડશે. ખોટા સાક્ષી ઉભા કર્યા. બનાવટી કાગળીઆ બનાવ્યા અને ઝેરના લાડવા પણ તૈયાર કરાવ્યા.

ભોળો રાજા ભરમાઇ ગયો અને હુકમ કર્યો કે રાણીને વનમાં મૂકી આવો.

રાણી તો ચોધાર આંસુ પાડતી વનમાં ચાલી. સાથે નાનાં બાળક અને એક નિમકહલાલ નોકર.

ઘોર જંગલ! રાત પણ પડી ગઇ.

નોકર કહે કે "માજી! તમે આંહી બેસો તો હું વનમાંથી થોડાં લાકડાં વીણી આવું. રાતે ટાઢ વાશે. વળી જંગલી જનાવર પણ આવે. લાકડાંનું બળતું કરશું તોજ રાત નીકળશે." એમ કહીને નોકર ગયો વનમાં લાકડાં વીણવા.

રાજાની રાણી: ફુલ જેવા તો એના પગ: મહેલ બહાર કોઈ દિવસ પગ નથી મૂકયો. ટાઢ તડકો દેખ્યા નથી. આજ આખો દિવસ ચાલી ચાલીને એ થાકી ગએલી. એટલે ઊંઘ આવી ગઈ. પડખામાં બે બાળકો ધાવતાં ધાવતાં સૂઇ ગયાં.

થોડી વારે રાણી જાગીને જુએ ત્યાં તો એણે ચીસ પાડી. એણે શું જોયું? એક મોટું શીંહ એના એક છોકરાને મોઢામાં પકડીને ઉપાડી જાય છે. ચીસો પાડતી પાડતી રાણીએ શીંહની પાછળ દોડી. દોડતાં રોડતાં કેટલેય આઘે નીકળી ગઇ

આ તરફ એવું બન્યું કે એજ રાણીના બાપનો દેશ નજીક હતો. ત્યાંથી એનો ભાઇ વનમાં શિકારે નીકળેલો. એ રાજા ત્યાં આવી પહોંચ્યો. ઝાડની નીચે જુએ ત્યાં તો એક સુંદર બાળક સૂતેલું. રાજાને થયું કે ઓહો! આ તો કોઇ દેવાંગનાનો દીકરો લાગે છે. એમ કહીને એ છોકરાને પોતાને દેશ લઇ ગયો.

એક બાળકને રીંછ મોઢામાં પકડી ઉપાડી જાય છે. (પા. ૧૦૬)

હવે રાણી તો ખુબ ભટકી પણ રીંછ હાથ ન આવ્યું. ત્યાં તો એને સાંભર્યું કે અરેરે! મારૂં બીજું બાળક એ ઝાડ નીચે પડી રહ્યું છે. વળી ત્યાંથી એ પાછી દોડી, અને આવી એ ઝાડ નીચે. ત્યાં તો બીજું બાળક પણ ન મળે. હાય હાય ! મારા બેય છોકરાને ઉપાડી ગયા ! એમ કહીને તે ખુબ રોઈ. એવી જુવાન સુકોમળ રાણીને છાતીફાટ રોતી સાંભળીને જંગલનાં ઝાડવાં પણ જાણે એની દયા ખાતાં હતાં. પવન પણ થંભી ગયો અને આકાશમાં પૂનમનો ચંદ્રમા એક ટશે એની સામે જોઇ રહ્યો હતો.

નોકર પણ આવી પહોંચ્યો. એણે કહ્યુ "માજી ! તમારા ભાઇનો દેશ આંહીથી આઘે નથી. ચાલો, ત્યાં જશું ?" રાણીએ કહ્યુ 'ભલે.' પણ એના દુઃખનો પાર નહોતો. થોડીવારમાં તો એક લોઢાના દાંતવાળો ને લોઢાના હાથપગવાળો રાક્ષસ આવ્યો. તે નોકરને ગદાથી મારીને રાણીને ઉપાડી ગયો.

હવે આ તરફ રીંછ એ છોકરાને પોતાની બખોલમાં લઇ ગયું. ત્યાં એનાં બચ્ચાંની પાસે એ બાળકને મૂક્યું. બચ્ચાં ભૂખ્યાં હતાં. પણ કોણ જાણે શું થયું કે બચ્ચાં એ બાળકને ખાય નહિ. ઉલટાં એને શરીરે ને મ્હોંયે ચાટવા મંડયાં. એ બાળકને પણ બહુજ આનંદ થતો હતો એટલે તે હસવા લાગ્યો. હાથ લાંબા કરીને રીંછનાં બચ્ચાંની ડોકે વળગવા લાગ્યો. રીંછણને પણ બહુજ હેત ઉપજ્યું. પછી તો પોતાનાં બચ્ચાંની સાથે સાથે એ છોકરાને પણ રીંછણ ધવરાવવા લાગી, એ છોકરો મોટો થવા મંડયો.

ઓહો ! શું એ છોકરાનું જોર ! જંગલમાં કોઇ જનાવરને જુએ કે તે દોડીને એનો જીવ લે. મોટાં મોટાં રીંછ સાથે કુસ્તી કરે. આખા જંગલનાં જનાવર એની પાસે ગરીબ ગાય જેવાં. એક તો રાજાનો છોકરો, તેમાં વળી રીંછણનું ધાવણ ધાવ્યો. દિવસ જતા ગયા તેમ એનો ત્રાસ વધતો ગયો. જંગલમાં કોઇ માણસ પગ મેલી ન શકે. એના લાંબા લાંબા વાળ: મોટી દાઢી: હાથપગના નહોર વધેલા: અને નાગોપુગો ! આખા વનને ધ્રુજાવે. લોકોએ એનું નામ પાડ્યું બુનો.

બીજી તરફ એવું બન્યું કે બીજા છોકરાને રાજા ઉપાડી ગયો ને એનું નામ પાડ્યું ચંદ્ર. કેમકે તે દિવસ પૂનમની રાત હતી. ચંદ્રને રાજા પોતાના દીકરાની જેમ રાખે.

ચંદ્ર દિવસે વધે એવો રાતે ન વધે અને રાતે વધે એવો દિવસે ન વધે. એનું રૂપ તો ક્યાંય માય નહિ. રાજાએ એને ભણાવ્યો. મહારથીનાં પણ માન મૂકાવે એવો ચંદ્રકુમાર થયો.

દેશમાં પોકાર થયો કે જંગલમાં કોઈ માનવીના રૂપવાળું રીંછ રંઝાડ કરી રહ્યુ છે. મોટા રસ્તા બંધ થયા છે, ગામડાં ઉજ્જડ થયાં છે ને માણસો ખોવાયાં છે.

રાજાજી સભા ભરીને કહે કે " આ રીંછને મારવા કોણ જાય છે ? " સભામાં બધાંયનાં મોઢાં ઉતરી ગયાં. કોઇ બીડું ઝડપે નહિ. ત્યારે પછી ચંદ્રકુમાર કહે કે "એ તો મારૂં કામ."

જંગલમાં ચંદ્રકુમાર એકલો ચાલ્યો. ઢાલ તરવાર

બાંધેલી. એટલામાં તો "હુ હુ" કરતો બુનો આવી પહોંચ્યો. કોણ જાણે કેમ, ચંદ્રકુમારના મનમાં હેત ઉપજ્યું. એને થયું કે આહા ! આ પ્રાણીને મારી નખાય નહિ. એને પકડીને રાજમાં લઇ જઈશ.

બુનોએ તરાપ મારી. ઘડી એકમાં તો ચન્દ્રકુમારના પ્રાણ જાત, પણ એ બહાદુર કુમારે તુરત જ પોતાની ચકચકતી ઢાલ આડી ધરી. એકદમ બુનો પાછો હઠ્યો એ ચકચકતી ઢાલમાં એણે પોતાનું રૂપ જોયું. એને થયું કે 'ઓહો ! શું હું માણસ જેવો છું ?' એકદમ એનું ઝનૂન ઓછું થઇ ગયું. ચંદ્રકુમાર ફાવ્યો. એણે બુનોને તરવાર ભોંકી. થાકીને બુનો પડી ગયો. ચંદ્રકુમાર કહે કે " ચાલ, મારી સાથે." બુનોના મનમાં માનવીના જેવી મમતા વછુટી. એ ચંદ્રકુમારની સાથે પાળેલા પ્રાણીની પેઠે ચાલ્યો ગયો.

રાજમાં આવ્યા ત્યાં તો લોકોની દોડાદોડ. મા છોકરૂં મૂકીને ભાગે, ધણી બાયડી મૂકીને પલાયન કરે, વેપારી દુકાન છોડીને દોટ કાઢે. ચંદ્રકુમાર બુનોને લઇને જ્યાં રાજદરબારમાં જાય ત્યાં તો બૂમાબૂમ થઈ રહી. ચંદ્રકુમારે કહ્યું "બીશો નહિ. બુનો આપણો દોસ્ત બન્યો છે." પછી તો નાનાં નાનાં છોકરાં પણ બુનોની પાસે આવે ને એને પંપાળે. બુનો એનાં મોઢા ચાટે. કોઇ નઠોર છોકરૂં વળી એને લાકડી પણ મારી જાય. પણ બુનો તો બોલે નહિ, ચાલે નહિ કે બેઠો બેઠો હસ્યા કરે.

આમ દિવસો સુખમાં કાઢે છે ત્યાં વળી માણસોનાં ટોળાં ને ટોળાં પોકાર કરતા આવ્યાં કે "એક લોઢા-

રાક્ષસ આવીને માણુસોને મારી જાય છે. કોઈ રક્ષા કરો! રક્ષા કરો!"

લોઢા રાક્ષસને કોણ મારવા જાય? સહુએ કહે કે "મોકલો આ ભુનોને. બેઠા બેઠા ખાધા જ કરે છે. અને આ રાજકુમારને પણ મોકલો. એને એવડો મોટો પગાર ને વળી પોતાના પરાક્રમનું એને બહુ જ ગુમાન છે. હવે જોઈ લેશું કે એનામાં કેટલું પાણી છે?"

ભુનો ને ચંદ્રકુમાર તૈયાર થયા. મંડયા ચાલવા. કેટલાં કેટલાં વન વીંધ્યાં, કેટલા ડુંગરા ચડયા, કેટલીયે મોટી મોટી નદીઓ તર્યા. પછી આવ્યો એક લોઢાનો પહાડ. આખો પહાડ લોઢાનો. ઝાડનું એક તરણુંયે નહિ. સૂરજના તાપમાં તપી તપીને પહાડ રાતોચોળ થયેલો. એ પહાડની અંદર લોહપૂરી નામે નગરી. નગરીને દરવાજે રાક્ષસોની ચોકી. અને મોટા મોટા ઘંટ બાંધેલા. આ બે ભાઈઓ પહોંચ્યા ત્યાં તો ઘંટ "ટણણ ટણણ" વગડવા લાગ્યા. ઘડી વારમાં તો લોઢો રાક્ષસ આવી પહોંચ્યો. આ બે જણાને જોઈને તે ખુબ હસ્યો, "હા! હા! હા! તમે મને મારવા આવ્યા છો? ઠીક, આ ઝાડ ઉપર મારી ઢાલ લટકે છે. એને જરા ઉપાડો તો! કેટલુંક જોર છે તમારામાં?"

ચંદ્રકુમાર ઢાલને ઉપાડવા ઉઠયો. પણ ઢાલ જરાયે ચસકે જ શેની! ભોંઠા પડીને ભાઈ સાહેબ પાછા વળ્યા. રાક્ષસે હસીને ભુનોને કહ્યું, "આવો, બેટાજી તમે."

ભુનોએ આખા ઝાડને ઝાલીને હલાવ્યું. કડડડ કડતું ઝાડ નીચે પડયું. ઢાલ નીચે પડી. આખો લોઢાનો પહાડ

મૂછી ઉઠચો. રાક્ષસના શરીરમાંથી જોર ચાલ્યું ગયું. રાક્ષસ મરવા જેવો થચો, મરતાં મરતાં બોલ્યો કે "મારૂં મોત આ ઢાલમાં હતું. આ ઢાલને ઉપાડનાર કોઇ જેવો તેવો ન હોય. મને વરદાન હતું કે જંગલના જાનવરને ધાવીને જે માણસ ઉઝર્યો હશે તેને હાથેજ હું મરીશ."

રાક્ષસ મરી ગચો. ચંદ્રકુમાર અને બુનો એ નગરીમાં ગયા. ત્યાં તો મોટાં મોટાં બંદીખાનામાં અપરંપાર માણસોને પૂરેલાં જોયાં. બધાંને ચંદ્રકુમારે છોડયાં. એક ઠેકાણે એક સુંદર બાઈ બેઠી બેઠી રડતી હતી. એના હાથ પગમાં બેડીઓ બાંધેલી. કુમારે એની બેડીઓ છોડીને પૂછ્યું કે 'માડી ! તમે કોણ છો ?"

બાઇએ કહ્યું કે "હું ચીન દેશના રાજાની રાણી છું, મારા પતિએ મને વનવાસ દીધો, મારા છોકરાં જંગલમાં ખોવાણાં, આજ વીસ વરસ થયાં હુ આંહી પડી પડી રડું છું. આંહી એક વામનજી પણ છે. તેને તમે છોડાવો."

આઘે એક પત્થરની મોટી મર્તિ ઉભી. ત્યા એક વામનજી બેઠેલા. એણે કહ્યું કે "તમે મને છોડાવો છો. તેથી હું પણ તમને એનો બદલો દઇશ." એમ કહીને એણે પત્થરની મૂર્તિને ત્રણ ટકોરા માર્યા ને પૂછ્યું, "હે મૂર્તિ! કહે આ કોણ છે ?"

મર્તિને વાચા થઇ. એણે ચંદ્રકુમારને કહ્યું, "તને ખબર છે? તારાં માબાપ કોણ ?"

ચંદ્રકુમાર કહે, "ના, ઓ દેવી! મને બધાંય નમાચો કહે છે."

મૂર્તિ કહે, "આ સામે ઉભી એ તારી મા. તારો ભાઇ બતાવું? આ સામે ઉભેલો બુનો તારો ભાઇ."

પેલી બાઇ કહે, "ઓ દેવી મૂર્તિ! મને બધો ભેદ સમજાવો."

પછી મૂર્તિએ બધી વાત કહી.

મા અને બે દીકરા ખુબ ભેટયા. ત્રણે જણાં રાજમાં ગયાં. ત્યાં ખબર મળી કે આ તો આપણા મામાનું જ રાજ. મામા પણ બેય ભાણેજોને ખૂબ ભેટયા બેય કુમારોને લઇને રાણી ચીનમાં ગયાં.

ચીનના રાજાએ પણ રાણીને વનવાસ કાઢયા પછી સાચી વાત જાણી પ્રધાનને દેશનિકાલ કર્યો હતો. તેણે તો પોતાની રાણીને મરી ગયેલી જ માનેલી. રાણી! ઓ રાણી! એવા પોકારો કરીને એ ઝૂરતો હતો. ત્યાં તો એને રાણી આવ્યાના સમાચાર મળ્યા. જઇને એ રાણીના પગમાં પડી ગયો. કુંવરોને રાજ સોંપીને પોતે ઇશ્વરનું ભજન કરવા મંડયો.

લક્ષ્મી

એક ગામમાં એક કજીઆળી બ્રાહ્મણી રહેતી. એને બે દીકરી. મોટીનું નામ રાણી. રાણી બહુજ ખરાબ; એની મા જેવી કજીઆળી. નાનીનું નામ લક્ષ્મી. લક્ષ્મીનું જેવું નામ એવાજ એના ગુણ.

પણ મા તો લક્ષ્મીને દેખીજ શકે નહિ. રાણી પોતાના જેવી ખરી ને, એટલે એ માને વહાલી લાગે. લક્ષ્મી બિચારી કામ કરીને તૂટી મરે. રાણી કુભારજા જેવી. તદ્દન કુબડી. આખો દિવસ પગ ઉપર પગ ચડાવીને ઘરને ખુણે બેઠી રહે. લક્ષ્મી નાની તોયે બહુ મહેનતુ છોડી. રાંધણું કરે, સંજવારી કાઢે ને પરોડીએ ઉઠીને એક મોટી ગાગર હાથમાં લઇને પાસેના ઝરણામાં પાણી ભરવા જાય.

એક દિવસ લક્ષ્મી પાણી ભરવા ગઇ હતી. ત્યાં એક ડોશી આવી. ડોશી કહે, "બેટા ! મને થોડુંક પાણી દઇશ ? મને બહુ તરસ લાગી છે."

ડોશીનાં મેલાં મેલાં લુગડાં; બિચારી વાંકી વળીને ચાલે; લાકડીનો ટેકો દેતી જાય. એ જોઇને લક્ષ્મીને બહુ

દયા આવી. ઝટ ઝટ જઇને સારૂં પાણી ભરી આવી. ને પાણી ડોશીને પાયું.

પણ એ કાંઇ ડોશી નહોતી. એ તો એક પરી હતી. પાણી પીને એણે કહ્યું, "માડી, તું બહુ ડાહી દીકરી છે. તને વરદાન આપું છું કે તું જ્યારે જ્યારે બોલીશ ત્યારે તારા મોઢામાંથી હીરા મોતી ઝરશે."

પાણી ભરીને લક્ષ્મી ઘેર આવી. મા એને વઢવા મંડી કે "નભાઇ! ક્યાં હતી અત્યાર સુધી ?" લક્ષ્મી બોલી કે " મા! મા! એક ડોશી—"આટલું બોલતાં બોલતાં તો એના મોઢામાંથી ટપ ટપ કરતાં હીરા મોતી ઝરવા લાગ્યા. બ્રાહ્મણી તો થંભી ગઇ. એકવાર લક્ષ્મી સામે જુએ ને બીજી વાર હીરા મોતી સમે ટાંપે. એ તો બોલવાજ મંડી કે "ઓય, ઓય, ઓય ! "

પછી લક્ષ્મીએ એ ડોશીની વાત કહી એ સાંભળીને બ્રાહ્મણી બોલી, " માડી રે ! સાચે સાચ શું એવુ ? તો રાણીને કાલ મોકલીએ. રાણી ! ઓ બેટા રાણી ! ઝટ ચાલ તો ! આમ તો જો !"

ત્યાં તો રાણી આવી. મા કહે કે " કાલ તું પાણી ભરવા જાજે. જોજે હો, એ ડોશીની સાથે ટજીઓ કરતી નહિ. "

બીજે દિવસે પરોઢીયું થયુ નહિ ત્યાં તો રાણીને ગાગર આપીને ઝરણામાં મોકલી. રાણી તો તદ્દન માંદા જેવી. એને કાંઇ પાણી ભરવાનું મન નહોતું. એને તો હીરામોતી જોઇતાં હતાં. જઇને જ્યાં ગાગર ભરે, ત્યાં તો

લક્ષ્મી

ડાશીએ આશીષ દીધી–લક્ષ્મીના મોઢામાંથી હીરા મોતી ઝરે છે. (પા. ૧૧૪)

પેલી ડોશી આવીને ઉભી. ડોશી બિચારી હાંફતી હાંફતી કહે કે "માડી! થોડુંક પાણી દઈશ?"

રાણી તો ખિજાઈને બોલી, "તારા બાપનું કાંઈ માગે છે? આઘી જા, ડોકરી!"

પેલી તો ડોશી નહોતી, પરી હતી. એણે રાણીને વરદાન દીધું કે "જા, તું બોલીશ ત્યારે તારે મોઢેથી એરૂ ને વીંછી ઝરશે!"

રાણી ઘેર ગઈ ત્યાં તો મા દોડતી દોડતી આવી. કહે કે "બેટા, શું થયું?"

રાણી તો ખીજમાં ને ખીજમાં કહે કે "શું રાખ થાય?"

આટલું બોલી ત્યાં તો કાળા કાળા એરૂ વીંછી એના મોઢામાંથી ખરવા લાગ્યા. જરાક બોલે ત્યાં એરૂ વીંછી ખરે.

મા દીકરીએ નક્કી કર્યું કે આ લક્ષ્મીનાં જ કામાં.

બેય જણાં લક્ષ્મીને મારવા જાય, ત્યાં તો આડી આવીને પરી ઉભી રહી. પરી કહે કે "હુંજ એ ડોશી! આ બેય છોડીઓને તેમની પોતાની કરણીનાં ફળ મળ્યાં છે. તમારે ઘેર કાંઇ લક્ષ્મી શોભે?" એમ કહીને તો લક્ષ્મીને પોતાને દેશ તેડી ગઇ.

*

સૌરાષ્ટ્રની રસધાર
સંપાદક
ઝવેરચંદ મેઘાણી

:: લોકાદર પામેલાં ::

સૌરાષ્ટ્રનાં પ્રકાશનો

(શ્રી ઝવેરચંદ મેઘાણી કૃત)

સૌરાષ્ટ્રની રસધાર : ત્રણ ભાગ
રઢિયાળી રાત : બે ભાગ
કુરબાનીની કથાઓ
[illegible]
રાણા પ્રતાપસિંહ
શાહજહાં
ડોશીમાની વાતો (બીજી આવૃત્તિ)

*****

(અન્ય સચિત્ર)

[illegible]
[illegible]
[illegible] નાટકો
[illegible] નાટકો
બુઝાતો દીપક ભા. ૧

*****

હવે પ્રકટ થનારાં

દાદાજીની વાતો
બુઝાતો દીપક ભા. ૨
કુમારનાં [illegible]
સૌરાષ્ટ્રની રસધાર ભા. ૪

કીમ્મત [illegible]
સૌરાષ્ટ્ર : : રાણપુર